కలాభివర్ధనీపరిషత్తు

వారకాంత

౯ అంకముల నాటకము

పండితశ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులవారిచే

రచియింపఁబడినది

రెండవ కూర్పు

కలాభివర్ధనీపరిషత్తునుండి

ప్రకటింపఁబడినది

౧౯౨౩

వెల ౧—౦—౦

మల్లిడి సత్తిరెడ్డి గారిచే

రాయవరమున శ్రీ మేరీముద్రాశాలలో

ముద్రింపఁబడినది

కలాభివర్ధనీపరిషత్తు

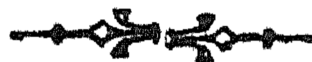

రాజపోషకులు

మ. రా. శ్రీ శ్రీరాజా నాయని వేంకటరంగారావుబహదరువారు మదరాసు

పోషకులు

మ. రా. శ్రీ	దామెర వేంకటలక్ష్మీనరసింహారావుగారు	పేరవరము
,,	సబ్బెళ్ల పద్దయ్యగారు	కొంకుదురు
,,	వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు	మదరాసు
,,	తూములూరి శివరామయ్యగారు బియే బియల్ వకీలు	నెల్లూరు
,,	పొణకా శేషారెడ్డిగారు	పోట్లపూ:
,,	తిక్కవరపు రామరెడ్డిగారు	నెల్లూరు
,,	పొణకా పీరారెడ్డిగారు	అల్లూరు
,,	మల్లిడి సత్యనారాయణరెడ్డిగారు	కుతుకులూరు
,,	ద్వారంపూడి రామారెడ్డిగారు	అనపర్తి
,,	కర్రి చిన వేంకటరెడ్డిగారు	రంగూను

కథ

అనగనగా కల్లూరి వేంకటరావు అని ఒక బ్రహ్మచారి రాజమహేంద్రవరములో ఉండేవాడు. బియే పరీక్షకు చదువుచుండగా అతనికి ఒక వితంతువుమీద మోహము కలిగినది. అంతట అతడు యుక్తిచేసి ఆమెయింటికి రాకపోకలు మొదలు పెట్టెను. వేళాకోళాలు లోకాభిరామాయణాలు ప్రారంభమైనవి. ఇంట్లో ఎవరునులేనప్పుడు ఇద్దరూ కూడ కలిసికొన్నారు. పెండ్లి నిశ్చయమైనది.

అయితే మరునాడే ఆమె మేనమామ యింటికి కాకినాడ వెళ్ళవలసి వచ్చినది. అక్కడ ఆమెకు జబ్బుచేసి హెచ్చుకాగా తండ్రి రాజమహేంద్రవరము తీసికొనివచ్చెను. వేంకటరావు ఆమెను చూచుటకు వెళ్ళి మంచము మీదనే కూర్చుండెను. ఆమె అతని చేతులలో తన చేతులనుంచి ప్రాణములు విడిచినది.

తరువాత అతడొకనాడు కోటిలింగాలకు స్నానమునకు వెళ్ళి వచ్చుచుండగా ఒక బీదబ్రాహ్మణునిమీదనుండి గుఱ్ఱపుబండిపోయెను. వేంకటరావు అతనిని ఆసుపత్రికి తీసికొనివెళ్ళెను; గాని అతడు బ్రతుకలేదు. చచ్చిపోవుచు ఆబ్రాహ్మణుడు తన కొమార్తెను వేంకటరావునకు అప్పగించెను.

ఆమె అతని యింట చాల నమ్మకముగా పెరుగుచుండెను. వేంకటరావునకు ఇద్దరుముగ్గురు పిల్లనిచ్చెదమని వచ్చిరి. కాని యతడు ఆమెను పెండ్లి యాడుటకు నిశ్చయించుకొనెను. వేంకటసోమయాజి అనే స్నేహితుడు ఆమెను వేంకటరాయనికిచ్చి మహావైభవముతో పెండ్లిచేసెను.

ఈకథ చాల చమత్కారముగా పెంచి వ్రాయబడినది. గ్రంథము పేరు అనాథబాలిక. అచ్చులో నున్నది. వెల 0—12—0

కలాభివర్ధనీపరిషత్తు

దామవరము. గోదావరి జిల్లా

కలాభివర్ధనీపరిషత్తు

రాయవరము—గోదావరిజిల్లా

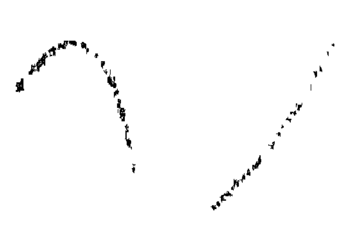
యజమానులు పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

ఈపరిషత్తునుండి నవలలు, నాటకములు, పద్యకావ్యములు, చరిత్రలు, విమర్శనములు మున్నగు గ్రంథములు ప్రకటింపఁబడుచున్నవి. మాగ్రంథములు అన్నియు అద్భుతకథా కల్పనావిలసితములై, మనోహరవర్ణనా బంధురములై, సముదారభావపూరితములై, మనోజ్ఞపదలలితమగు నిర్దుష్టభాషతో వ్రాయఁబడి తళతళలాడు వెండిరేకులవంటి కాగితములమీద మిలమిల మెఱయు ముత్యములఁబోలు అక్షరములతో ముద్దులు మూటగట్టు నట్లుముద్రింపఁబడి ప్రకటింపఁబడుచున్నవి. మాపరిషత్తు నుండి

ప్రబుద్ధాంధ్ర

అను సచిత్రమాస పత్రిక గూడ ప్రకటింపఁబడుచున్నది. ఈపత్రికను పెద్దపెద్దలు చాల ఘనముగా పొగడి యున్నారు. ఇందు వ్యాఖ్యానములు అను శీర్షిక క్రింద లోకవృత్తములు చాల చక్కఁగా విమర్శింపఁబడుచున్నవి. సంవత్సరమునకు

చందా 2—0—0

గీత మంజరి

ఈ పేరుతో వివిధవిషయములను గుఱించి వ్రాయఁబడిన గీతములు ప్రకటింప బడినవి. ఇందలి లేఖినీగీతము, కర్షకగీతము మున్నగు వానిని అనేకులు మెచ్చుకొనియున్నారు. రెండవ కూర్పు అచ్చులో నున్నది. వెల 0—8—0

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారిచే

వ్రాయఁబడిన యితరగ్రంథములు

వీరపూజ	భారతీయవీరుల చరిత్ర	1—0—0
శ్మశానవాటిక	పేరుపొందిన నవల	1—0—0
మిథునానురాగము	పొగడ్తలందిన నవల	0—12—0
రామదేవవిజయము	నాటకము	0—6—0
సాహసికరాజపుత్రము	,,	0—6—0
శృంఖల	విమర్శనము	0—6—0
విజయనగరరాజులకథలు		0—3—0
చిత్తూరురాజులకథలు		0—4—0
ఢిల్లీచక్రవర్తులకథలు		0—4—0
గోల్కొండనవాబులకథలు		0—2—0

కళాభివర్ధనీపరిషత్తు—రాయవరము—గోదావరిజిల్లా.

పీఠిక

ఈగ్రంథముయొక్క పేరును బట్టి యిది రెండవకూర్పు; గాని మొదటి కూర్పునకును దీనికిని ఏమియు సంబంధము లేదు. కథ అంతయు మారినది. పాత్రలు కొన్ని క్రొత్తవి చేర్పఁబడినవి. ప్రాఁతవి కొన్ని తొలఁగింపఁబడినవి. ఈతీరున అన్ని విధములను ఇది క్రొత్తనాటకము. ఇది మొదటి కూర్పు.

ఇది శ్రీరాజా మంత్రిప్రగడ భుజంగరావుబహాదరు వారి పారకాంత అను గ్రంథమును అనుసరించి వ్రాయఁబడినది; గాని మూలకథకును, దీనికిని చాల వ్యత్యాసము ఉన్నది. కొన్ని కారణముల వలనకథయిప్పటివలెకును కొనితేఁబడినది. గ్రంథము చదువునపుడు పాఠకులకు ఆవిషయము విశద మగును.

చాలకాలమునుండి దీనిని ప్రకటింపనుత్సాహము కలదు. అది యిప్పటికి నెఱవేఱినది. ఈచిన్ని నాటకమును వినీతుఁడనై ఆంధ్రసోదరుల యెదుట నుంచుచున్నాను.

మహేంద్రవాడ

ఇట్లు

దుందుభి మాఘపూర్ణిమ

గ్రంథకర్త

ఇందలి పాత్రలు

పురుషులు

కేశవరావు

రామదాసు

నారాయణశాస్త్రి

గోపాలశాస్త్రి

వేంకటరాయఁడు

వెంకయ్య

సుబ్బారాయఁడు

వేంకటరావు

సుబ్బయ్య

వెంకన్న

స్త్రీలు

లక్ష్మి

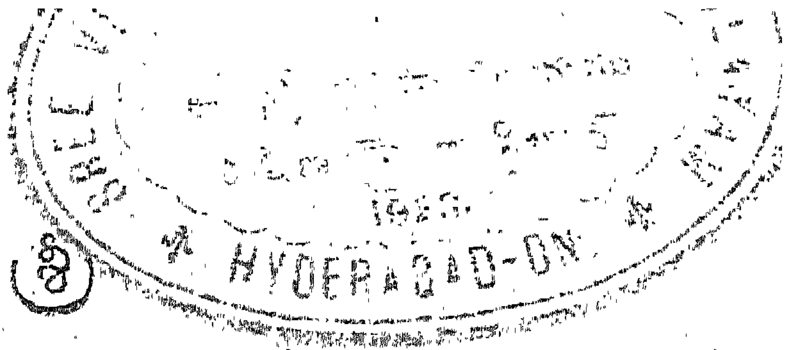
పద్మాక్షి

కనకాంగి

పాప

చతురిక

పార్వతి

శ్రీ

వారకాంత

నాందిి—ప్రస్తావన

శ్రీకలితుండ వైతి సరసీజముఖీ, సగమేనఁ దాల్చి నిన్
లోకము లెల్ల మెచ్చె నని లోలత నన్గొనియాడియాడి, మా
యాకలితుండవై శిరమునందు మఱొక్కతెఁ దాల్చి తన్న గౌ
రీకమలాస్య ముద్దుగొని ప్రేమమునఁ జూపు భవుండు బ్రోచుతన్

సూత్రధారుఁడు—(ప్రవేశించి) అదిరా, ఇంకను నిశ్చితసమయము గాలేదు. అయిన నప్పుడే నాటకశాల యంతయు నిండి క్రిక్కిరిసిపోయినది. నటరాజానుగ్రహమా? రూపకనామప్రభావమా యిది? బళా, నేఁడిచ్చటఁ జేరినవా రందఱును రసికులే. మా ప్రయాస వ్యర్థము గాదు. (ముందునకుఁ జూచి చేతులు జోడించి) రసికుల యెదుట ఇది విజ్ఞాపనము.

గీ. కార్యపరతంత్రులగువారి గౌరవమ్ము
బుధులగు విమర్శకుల రుచిమూలకమ్ము;
చెలిమి, పగయును మూలమ్ము సేయకున్న
నదియె గరువమ్ము, కర్తల కదియె పూజ.

కాలము వాయువేగమనోవేగములఁ జనుచున్నది. మీయుత్సాహమును అందుల కనురూపముగ పొంగి పొరలుచున్నది. నడుమ నేనేల ఆనకట్టలు వేయవలెను? ఇదిగో తరలితిని—

(పోఁబోవును)

నటుఁడు—(ప్రవేశించి—సూత్రధారుని చేయి పట్టుకొని నిలిపి) బావా,

తొందర వలదు. గంట యోర్చినవారికి నిమిషము కష్టము గాదు. సభాస్తారుల యెదుటఁ జదువు మని గ్రంథకర్త పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి యీచీటి నంపెను.

(ఇచ్చును)

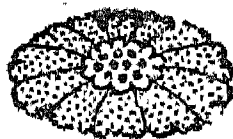
సూత్రధారుఁడు—(అందికొని) ఇదే చదువుచున్నాను. ఓసభాసదులారా,

గీ. నూతనగభీరభావబంధురులు మీరు
గోల సుకుమారి నాకవితాకుమారి:
ముగ్ధతపియుంద డాఁగిలిమూఁత లాడు
భావకాముది విహరింపఁ బ్రార్థనమ్ము.

ఇఁక నొకటి;—

చ. గతిచెడి, నీతిమాలి, మనకంటె నొకించుక హెచ్చుగా నధః
పతనము గన్న కోచెలుల వర్తనముల్ సరిసేయఁగా బహి
ష్కృతి కరణీయమో, చదువు చెప్పి వివేకము గొల్పి కూర్మి నం
చితగతి నేర్ప నౌనో, యెటు సేయుట ధర్మమొ చర్చసేయుఁడీ:—

(నిష్క్రమించును)

ప్రథమాంకము—ప్రథమరంగము

ఊరిబైట శివాలయపు కోనేరు గట్టు

(సుబ్బారాయఁడు, వేంకటరావు కూర్చుండియుందురు)

వేంకటరావు—సుబ్బారాయఁడుగారూ, ఇంతకును బోగమువాళ్లు అంటే మీకంత పట్టుదల యెందులకు?

సుబ్బారాయఁడు—మిమ్ము నేనడిగే మాటగూడ అదే. ఏదో పూర్వు లేర్పఱచిన నియమము. దానిని మనము ఉపయోగించుకొనకున్న మానె, దుర్వినియోగము చేయకుండినఁ జాలును.

వేంకట—అయితే పూర్వు లేర్పఱచినంత మాత్రమున ఈకాలమున దానిని మనము అంధప్రాయముగ అనుసరింపవలసినదేనా? మన బుద్ధికుశలతకు వినియోగము వలదా? మన స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనవక్కఱ లేదా?

సుబ్బా—బుద్ధికుశలతను వినియోగించుకొనుటకును, స్వాతంత్ర్యమును నిలుపుకొనుటకునుమూలము పూర్వులనిర్ణయమును తలక్రిందులు సేయుటయేనా?

వేంకట—సంస్కరణము అక్కఱ లేదంటారా మీరు?

సుబ్బా—చేయండి. అయితే దానికి మీకు ఒరవడి యేమి?

వేంకట—చూడండి పాశ్చాత్యసంఘమును?

సుబ్బా—నేనుగూడ అదే చెప్పుచున్నాను. చూడండి పాశ్చాత్య సంఘమును.

వేంకట—మీయభిప్రాయము నాకు తెలియుట లేదు.

సుబ్బా—పాశ్చాత్యులలో నృత్యమును, అభినయమును ఉన్నవి గావా?

వేంకట—అవును.

సుబ్బా—అవిగూడ మనకు ఉండవలెనా అక్కఱలేదా?

వేంకట—ఉండవలెను.

సుబ్బా—వానిని వారెట్లు ఉపయోగించుకొనుచున్నారు? వారి నృత్యమును మీరు చూచియేయుందురు.

వేంకట—చూచినాను. చాల ఆనందమైనది.

సుబ్బా—వారు నూర్గురో, ఇన్నూర్గురో చేరినంతమంది స్త్రీలును పురుషులును కలిసి—ఒకస్త్రీయు, నొకపురుషుఁడును కౌఁగిలించుకొని నృత్యము సేయుదురు. ఎవనిభార్యతో వాఁడు నృత్యము సేయఁగూడదు. ఒకమాఱు నృత్యము చేసిన వారితో రెండవమాఱు నృత్యము సేయఁగూడదు. ఈసంగతులుగూడ మీరు తెలిసియుండును.

వేంకట—తెలియును.

సుబ్బా—మఱి మనలోఁగూడ నృత్యకళ ఉండవలెనుగాదా?

వేంకట—ఉండవలె ననుటకు ఇది రెండవమాఱు.

సుబ్బా—నాకు బోధపడుటకు అడిగినదే పదిసార్లు అడుగుట అలవాటు. తమకు కోపము వద్దు. మనసంఘములో భోగమువార్లు—అనగా ఆకులముసంగతి గాదు. పెండ్లిచేసికొనకుండ సానులుగా నుండు స్త్రీలు ఉండఁగూడదుగాదా?

వేంకట—మేము పట్టుదలతో వాదించే విషయ మదే.

సుబ్బా—చిత్రము. మఱి మనన్నృత్యకళకు వినియోగ మెట్లు?

వేంకట—(ఆలోచన నభినయించుచు) ఇది యోచింపతగినదే.

సుబ్బా—అంత యోచన యెందులకు? పాశ్చాత్యులలో మన వేశ్యల జాతివంటి ప్రత్యేకజాతి యొకటి లేదు; గాన మనలోఁగూడ వలదు. వారు ఒకని భార్య నొకఁడు కౌఁగిలించుకొని నృత్యము చేయుదురు; గాన మనముగూడ—అట్లే—

వేంకట—(మొగము చిట్లించుకొనును)

సుబ్బా—ఏమి? చూడండీ పాశ్చాత్యులను?

వేంకట—మనము నృత్యమునే తీసివేసికొనిన బాధ యేమి?

సుబ్బా—బలే! అయితే స్వామీ! పాశ్చాత్యులు ఒకని భార్యను ఒకఁడు కౌఁగిలించుకొనుట కైన నంగీకరించి నారు; గాని నృత్యము తీసి వేసికొనలేదే?

వేంకట—అట్లని మనలో వ్యభిచారమున కని ప్రత్యేకముగ నొక జాతి యుండవలసినదేనా?

సుబ్బా—వేశ్యల వృత్తి వ్యభిచారమే యని మీ రెట్లు చెప్పెదరు?

వేంకట—ఇప్పుడు వాండ్రు చేయుచున్న దేమి?

సుబ్బా—నృత్యమును అభినయమును సభలలోఁ బ్రదర్శించి మనల నానందపెట్టి ఎంతో కొంత ధన మార్జించి కాలము బుచ్చుట.

వేంకట—వాండ్రు వ్యభిచరించుట లేదా?

సుబ్బా—భర్త లుండినను వ్యభిచరించు సంసారిణుల సంగతి?

వేంకట—(శిరఃకంపము గావించి) సరే మీయుపన్యాసము కానిండు.

సుబ్బా—భారతజాతియొక్క సాంప్రదాయములు వేఱు. ఇతరజాతుల కన్నిటికిని సాంప్రదాయములలో నేదో యొకింత సంబంధము ఉన్నది; గాని భారతజాతిని బోలినది మఱిలేదు. అన్ని విషయములయందును దీనికి ప్రత్యేకతయే. కుండలు చేయుట కొక జాతి. రెండవజాతివాండ్రా పని చేయరు. బట్టలుతుకుట కొక జాతి. ఆయుష్కర్మ చేయుట కొక జాతి. బట్టలు నేయుట కొక జాతి—

వేంకట—వ్యభిచరించుట కొక జాతి.

సుబ్బా—అదే పొరబాటు. భారతదేశమున వర్ణాశ్రమాచారధర్మముల నేర్పఱిచినవారిమీఁద మీకింత కోప మేల కలిగినదో తెలియదు. భోగము వాండ్రమీఁద మీకిట్టి కటాక్ష మేల కలిగినదో తెలిసికొనఁజాలకున్నాను. వేశ్యాకులము వ్యభిచరించుటకు గాదు.

వేంకట—(తలయూఁచి) సరే చెప్పండి.

సుబ్బా—ఇప్పటికిఁగూడ ఆనిబంధన ప్రకారము ఎవరి వృత్తి వారే

చేసికొనుచున్నారు.

వేంకట — లేదు. మదరాసు వగైరాలలో బట్టలుతుకువా రందఱును చాకండ్రుగారు. ఆయుష్కర్మ చేయువారందఱును మంగళ్లుగారు. వారిలో పిళ్లలున్నారు. మొదలియారు లున్నారు. నాయఁడులున్నారు. తురకలున్నారు.

సుబ్బా — అట్లే నృత్యమునుగూడ ఇతరస్త్రీలు —

వేంకట — అదేమన్నమాట? అది వ్యభిచరించు స్త్రీలలోనున్న విద్య.

సుబ్బా — అయితే వ్యభిచారమును మీరు విడిచిపెట్టరు కాబోలు.

వేంకట — (పెద్దనవ్వునవ్వి) అతికినది శ్లేష.

సుబ్బా — అయితే యుక్తికూడ అతుకవద్దా? మీరు పాశ్చాత్యులను గుఱిపెట్టుకొని సానులు ఉండఁగూడ దనుచున్నారు. వారినే గుఱిపెట్టుకొని మన మందఱము — స్త్రీపురుషులు కలిసికొనుచుండి నృత్యము చేసి ఏల యానందింపఁగూడదు?

వేంకట — ఇందులకు నేను అంగీకరింపను. పాశ్చాత్యదేశములయందలి శీతోష్ణస్థితి వేఱు. మనదేశపు శీతోష్ణస్థితి వేఱు. వారి యాచారములన్నీ మనకు వ్యతిరేకమే. మనదేశమున స్త్రీల కంతటి స్వేచ్ఛ యిచ్చుటకు వీలు లేదు. మన సంఘము అందులకుఅంగీకరింపదు.

సుబ్బా — ఎవరో కొందఱు మీవంటి స్వపక్షపరపక్ష నిర్ధూమధాములు — కోపము వద్దు, వలదనిన నృత్యాభినయములను విడిచిపెట్టుకొనుటకును, వానియందు ఆఱితేఱిన వేశ్యల నాదరింపకుండుటకును మాత్రము సంఘము అంగీకరించునా? పాశ్చాత్యదేశముల శీతోష్ణస్థితులు వేఱయినచో పాశ్చాత్యసంఘము మన కుదాహరణము కావచ్చునా? అక్కడ పదునాఱేండ్లు దాటనిదే కన్యలు రజస్వలలు కారు. మఱి యిక్కడ గూడ అట్టి గుటు కేర్పాటులు చేయఁగలరా? వారి యాచారము లన్నీ మనకు వ్యతిరేకమే అంటారు గాని వారివలె నుండవలె నని ఉబలాట మెందులకు?

వేంకట — అట్లని పాశ్చాత్యులను అనుకరింపవలదంటారా?

సుబ్బా—ఎందులో? ధైర్యస్థైర్యములయందు, పట్టుదలయందు, స్వదేశమతాభిమానములయందు, ఇంకను మన సంఘమునకు వినాశకములు కాని యిట్టి సకలవిషయములయందు ననుకరింపుడు. అట్లు అనుకరించిన మన మింతకు ముందే బాగుపడియుండమా?

వేంకట—సరే. ఇదంతా మఱియొక విషయము. సంసారిణులు పురుషులతోఁగలిసి గాని, ప్రత్యేకముగ గాని సభలలో గాని మఱియెక్కడనుగాని నృత్యము చేయఁగూడదు.

సుబ్బా—నృత్యాభినయములనుగూడ విడిచిపెట్టఁగూడదన్నమాటేనా?

వేంకట—అ—న్న—మా—టే—మ—ఱి

సుబ్బా—సానులు ఉండగూడదాయె. సంసారిణులు గజ్జె కట్టఁగూడదాయె. ఇఁక సంసారిణిలు అయ్యుండియు వ్యభిచరించువారుం డ్రున్నారు; గాని సభలకు వచ్చి నృత్యము చేయలేరు. అభినయింపలేరు.

వేంకట—అవి చిన్నతనమునుండియు నలవాటు కావలెను.

సుబ్బా—తుద కన్ని మీరే చెప్పెదరు. నిజముమాత్రము అంగీకరింపరు. ఒకవేళ ఏసంసారిణియైన—వ్యభిచారము చేయుచున్నది సుమండీ. నృత్యము సేయునేని, అభినయింపఁగలదేని ఆసభలోఁ గూర్చుండుట మనకు తప్పు. అది అవమానకరము.

వేంకట—ఏల?

సుబ్బా—పాశ్చాత్యులుగూడ పెండ్లిమాని నృత్యమునే యావజ్జీవమును ప్రధానవృత్తిగాఁ బెట్టుకొనిన స్త్రీని ఆకళలో నారితేరినచో బ్రహ్మరథము గూడఁ బట్టెదరు. గానివ్యభిచారము వృత్తిగాఁ బెట్టుకొనిన అంగీకరింపరు.

వేంకట—వారికివ్యభిచారము పనికిరాదు

సుబ్బా—ఎందుకు లెండు. ఒకజాతిని గుఱించి మఱియొక జాతివారు సూక్ష్మవిమర్శన చేయఁగూడదు.

వేంకట—దానికేమిగాని వీరేశలింగముపంతులుగారు ఆకాలములో

ఈవేశ్యలను గురించి చాలపని చేసినారు. అప్పుడు వేశ్యలనోళ్లలో కరకాయలు పడినవి. విటుల యాటలు కట్టువడినవి.

సుబ్బా—ఇప్పుడు?

వేంకట.—వేశ్యలదే రాజ్యముగా నున్నది. విటులకు లోటు లేదు.

సుబ్బా—కారణము?

వేంకట—పంతులుగారి యనంతరము మరల అంతటివారు ఈయుద్యమమును చేపట్టకపోవుటయే.

సుబ్బా—అదే భ్రాంతి. పంతులుగారి కాలములో భోగమువాండ్రు మన్నుగొట్టుకొనిపోలేదు. విటులు తగ్గిపోలేదు. "మేము భోగముమేళము ఉన్న సభకుపోము" అని ప్రతినపట్టినవారు,—"ఈప్రతినము జీవితాంతమువఱకు కొనసాగింతు" మని నిండుసభలలో సంతకములు చేసినవారు, ఈయుద్యమమున పంతులుగారిచే మెచ్చుకొనఁబడినవారు కొందఱు—కొందఱు మాత్రమే—ముఖ్యులుసుమండీ—నాంటినుండి నేంటివఱకు సానులను విడువలేదు—

వేంకట—అక్రమము. మీరు వచ్చి అబద్ధము లాడుచున్నారు.

సుబ్బా—ఈవిషయమును తరువాత మీకు ఋజువు చేసెదను. ఇది వినండి. పంతులుగారి ప్రయత్నమువలన సంఘమున మార్పు జరుగలేదని గాదు. ఫలము కలుగలేదు.

వేంకట—ఎట్లు?

సుబ్బా—కొన్ని కుటుంబములలో శుభకార్యములకు, పండుగలకు, మిత్రుల గమనాగమనములయందు భోగముమేళములను పెట్టుట తగ్గినది. ఇంతవఱకే పంతులు ప్రతిష్ఠ. దీనివలన వేశ్యలలో గానవిద్యావైదుష్యము, నాట్యాభినయముల నేర్పు, తదభిలాషయు సన్నగిల్లినవి. రసికులకు నాట్యాభినయములయెడలఁ గల యభిలాష చంపుకొనవలసివచ్చినది; గాని విటులకు భోగాభిలాష చంపుకొనవలసిన యవసరము రాలేదు. వేశ్యలలో పడుపు వృత్తి తగ్గలేదు. నాట్యాభినయముల స్థానము నది యాక్రమించినది.

వేంకట—(తలయూంపి) సరే చెప్పండి.

సుబ్బా—పంతులు కలము పట్టకపూర్వము సంఘమునకు భయపడెడి విటులు కొంద ఱుండెడివారు. వారు వేశ్యల యిండ్లకు అతిరహస్యముగాఁ బోయెడివారు; గాని తరువాత చేసిన సంతకములకును, పట్టిన వ్రతములకును, జంకి ముసుఁగులు వేసికొని వేశ్యల కొంపల దూరు సంస్కర్తలు విటుల సంఖ్యను హెచ్చించిరి.

వేంకట—ఇందులకు నేనంగీకరింపను. ఇది అతిశయోక్తి.

సుబ్బా—తరువాత మీకిది యొకనాడు ప్రత్యక్షము చేసెదను. ప్రకృతము. నాన్ కోఆపరేషనులో వేశ్యాబహిష్కారముగూడ చేరినది. గంధిగారు వేశ్యల వ్యభిచారమువలన ఆంధ్రదేశము కుళ్లిపోయిన దనుచున్నారు.

వేంకట—అవును.

సుబ్బా—వారు వేశ్యాబహిష్కారమును వీరేశలింగముపంతులుగారికంటెను తీవ్రముగ నుపదేశించుచున్నారు.

వేంకట—అవును.

సుబ్బా—ఫలము?

వేంకట—సున్న.

సుబ్బా—నిజము చెప్పినందులకు ఆనందము. వారి శిష్యులు, నాన్ కో ఆపరేటర్లలో ప్రముఖులు, క్రొత్తవారికి గురువులు,—ఏమిచేయుచున్నారు?

వేంకట—చీటికిని మాటికిని భోగము మేళములు పెట్టుచున్నారు వేశ్యలు ముతకగుడ్డలు కట్టిన చాలును. వాండ్రను "స్వదేశీ భోగమువాం"డ్రనిపిలుచుచున్నారు.

సుబ్బా—ఇంక నొక పేరున్నది.

వేంకట—గాంధిగారి భోగమువాండ్రు—

సుబ్బా—హరహరా, దేశస్థితి యిట్లున్నది. సాధ్యాసాధ్యవిచారణ లేదు. అవసరమా అనవసరమా యనుచర్చ లేదు. కేవలము పాశ్చాత్యుల యను

కరణము. అది మంచివిషయములలో మాత్రము గాదు.

వేంకట — నాల్గుదినములలో మదరాసులో పెద్ద సభ జరుగుచున్నది అందు ఈవిషయము చర్చకు వచ్చును. నేను ఆసభకు వెళ్లుచున్నాను.

సుబ్బా — పోయిరండు. బాగావినవలెను.

వేంకట — మీరు వేసిన ప్రశ్నలలో కొన్ని యోచింపవలసినవి గలవు. వానిని గురించి విచారణ చేసెదను.

సుబ్బా — సంతోషము. మీరు వేశ్యల నుండనిచ్చినను సంతోషమే లేకున్నను సంతోషమే. నృత్యమును అభినయమును నశించిపోకుండమాత్రము చూడుఁడు. మానసంరక్షణమునకు వస్త్రములు గట్టుకొనుట అవసర మనుట యెఱుంగని ఆటవికులు మొదలు ఇంటిలోఁగూడ స్త్రీలకు అపాదమస్తకము బురకాలను తగిలించియే యుంచు సంశయాత్ములవఱకును గల సకలజాతులయందును ఈరెండుకళలకును మహోన్నత సత్కార మున్నది.

వేంకట — అవును.

సుబ్బా — సంధ్యావందనమునకు సమయ మగుచున్నది. స్వామిదర్శనమునకు వేళ యగుచున్నది. ఇఁక ఈప్రస్తావన చాలింతము. దయచేయుఁడి ముందు సంధ్యావందనము చేసికొందము

వేంకట — నేను మఱచిపోయినాను.

సుబ్బా — ఏల? పాశ్చాత్యులు వారి మతాచారములను విడువరే?

తెరదించవలెను

ప్రథమాంకము — ద్వితీయరంగము

(అంతఃపురమున సోఫామీఁదఁ గూర్చుండి లక్ష్మి ప్రవేశించును)

లక్ష్మి — (సవితర్కముగా) నేఁడింకను నాథుఁ డేల రాఁడయ్యెను? (గడియారముఁ జూచి) తొమ్మిదిన్నర యైనది. ఇఁక పది యగునా? పదింటికి నాథునకు నిద్రాసమయమా! నేఁడు రామాయణపాఠమునకు అనవకాశమా?

నేఁడుసీతాకల్యాణము కాదా? కాదూ? ఔనఁటయట్లే, ఏది ప్రియమోఆలి దూర దూరమునకుఁ బోవును. వినుటానికి నాకే యిట్లున్నది. ఆసీతారాముల కెట్లుం డునో? (నవ్వుకొని) అయ్యో, నేను వినునంతవఱకు సీతారాములకు పెండ్లి కాదనుకొనుచున్నాను. అది యై యెన్ని యుగము లైనది? అంతయు నైపో యినది; గాని నాయెదుట నేఁడు జానకి పెండ్లికొఱ కెదురుచూచుచున్నది. రామచంద్రున కాధ్యానమే లేదు. నేఁడు చూడఁగా నాథునకుఁగూడ నామీ ద ధ్యానము లేనట్లున్నది. (ముందునకుఁ జూచి బల్లమీఁది మల్లెపూలదండ లను జూచి) నేఁడు మల్లెపూవులకు కఱవు వచ్చినది. తెలివితక్కువ పార్వతి (ఒకదండయెత్తి) దీని కైదు పేటలు కట్టె, (ఇంకొకదండయెత్తి) దీనికిమూఁడు పేటలే కట్టినది. (యోచన నభినయించి తలయూఁపి) ఇది బాగానే యున్నది. ఆలస్యము చేసినందులకు శిక్షగా హృదయేశ్వరునకు నేఁడు ఈచిన్నిదండనే వేసెదను. అంతే కావలెను. ఏమి? వేళ యేల తప్పవలయును? (తిరిగి యోచన నభినయించి) ఇది తగదు. ధర్మము గాదు. సరసము గాదు. ఇందు సుఖము లేదు. ఆనందము లేదు. నా మెడలో నున్న హారమువలన నాకనులకు తృప్తి కలుగదు. హృదయమునకు వికాసము గలుఁగదు. ఇది ప్రాణేశ్వరుని వక్షస్థ లము నలంకరించిన నాకెంత నేత్రానందము. ఆసౌభాగ్యమును దిలకించిన నెం త యానందము. ఈశిక్ష గాదు. నానాథుఁడు వచ్చునప్పటికి నేను పరుండి నిద్ర నభినయింతును. (అని శయ్యమీఁదికిఁ బోయి పరుండి అంతలో లేచికూ ర్చుండి) ఇది తగునా? నేను ప్రత్యుత్థానము చేసి కౌఁగిటఁ బొదివిపట్టుకున్న నాథుని మనసు చివుక్కుమనదా? ఏమి చేయుదును? (యోచించి) యోచనల తోడనే కాలము గడచిపోవుచున్నది. అప్పు డేమి తోచిన అది చేసెదను. (సవితర్కముగా) అమ్మో, మనోహరునకు కష్టముగలిగించు తలంపు గలుగునే మో?—ఊరకుండుటమంచిది. ఎట్లూ? పలుకకుండఁగనా? అమ్మయ్యో, అది నావలన కాదు. ఏమియుఁ జేయక యూరకుండును.—అయ్యో, నాకుమతి పోవుచున్నది.

(అప్పుడు కేశవరావు ప్రవేశించును)

కేశవరావు——(స్వగతము) ఇక్కడ నానని పించుకొనుట కింత పట్టినది. ఇంక నిక్కడ నెంత పట్టునో? నిజముగా నీకార్యమును గురించిన ప్రతిప్రయత్నమునందును నాకు తల ప్రాణము తోకకు వచ్చుచున్నది. (యోచించి) కష్టము లేకున్న సుఖము అధిక మెట్లగును?

(లక్ష్మి దెసఁ జూచుచు ద్వారమువద్ద నిలిచియుండును)

లక్ష్మి——(స్వగతము) ఇంకను ఆలస్యమా?

(అప్పుడు గడియారము పదిగంటలు కొట్టును)

లక్ష్మి——(స్వగతము) అబ్బా, అప్పుడే పదిగంటలు లైనది. స్నేహితులతో నాటకము చూచుటకుఁ బోయియుందురా? (యోచించి) మెల్లఁగఁగను బోయి చూచివచ్చెదను.

(అని మంచము దిగి కొంచెము ముందునకు నడచి మోమెత్తి కేశవరాయునిఁ జూచి ఆశ్చర్యముతో)

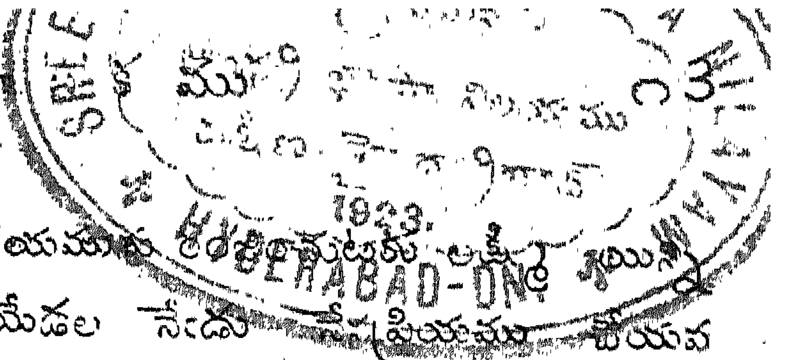
ఇంత దొంగతనమా? (అని యాతనిం గౌఁగిలించుకొని సోఫాచెంతకు గొనిపోవుచు) ఈగద్దునుండన మెప్పటినుండి?

కేశవ——(పలుకక మందహాసము చేయుచుండును)

లక్ష్మి——ఈమాన మెప్పటినుండి? (అని కేశవరాయుని సోఫామీఁద కూర్చుండఁజేసి తాను ప్రక్కన గూర్చుండి) ఏమి మాటలాడవూ? (అని మోము వెసరు చిఱునవ్వుతో చూచును)

కేశవ——నేఁడేమైన వింత లున్నవా?

లక్ష్మి——లేకేమి? అన్నియు వింతలే. ఇది యొక వింత—— మఱియొక వింత యున్నది. నేఁడు పార్వతి మల్లెదండలు ఒకటి పెద్దదిగను, ఒకటి చిన్నదిగను గ్రుచ్చినది. (అని పెద్దదండ కేశవుని మెడలో వేసి చిన్నదండ చేతం బట్టుకొని) ఇది మీకు చాల బాగుగ నున్నది. (అని మెడలోని దండను సవరించును)

కేశవ—(స్వగతము) సౌహృదయము[illegible] లక్ష్మి [illegible] విధములఁ బ్రయత్నించుచున్నదే. దీనియెడల నేఁడు నేనప్రియము చేయవచ్చునా? (యోచించి) నిజముగ నిది అప్రియ మగునా? కాదు. లక్ష్మియెడల నేను ద్రోహము తలంచుట లేదు. ఇది అప్రియము గాదు.

లక్ష్మి—(భర్తముఖము జూచుచు) ఏమో దీర్ఘాలోచన చేయుచున్నట్లున్నది. నేఁడేమియు నప్రియము సంఘటిల్లలేదుగదా?

కేశవ—అ—ప్రి—య—మే—గా—దు. (సంకోచించును)

లక్ష్మి—అది యేమైన నేమి? నామనస్సు తత్తరపడుచున్నది. (హృదయముమీఁద జేయిడికొని) గుండెలు తటతట కొట్టుకొనుచున్నవి. మనస్సున కారాట మగుచున్నది. (భర్తవక్షస్థలముమీఁద చేయిడి) అహో! మీగుండెలుగూడ కొట్టుకొనుచున్నవి. ఏల? అప్రియము గాదూ?

కేశవ—కాదు. అప్రియ మనుటకు వీలులేదు; గాని నెలదినముల వియోగము.

లక్ష్మి—(ఉలికిపడి) ఏమి వియోగమా? నెలదినములా? ఎవరికి? మనకు కాదుగదా?

కేశవ—మనకు గాకున్న మన గుండెలేల కొట్టుకొనును?

లక్ష్మి—నాకేమో భయ మగుచున్నది. (అని భర్త యురమునఁ దన శిరము నానించి) వియోగము రాకుండఁజేయు నుపాయములు లేవా?

కేశవ—లేవు, లక్ష్మి లేవు. (అని యామెను బాదివిపట్టి) నేను నెలదినములు చెన్నపట్టణములో నుండవలెను.

లక్ష్మి—అయిన నేనును వచ్చెదను. ఇంక వియోగ మేల?

కేశవ—నీవు రాఁగూడదు.

లక్ష్మి—కోర్టుపనికిఁ బోయెదరో?

కేశవ—కాదు. అట్లయిన నీకభ్యంతర మేమి? ఒక బొంబాయి స్నేహితుఁడు చెన్నపట్టణము వచ్చుచున్నాఁడు. అతఁడు నెలదినము లచ్చట

తనతో నుండుటకు రమ్మని వ్రాసినాఁడు. శాయనగారివద్ద సెలవు తీసికొనుట యైనది.

లక్ష్మి—ఆతనికి పెండ్లి యైనదా?

కేశవ.—లేదు. బ్రహ్మచారి.

లక్ష్మి—(భర్తను విడిచి నిస్పృహతోడను, మందకోపముతోడను) అట్లయినఁ బోవుఁడు. మీకు బ్రహ్మచారులతో స్నేహము మెండాయెను. అక్కడ సెలవు పుచ్చుకొనుట గూడ నైనదనుట యిఁక మాఱుపలుకవద్దనుట కాఁబోలు. పోయిరండు. ఇంతమాత్రమున కింత యేల? (అని లేచి శయ్యపైఁ జికిఁబోయి అవ్వలి మొగమై పరుండును)

కేశవ—(స్వగతము) ఇఁక పలుకరించిన ప్రయోజనము లేదు. ప్రయాణమునకు సమయము మగుచున్నది. (అని మెడలోని మల్లెదండను దీసి బల్ల మీద నుంచి) లక్ష్మి ప్రవర్తితోడి కాపురపులక్షణము లప్పుడే వెల్లడించుచున్నది. (లేచి) ఇంతమాత్రమున ధైర్యము గోలుపోయిన నేమగును? ఈమె ప్రణయాలహరి నా ప్రణయసాగరమున సంగమించినది. ఇఁక నా క్రొత్త ప్రణయప్రవాహానికి స్వాగత మీయవలదా? (ద్వారముచెంతకు వచ్చి లక్ష్మిదెసఁ జూచుచు) నేను వెళ్లుట నీకు ప్రత్యక్షముగ నెట్లు తెలియదో యీవియోగవ్యథగూడ తెలియకుండ నట్లే కడచిపోవుఁగాక. లక్ష్మి,

గీ. కలవు నా ప్రేమలహరికి గతులు రెండు
వంచన మెఱుంగ దుశ్చింత పజ్జ నరుగ;
స్వీకరించెద శృంగారవీరభోజ్య
మలఘుదక్షిణనాయకాధ్యక్షపదవి.

(వెడలిపోవును.)

లక్ష్మి—(పరుండియే మొగ మిక్కలకు త్రిప్పి చూచి) ఏమి? నాథుఁడు వెడలిపోయెనా? (లేచి సోఫాచెంతకు వచ్చి) చెప్పకయే పోవుటా? సెలవు అడుగనక్కఱలేదా? (బల్లమీఁది మల్లెదండను జూచి చేతులు పిసికికొ

నుమ) పూలదండ యిక్కడనే యున్నదేల? నేడు తిరస్కార మేల? (యోచించి) బొంబాయిస్నేహితుఁడా? ఇఁకను పెండ్లి కాలేదా? బ్రహ్మచారియా? (సవితర్కముగా) చెన్నపట్టణములో పెండ్లియాడునా? వితంతువివాహమైయుండునా? అయిన బొంబాయిలో వితంతువులు లేరా? నాథుఁడు ఇప్పుడు క్రొత్తగా వితంతువివాహములు చూడఁబోవునా? —ఏమయినను నాకు ఫల మొక్కటే. నెల దినముల వియోగము. అక్కటా,

గీ. వచ్చితి వియోగబాధ నోర్వంగ లేక
యిచ్చటకు నిన్న నాపుట్టినింటనుండి,
నామనోమోహనుని సదనమునఁగూడ
నదియె ఘటియిల్లె నాయభాగ్యమ్ము కలన.

(సోఫామీఁద కూర్చుండి) ఇఁక నెలదినములవఱకు అపూర్ణచంద్రమఁడేలము కాశింపదా?

(అప్పుడు పార్వతి యను పరిచారిక ప్రవేశించును)

పార్వతి—అమ్మా, చిన్నదొరగా రెక్కడకుఁ బోవుచున్నారు?

లక్ష్మి—(అన్యమనస్కయై) ఎక్కడకా? ఎవరు? (చూచి) పార్వతీ నీవటే? (మరల అన్యమనస్క యగును)

పార్వతి—(స్వగతము) నేఁడీమె వాలక మిట్లున్న దేల? (ప్రకాశము) అమ్మా, ఏమంటివి?

లక్ష్మి—పార్వతీ, బండి కదలెనా?

పార్వతి—ఇప్పటికి మైలుదూరము పోయియుండును.

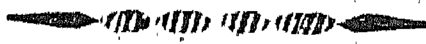
లక్ష్మి—అట్లా? పార్వతీ, నాకు భయమగుచున్నదే.

పార్వతి—ఏమితల్లీ, (పట్టుకొనును)

లక్ష్మి—నన్ను శయ్యచెంతకుఁ గొనిపొమ్ము.

తెరదించవలెను.

ద్వితీయాంకము—ప్రథమరంగము

చెన్నపట్టణము—సముద్రతీరమునందలి కాముకపథము

(పాప, చతురిక అను ఇరువురు వేశ్యలు ప్రవేశింతురు)

చతురిక—(ఆశ్చర్యము నభినయించుచు) పాపా! వారముదినాలనుండీ మన మిక్కడికి వస్తూవున్నాము; గాని యీసముద్రతీరము ఒకనాఁటికంటె ఒకనాఁడు వింతగా కనిపిస్తూవుంది.

పాప—సుఖాభిలాషతో నలుగురూ చేరేచోట వింతల కేమికొదువ?

సీ. లలనల రూపవిలాసమ్ము లరయుచు
నెందఱో కవిరాజు లిచటఁ గలరు.
కైదండ లంది పక్కఁగ విహరించుచు
నెందఱో దంపతు లిచటఁ గలరు
యువకుల మనము లుత్సుకత నూఁగించుచు
నెందఱో తరళాక్షు లిచటఁ గలరు
కోమలాంగులఁ గాంచి గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగుచు
నెందఱో మోహాంధు లిచటఁ గలరు
గీ. చపలదృక్పాతముల చాకచక్య మెల్ల
చూపు ప్రచ్ఛన్న వేశ్య లిచ్చోటఁ గలరు
కాముకోజ్జీవనమ్ము సైకతము గలదు
ఇంక నిచ్చోట వింతల కేమి కొదువ?

చతురికా, ఇప్పు డేమున్నది? రాత్రి పదిగంటలవఱకు నుండినఁగాని యిచ్చటి వింతలు చూచుట పూర్తిగాదు. పదిదాఁటినతరువాత కొందఱు గోషాస్త్రీలు వత్తురు. అప్పుడుగూడ చూడవలసినదే.

చతురిక—అప్పుడుగూడ ఇంత జనసంఘ ముంటుందా?

పాప—దీనితో పోల్చుటకు వీలులేదు. అదీగాక. ఇంతజన సంఘము

పనికిరాకరో. వారప్పుడు వచ్చుట. రక్షకపురుషులు లేనిచో గోపస్త్రీలు రాయగదా? పరపురుషుల కంటఁ బడకుండుటకై అర్ధరాత్రి వచ్చువారు ఒక్కచోట ఎట్లు చేరుదురు? ఈసముద్రపు కెరటముల రొదలలో, పండు వెన్నెలయందో, కటికిచీకటియందో, చల్లగాలిలో ఏజట్టున కాజట్టు సుఖించుటే వారి సంకల్పము. ఈవింత జనులతోటీ ఈవినోదములతోటీ వారికి పనిలేదు. పని యున్నా వీలులేదు.

చతురిక—ఇది యెప్పుడూ నేను వినలేదు. ఇది యన్నిటికంటెను వింతగానున్నది. నిశీథమున నేమి విహారమమ్మా?

పాప—ఏమి చేయవచ్చును? సంఘాచారంఇట్టిసమయములయందు ఇలు వెడల నీయదు. హృదయము మిచ్చట విహరింపవలెనని కుతూహలము విడువఁ జాలదు. నిశీథమున నిదియు, నదియుఁగూడా నెఱవేఱునుగదా?

చతురిక—ఈయుక్తి గడుసుదనముగానే వుంది.

పాప—ఇంతకంటే గడుసుఁదనపు యుక్తులున్నాయి. వానినిఁ గనులారఁ జూచితేనే సొగసు.

చతురిక—ఈసొగసుల కేమి గాని, మనము వచ్చి వారము దినాలైనది కేశవరావుకోసం ఎదురుచూడటంతోటే మనకు కాలము గడచిపోతూంది ఈనగరమునందలి వింతలు చూడటం యెన్నఁడో?

పాప—ఒసే, కేశవరావుతో నీవుకూడా ఒకటిరెండుసారులు మాట్లాడినావుగదా? అతని సంగతి కనిపెట్టితివా?

చతురిక—కనిపెట్టడాని కేమున్నది? అతనివిషయమున నాకు చాలా సందేహముగా నుంది. తండ్రి చండశాసనుఁడు. ఈతఁడు పిరికిపంద. తండ్రి ఈయకుండిన ఈతనిచేత నొక దమ్మిడీగూడ ఉండదు.

పాప—అతఁడు మనలను మోసము చేయునందువా?

చతురిక—అందులకు కారణము కనబడదు.

(అప్పుడొక ఏఁబదియేండ్ల వితంతువు ప్రవేశించును)

వితంతువు—కమలాక్షీ నన్నేడ్పించకే ఇఁక రావే.

పాప—ఎవరి నమ్మా పిలుస్తారు?

వితంతువు—మాఅమ్మాయిని, దూరమునుండి చూచి ఈమెను మా యమ్మాయి అనుకొన్నాను.

పాప—మీదేయూరు?

వితంతువు—తిరుపతి.

పాప—మీయమ్మాయి ఎటుపోయినదో మీరెఱుఁగరా?

వితంతువు—పొరుగింటివారి అల్లుఁడు కాన్పింపఁగా కుశల మడిగెదనని వచ్చినది. ఎటుపోయినదో కనఁబడదు.

పాప—మొదట ఎక్కడ కూర్చున్నారో అక్కడకు పోయి కూర్చోండి. ఎందు కామెను పిలుస్తారు?

వితంతువు—ఇంటికిఁ బోవుటకు.

పాప—అట్లందురేల? ఇదే యిక్కడ విహారసమయము. ఇప్పు డింటికిఁ బోవుట యేమి సొగసు?

వితంతువు—సొగసు బాగానే యున్నది. ఆఁడువాం డ్రిచ్చటకు రాఁగూడదమ్మా. వేంకటరమణుని సన్నిధానమా? మంగతాయారు సేవా?

పాప—ఇక్కడ ఆఁడువాండ్రకు వచ్చిన బాధ యేమి?

వితంతువు—నన్నాట్టే వాగించకండమ్మా. (వెడలిపోవును)

పాప—చతురికా, చూచేవా ఆమె బెంగ? ఎట్టివారైనను లోకసామాన్యధర్మ మైతే సౌజన్యమునుపోలె దౌర్జన్యమునుగూడా తూఁపుమాపఁజాల రనుమా. వెఱ్ఱిసంస్కర్తలు వారకాంతలపై దండెత్తెదరు; గాని కులటలను దగ్గింపరాదో! వెఱ్ఱిలోకము!

చ. పగట విభావసుండు పయివచ్చిన స్థానము లేదె దాఁగ న
ద్రిగుహాలయందు చీకటికి? దీపము వెక్కుచుఁ ద్రిప్ప గ్రమ్మదే
వెలుఁగున నంధకారము? సుపూజ్యులు గల్గిన లేరె దుర్జనుల్?

అగునె విధాత కేని అశుభావృతి లేని శుభమ్ము గూర్పఁగన్?

(నేపథ్యమున)

చతురికా, ఇటురావే.

పాప—చతురికా, కనకాంగితో ఎవరో యొక వృద్ధుఁడు మాట్లాడుచున్నాఁడు. పోయిరా.

(చతురిక వెడలిపోవును)

పాప—(స్వగతము) కేశవరాయని కథ యేమీ బాగాలేదు. ఈవ్యవహార మెంతవఱకు కొనసాగుతుందో తెలియదు. "అంగడిలో నన్నీ ఉన్నవి. అల్లుని నోట శని యున్న," దన్నట్లు కేశవరావునకు ఉబలాట మేమో చాలాగలదు; గాని స్వాతంత్ర్యములేదు. మాకు ఇట్టి యస్వతంత్రులతోడి సంబంధము వలన నొకవిధమున నష్టము. ఒక విధమున లాభము. (ఆలోచించి) నారాయణశాస్త్రి కార్యము చెడిన ఊరకుంటాడా? ఆతఁడు చాల యుక్తిపరుఁడు. ఆతని ప్రయత్నము రామదాసున కేమైనా తెలిసి యుంటుందా? అట్లయితే కష్టమే; గాని శాస్త్రి చాలా గంభీరుఁడు. అట్టిది తటస్థించి యుండదు. కేశవరావు ప్రయాణమునకు రామదాసు ఇంతవఱకూ సమ్మతించియుండకపోవచ్చును. అయితే—మావిషయమున నారాయణశాస్త్రి యింతకష్టపడుటకు గారణ మేమి? (నవ్వుకొని) కనకాంగి తన యిష్టము వచ్చినట్లు మసలుకొను నను ఊహ. వలసినప్పుడెల్ల దానిపాట వినవచ్చు నను ఆశ; గాని దీనివలన మాకు నష్ట మేమి? (గర్వముతో) నారాయణశాస్త్రి శ్రీమతి దగ్గరాల కనకాంగి యింటి దూతయై యుండుఁగాక. కుక్కయై యుండుఁగాక.

(అప్పుడు కనకాంగి చతురిక ప్రవేశింతురు)

చతురిక—నిన్నటి జమీందారే మళ్లీ వార్త పంపేడు. కచ్చేరీకము చేయఁడట. కనకాంగి కావాలిట.

పాప—ఏమయినది?

చతురిక—ఇక్కడ నెలదినము లుంటామనీ, మా పంతులు గారు

పిలిచియున్నాఁడు కబురంపుతామనీ, చెప్పినాను.

పాప—బాగున్నది. చతురికా, చూడు. ఏది యెప్పటికో తెలియదు గదా!

ఆ. వె. వేచియుండువారు విటులు నాయిలు సేరి
సాహాయ్యమునందు నన్ను గోర;
నాటి కిప్పు డబ్బె నాయింటి కాసౌఖ్య
వింతె నాకునుంగుబిడ్డవలన?

మన జాతిలో కనకాంగివంటి పుత్త్రికలు పుట్టకుంటె అందువాండ్రే కదృష్ట మేమున్నదే?

ఆ. వె. తన జయమ్ము గాదు తన ప్రతాపము గాదు
కాదు ధనము హర్ష కారణమ్ము,
కన్నబిడ్డ జయమె కారణం బగుఁ జూడ
భాగ్య మదియె జన్మఫలము నదియె.

చతురిక—ఔనమ్మా, నీయదృష్టము మంచిది. కనకాంగిని చూచి "ఆహా పాప యదృష్టము" అని యబ్బురంపడని స్త్రీ మన జాతిలో లేదుగదా?

పాప—ఇంకా ఇప్పు డేమున్న దే? కేశవరావు కనకాంగిచేతి కీలుబొమ్మ కావాలి. సుబ్బిసెట్టి కుమారుని మనస్సు కనకాంగిమీఁదికి మఱలాలి. ఎల్ల యూటకచేరీలయందు కనకాంగిపేరు మాఱుమ్రోసిపోవాలి. ఒసే, అప్పుడుగదా నేను బ్రహ్మానంద మనుభవించుట? అప్పుడుకదా పాప యదృష్టము "బళా" యని కొనియాడఁ బడుట?

కనకాంగి—(స్వగతము) నేనంత అదృష్టవంతురాలనా? (అనిగర్వపడును)

(అప్పుడు నారాయణశాస్త్రి ప్రవేశించును)

పాప—దండాలు శాస్త్రులుగారికి. జ్ఞాపక మున్నదా?

కనకాంగి—సాహిత్యచక్రవర్తికి వందనములు. (నమస్కరించును)

నారాయణశాస్త్రి—(మందహాసముతో) కోరుకొన్న ఫలము నెఱవే

లుంగాక. (స్వగతము) నాశక్తి యొక్క కనకాంగికిమాత్రమే తెలియును. అట్టి రసికురాలు మెచ్చిన సాహిత్యచక్రవర్తిని నేను. నాయెడుట తక్కిన సాహిత్యగాండ్రందఱు పందలేగదా? ఏదీ? ఒక్క సారస్యము తీయుమను చూతము? ఒక్క కల్పన యెత్తమను. లౌక్యములోమాత్రము? ఏదీ? ఎంత నియోగియైన సరే నావలె నొక్క కార్యమును సంఘటింపు మను చూతము. అబ్బే. నారాయణశాస్త్రి సామాన్యుడా? రంగని కుచ్చుగదా?

పాప—(స్వగతము) కనకాంగి సాహిత్యచక్రవర్తి అనుటతోడనే అయ్యకు పురి యెక్కినది. కనకాంగినిచూచిన ఎప్పుడూ ఇట్లే యుండుగాక. (ప్రకాశముగా) శాస్త్రిలుగారూ, కేశవరావేమో మోసగానివలె కాన్పిస్తున్నాడు. మమ్మిక్కడకు పంపుటలో ఆతని యభిప్రాయ మేమో బోధపడుట లేదు.

నారాయణ—ఏమయిన నేమి? ఇప్పుడు మీకేమి నష్టము వచ్చినది?

పాప—నష్టము గాకేమి? రెండు నెలలనుండి యీవ్యవహారము జరుగుచున్నది. నేటి కింకను కాయో పండో తేల దయ్యెను. అయినవారి నందఱను త్రోసివేయించెను. స్త్రీల ప్రాయము శిలాతుల్యముగా నుండిపోవు ననుకొనుచున్నారా?

నారాయణ—ఈనష్ట మంతయు నొక్క క్షణములో కూడివచ్చునదియే.

పాప—మఱి సుఖము? గతించిన దినాలు తిరిగిరావుగదా?

నారాయణ—ఎప్పు డెప్పు డనిపించుకొని సుఖము సుఖమా?

పాప—మీతత్త్వవిచారము కట్టిపెట్టండి. మఱి నాయానందము?

ఆ. వె. ఎపుడు విభుండు గూడు నెప్పుడు సుఖపెట్టు
సాటివార లెపుడు సన్నుతింత్రు
నానినంగు? ననుచు నేనుంటి నాశతో
నొక్క నిమిష మొక్క యుగము గాగ.

శాస్త్రులుగారూ, సాయాందోళనము మీ కేమి తెలియును? పడుచు దనములో నున్నారు; గావున మించిపోయిన దేమనుకొంటారు. నాకట్లు కాదుగదా? అంతయు నైనది. పరలోకములో నాయాయుర్దాయమును లెక్కించుచున్నారు. కడుపునఁ బుట్టిన యీయొక్క బిడ్డ సుఖపడుట చూచు భాగ్య మున్నదో లేదో?

నారాయణ—పాపా, ఇట్టి మాటలాడెద వేల? నీకేమి లోపము?

పాప—ఇంక ఏమి లోప మని నిరపాదిగా నడుగుచున్నారా? రజస్వలయైన పిదప రెండేండ్లయినను కన్నెఱికము ఏల కాలే దని సానులలో బయలుదేఱు గుసగుసలు విని యెట్లు సహించియుండఁగలను?

నారాయణ—ఇఁక గతజల సేతుబంధన మేల? మీ కిక్కడ ఖర్చుల నిమిత్తము ఆతడు రెండువందల రూపాయ లిచ్చియే యున్నాఁడుగదా? ఆతఁడు మోసగాఁడని యెట్లు చెప్పెదవు?

పాప—ఇట్టి నగరములో క్రొత్తవారికి రెండు వందలంటే ఎంత?

చతురిక—బండికే దినానికి నాలుగు రూపాయ లవుతున్నాయి, మొన్న పాపకు శూలనొప్పి రాఁగా వైద్యుఁడు పాతికరూపాయలు పుచ్చుకొన్నాఁడు.

నారాయణ—నేఁడాతఁడు రానే వచ్చెను.

పాప—ఇన్నిదినము లేల జాగయ్యెను?

నారాయణ—తండ్రిచాటువాఁడు. పైగా భార్యను వదలించుకొనుట యెంత కష్టము?

పాప—ఇంతకూ రొక్క మేమాత్రము తెచ్చినారు?

నారాయణ—మూఁడు వేలు

పాప—అంతేనా?

నారాయణ—అక్కడకే చాలకష్టమైనది.

పాప—అంతా రొక్కమేనా?

నారాయణ—అవును. ఖర్చులనిమిత్తము పైగా అయిదు వందలని యొక బాపతుగా దాచినారు.

చతురిక—నగలు లేవేదా?

నారాయణ—ఎక్కడినుండివచ్చును?

చతురిక—పూచిన తంగేడుచెట్టు ఇంట్లో వుండగా లోప మేమి? చేతికి అడ్డుకలదో?

నారాయణ—తప్పుతప్పు. ఆపని యిప్పుడే కాఁగూడదు. అల్లరి అగును. ఎప్పటికైనా అవన్నీ కనకాంగివే.

(కనకాంగిదెసచూచి కన్నులు తేలవేయును)

కనకాంగి—(సిగ్గుతో) నాభార మంతా మీదే.

నారాయణ—(స్వగతము) ఆహా, ఇట్టి రమణీమణి వశమున నుండుట నాయదృష్టముగదా? (గర్వముతో తలయూఁపి) బళా, పాండిత్యమునకు తగిన రసికత. రసికతకుఁ దగిన యనుభవము. ఇంకేమి కావలెను?

పాప—కనుట, పెంచుటమాత్రమే నావంతు. ఇఁక కనకాంగిని బాగు చేయవలసినవారు మీరే.

నారాయణ—పాపా, ఆమాటలు నీవు పదిసారులు అనవద్దు. చూడు కనకాంగికీ, నాకూ భేదమేమి? అయితే. ఒకటి చెప్పవలసిఉన్నది. కన్నెరికపు కట్నము నగలకొఱకు వెచ్చింపవలదు. నగలదారి నగలదే. నేనున్నానుగదా? ఇఁక కనకాంగి యొడలికి బంగారముతో మలామా.

పాప—ఇక్కడ నుండుట యెన్ని దినములు?

నారాయణ—నెలదినములకంటె నాతఁ డిక్కడ నుండఁడు.

(అప్పుడు కేశవరావు ప్రవేశించును. కనకాంగిమందహాసము గావించి సిగ్గుతో తల్లివెనుకకుఁ బోవును. చతురిక వినయము చూపును. శాస్త్రి మందహాసము చేయును)

పాప—దండాలు. నేఁటికా దయగలిగినది?

కేశవ—(తలయూఁపి నమస్కారి మందుకొని) నేఁటికివీలయినది.

నారాయణ—ఇఁక నిక్కడ నుండుట యెందులకు? బసకు పోఁగూడదా?

పాప—అట్లే చేయవచ్చును. ముహూర్తము రేపే నా?

నారాయణ—సందేహ మేమి?

కేశవ—శాస్త్రిలుగారూ, నేఁడేల కాఁగూడదు.

నారాయణ—ఇంకను సన్నాహములు ఏమియు కాలేదుగదా!

పాప—మీకు తెలియని వేడుక లేమియున్నవి? అదీగాక. శాస్త్రిలుగారూ, నేఁడు నవమి గాదా?

నారాయణ—అవును. పాప చెప్పినది బాగున్నది.

పాప—శాస్త్రిలుగారూ, తమకు సందేహము వలదు. పంతులుగారికి కోపము ఉండఁగూడదు. అడిగినదే పదిమాఱులు అడుగుట, చెప్పినదే పది మాఱులు చెప్పుట, నాకు అభ్యాసము. నేను చెప్పిన విషయము జ్ఞాపక మున్నదా?

నారాయణ—దానికేమిలే? పదునైదు వంద లని నేను చెప్పలేదా?

పాప—ఇదియా మీజ్ఞాపకము? (మొగము చిట్లించుకొనుచు) రెండు వేలకు తక్కువ కల్లగా దని నేను నాఁడే చెప్పలేదా?

నారాయణ—(కేశవరావుదెసకుఁ జూచి యూరకుండును)

కేశవ—శాస్త్రిలుగారూ, ఇప్పు డిది యేమి?

నారాయణ—తమరు సెలవిచ్చిన సంగతిని గుఱించి నేను చాల దూర ము చెప్పినాను. అప్పటినుండీ పాప యిట్లే చెప్పుచున్నది.

కేశవ—(చుఱచుఱఁజూచుచు) పాపా, నావలన ఇఁక నేమియుముట్ట దని తలఁచితివా?

పాప—తమరు అట్లెప్పుడూ సెలవీయఁగూడదు. మీభాగ్యము అక్షయము కావాలి. మీయింట బంగారు వాన కురియాలి. ఇది ఆనందసమయము.

ఇప్పుడు తమబోటి రసికులు స్వల్పవిషయములో వెనుకముందులు చూచుట ధర్మము గాదు.

కేశవ—నేటితో తీఱిపోయెనా?

పాప—ఆశ్లేల యగును? మా కనకాంగి మీకొఱకు పుట్టింది. మీకొఱకే పెరిగింది. అది యిఁక మీసొత్తే. ఇంతవఱకూ మేము మీయన్నము తినవలసినవాళ్లము.

కేశవ—(స్వగతము) ఇఁక బాధము లేదు. (అంగీకారమును సూచించును)

నారాయణ—(స్వగతము) కనకాంగిని చూచుటతోడనే మనస్సు చెదిరి సడలినది. (ప్రకాశము) పాపా, పంతులుగారు ఉదారహృదయులు. వారి చేతి కేమీక లేదు. దానకర్ణులు. విభవదేవేంద్రులు. నీవు కోరినట్లే యగును. రేపు ముహూర్తము నిశ్చయము. రేపు అంగడికిఁ బోయెదము.

పాప—తమకు తెలియని వేడుకలు లేవుగదా? (చేతులు జోడించి) దాసురాలు తమయాజ్ఞకు బద్ధురాలు.

కేశవ—ఇఁక పోదమా శాస్త్రులుగారూ, (కనకాంగినిఁ జూచి బయలుదేఱును)

నారాయణ—చిత్తము.

(ఇరువురును వెడలిపోవుదురు)

పాప—(ముందునకు రెండడుగులు వేసి) అయితే శాస్త్రులుగారూ, మనవి.

నారాయణ—(వెనుకకు వచ్చుచు)

పాప—తమ బస యెక్కడ? (జనాంతికము) కనకాంగికి చెవిక్యా—జాకెట్టుమీఁద ఉబలాటముగా నున్నది.

నారాయణ—(జనాంతికము) అందెంతసేపు? (ప్రకాశము) తిరువళ్లిక్కేణి పెద్దవీధిలో. మీరున్నదివాఁడెవఁడు! నారాయణా మొదలియారా? సెట్టి

యూ? ఏసనివీధి?

పాప—నారాయణా మొదలివీధి. తిరుపల్లికేణి గాదు. జార్జిటవును.

చతురిక—తుదా మొదలూ లేని వీధులు ఈనగరములో చాలా గలవు. ఇది మొదలు మొదలికి మొదటు మీ పేరు చెప్పుకోండి

నారాయణ—హా, జాతిలక్షణము నిలిపినావు. ఇట్లే నూరేండ్లవర్ధిల్లు (పాపతో) రేపుసాయంత్రము ఆరుగంటలకు సిద్ధము.

(వెడలిపోవును.)

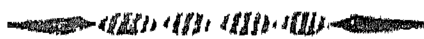
పాప—చతురికా, బండి త్రిప్పమను.

చతురిక—సరే. (వెడలిపోవును)

పాప—రావె తల్లీ, రా. పెన్నిధిని నీవశము చేస్తున్నాను. ఏమి చేస్తావో తెలియదు. మన కిచ్చు రెండు వేలూ గాక కేశవరావుదగ్గ పదునైదుసంద లుంటాయి. చీరల కనిమో, రైకల కనిమో, పాగడల కనిమో, వాటిలో వేయినైన లాగవలయును. మొంగమోటము పలుకు. మొంగమోటమునకును మోతకు [illegible] దూరము.

తెరదించవలెను.

ద్వితీయాంకము—ద్వితీయరంగము

(బసలో పచారటించు కేశవరావు ప్రవేశించుచు)

కేశవరావు—(స్వగతము) ఎంతపని జరిగినది! నావంటి మొక్కడా? భోగ [illegible] కి కన్నెరికము చేయుట యెక్కడ? నాలుగుదినములనుండి యీ [illegible] ను నాప్యా[illegible] [illegible] చూచే యున్నది. నారాయణశాస్త్రి లేకున్నచో ఇది జరిగియుండకపోవునేమో? పరస్త్రీయను కన్నెతి [illegible] కన్నెరికము చేయుట [illegible]. (నిష్క్రమించి)

పాపను లక్ష్మి నేను చెప్పినదే నమ్మి నాకొఱకు ఎదురు చూచుచుండును. గాని ఆమె యెంత అమాయకురాలు? నేనన్న ఎంత భక్తి? ఎంత ప్రేమ?— అయితే నేనిపుడు క్రొత్తగా చేపట్టిన కనకాంగిగూడ అట్టిదే. కన్యాత్వము సేయుట నావంశమర్యాదకు తగనిదైనా కనకాంగివంటిపిల్ల మాత్రము దొరకదు. (శిరఃకంపము గావించి) అయిన దేమో అయిపోయినది. ఇఁక నిప్పుడు ప్రాంత సంగతి యెందులకు?

(అప్పుడు నారాయణశాస్త్రి ప్రవేశించును)

నారాయణ—రావచ్చునా పంతులుగారూ, పెద్ద తగవు వచ్చిపడినదే.

కేశవ— ఏమిటది?

నారాయణ—పిల్లంతా చూచుచుండఁగా మీరు నాకు నూటపదార్లు ఇచ్చుట మంచిపని కాలేదు. జామాయమాత్రము ఇచ్చి అప్పటికి ఊరకుండ వలసినది.

కేశవ— మీనూటపదార్లకోసము ఇప్పుడు తగవు పెట్టుచున్నవా రెవరు?

నారాయణ—తగవన్న తగవా? పాపగోల పట్టజాలకుండ యున్నది.

కేశవ—పాప దానిలో వాటా పెట్టుమనునా యేమి

నారాయణ—దాని మొగము దానిలో వాటా యేమిటి? కాక అడిగితే మాత్రము నేను పెట్టెదనా?

కేశవ—ఇఁక నేమి? తనకుగూడ నూటపదార్లు కావాలంటుందా యేమిటి?

నారాయణ—తమకు బోధపడని దేమున్నది? అదే సంగతి. లేకలేక కలిగిన పిల్ల. అదేనా ఒక్కపిల్ల. ఎప్పుడెప్పు డని కన్నులు కాయునట్లు వేచి యుండఁగా నేటికి కన్యాత్వపు మహోత్సవము. ఒక్క నాలుచీరగుడ్డ ముసలిదాని మొగముమీద కొట్టినా రంటుంది.

కేశవ—నివాళిపళ్లెములో ఏఁబది రూపాయలు ఉంచితిమే.

నారాయణ—ఆ. నేనదే అన్నాను. అంటే అదేమన్నమాట? ఒకటి ఉంచినా, నాలుగు ఉంచినా, నూటపదార్లు ఉంచినా, నివాళిపళ్లెము నివాళిపళ్లెమే. మరి నాకు బహుమతీ యేదంటుంది.

కేశవ—బాగానేయున్నది.

నారాయణ—బాగన్న బాగా? అంతా బాగానే యున్నారు. మధ్య ఈపిడుగు నామీద పడినది.

కేశవ—ఏమంటుంది?

నారాయణ—ఏమనుట కేమున్నది? ఎన్నిసారులు లెక్క చూచినా అదే. అయ్యగారు ముప్పదిరూపాయల్ల జామారు, నూటపదార్లు ఇవ్వంగా నడీ, చప్పుడు లేకుండా పుచ్చుకొని మీరు నిమ్మకు నీరుపోసినట్లు ఊరకున్నారు. నాకు ముప్పదిరూపాయల నూలుచీరమాత్రమే యిచ్చి యూరకుండంగా మీరుగూడ ఊరకున్నారు అంటుంది.

కేశవ—మరి యేమి చేయవలసినదని దాని భావము?

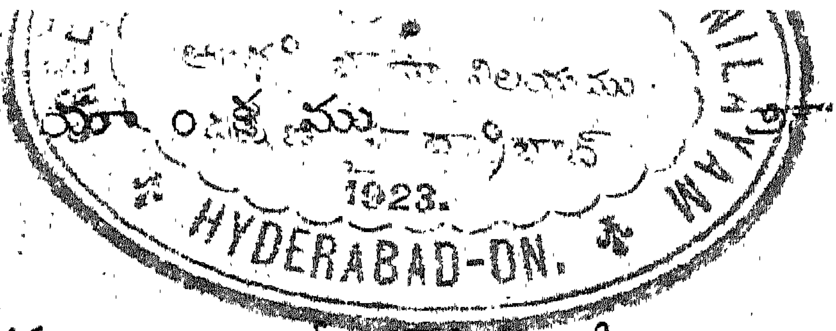
నారాయణ—నేను తమకు చెప్పి తన కేమీ యిప్పించలేదని. ఇంకో సంగతి. మహారాజులాగ ఆయన—అంటే తమరు—ఉండంగా పాదసేవకు రాండ్రము మేము ఉండంగా మధ్య మీరెవరు? మీరు చేసిన నిర్వాహకత్వమేమున్నది? మీరు లేకపోతే మాత్రము మాకీవ్యవహారము కుదరదా? మేమే పోయి ఆమహారాజుకాళ్లమీద పడి ప్రార్థించుకోలేమా? అంటుంది. ఇవ్వక పోయినా తమరు మహారాజులే. మీరన్నా, నాళ్లన్నా, మధ్య నన్నే కదా?

కేశవ—అదేమిటి? మిమ్ము నే నేమన్నాను?

నారాయణ—అబ్బే, అన్నారని కాదు బాబయ్యా, అనినా అనకపోయినా రాయబారుల స్థితి అట్టిదని విశదమునిమిత్తము మనవిచేసికొన్నాను.

కేశవ—సరే ఇప్పుడు చేయవలసిన దేమో చెప్పండి.

నారాయణ—ఏమున్నది? ఇంతకూ కనకాంగి యేమయినా తమతో

యీసంగతి చెప్పినదా?

కేశవ—(నవ్వి) అమాయకురాలు. దాని కేమి తెలియును?

నారాయణ—(స్వగతము) ఇప్పు డమాయకురాలే. (ప్రకాశము) అయినా కదలించి చూడండి.

కేశవ—సరే.

నారాయణ—చిత్తము. అయితే బాబయ్యా, ఒక్క మనవి. పాపము చతురిక వట్టి అమాయకురాలు. అది మీకు చేసే చాకిరీకి లెక్కలేదు. దానికి మాత్రము మఱి పది రూపాయలు అదనముగా యిచ్చి సంతోషపెట్టవలెను.

కేశవ—అట్లే చేయుదము.

నారాయణ—అయితే యీసంగతి మాత్రము ముళ్లముప్పి ఉన్నదే పాప? దానికి తెలియనీయకూడదు.

కేశవ—అవును—అట్లే

నేపథ్యమున

చతురికా, పంచదార చాలదంటే అంత సేపటే?

నారాయణ—తమకు ఫలహారము, కాఫీ, పట్టుకొని కనకాంగి వచ్చుచున్నది. మఱి నాకు సెలవు.

(నారాయణశాస్త్రి వెడలిపోవును)

నేపథ్యమున

ఎంతసేపూ, మగనికి ఫలహారమూ, తనకు ఉపాహారమూను. కన్నతల్లి ముండసంగతి చూడనక్కఱ లేదు. నానాపాట్లు పడి పెంచినందుకు ఇట్లు కావలసినదే.

(అప్పుడు పళ్లెములో ఉప్మా, పండ్లు మున్నగునవి ఉంచుకొని చెంబుతో కాఫీ పట్టుకొని కనకాంగి ప్రవేశించుచున్నది)

కనకాంగి—(రుసరుసలాడుచు) అబ్బా, ఎముకలు కొఱుకుకొని తినుచున్నది యీముండ. ఎంతసేపూ ఒకటే గోల. (అని తెచ్చినవానిని బల్ల

మీఁద నుంచి పైటచెఱఁగు మొగమునకు కప్పుకొని సోఫాలున్న కేశవరావుగారితో కూర్చుండి పెనుగ మతని భుజముమీఁద వాలుకొని వెక్కులు మొదలు పెట్టెను) ఈ ముసలిముండతో నేను వేగలేను. మనము ఇంటికి పోదాము రండి.

కేశవ—(కనకాంగి ముఖమును ఎదుటకు త్రిప్పుకొని ముంగురులు నిమురుచు) వెళ్లినా సరే, మన యింటికిఁ బోయిన మీయమ్మమాత్రము రాదా?

కనకాంగి—(శిరము వంచుకొనియే యుండి) మరెక్కడకైనా తీసి కొనిపోండి నన్ను.

కేశవ—ఇప్పు డేమి వచ్చినది?

కనకాంగి—దానికి బహుమతి కావాలట. నాకు రెండు వేలు, శాస్త్రి గారికి నూటపదార్లు ఇచ్చేరట. తన్ను చూడలేదట. ఒక శేరమాత్రము సింగ మున కొట్టినారట.

కేశవ—నివాళిపళ్లెములో ఏఁబదిరూపాయలు వేయలేదా?

కనకాంగి—(ముఖము పైకెత్తుకొని) వాని కావాలిదేనట. అది నివాళి యిచ్చినందుకు తప్పనట.

కేశవ—మఱి యిప్పు డేమి చేయవలయును?

కనకాంగి—ఏమీ వద్దు. గప్ చిప్ గా ఊరకోండి.

(నేపథ్యమున)

౧ పాపమ్మపిన్నమ్మా, కాఫీపుచ్చుకోడానికి రా.

౨ కాఫీలాగే వున్నది నా బ్రతుకు. కాఫీ పుచ్చుకొనే యోగముంటే నాకు ప్తతన మెందుకు చేస్తారూ?

కనకాంగి—(ద్వారము దెసఁజూచి) నీ బ్రతుకునకు చిన్నతనము వచ్చినది ఎన్నేళ్లు వచ్చినా అదే మాట. (కేశవరావుతో) ముసలిముండకు ఒక్క దమ్మిడీ యివ్వవద్దు.

కేశవ—లేకపోతే నిన్నూ, నన్నూ ఇక్కడ పీకుకొనితినుచుండును. స్వేచ్ఛగా నుండా మని యిక్కడకు రాఁగా యిక్కడఁగూడ నవ్యాపారమైనదేమో?

కనకాంగి—చేతిలో డబ్బు ఉన్నదో లేదో. [illegible] సొమ్ము. ఇంటికి వెళ్ళేదాఁకా ఎంతో కొంత చేతిలో ఉండటం మంచిది. ఇంటికి వెళ్ళి పిలిచి ఏమడుగుదాం? అంటే. ఎప్పటి కిప్పుడు అప్పటికి... నేడే యిస్తారో, రేపే యిస్తారో అని మూడు రాత్రులు చూచిందట. ఇనకేసి చూచినావా... లేకపోయే రట. నాలుగోనాఁడు తెల్లవారింది. అప్పుడే అనుభవం. రాకాసిముండ కాఫీ అయినా పుచ్చుకోకుండా దీని మొగాన బహుమతీ గ్రహిస్తారించా లంటుంది.

కేశవ—ఎప్పుడైనా తప్పనిదే. ఇదిగో తాళము. నూఱురూపాయల నోటుపకటీ, చిల్లర రూపాయలు పదాఱు తీసి యిచ్చెరా.

కనకాంగి—నా చేతితో నేనీయను ఆపాదముమండకే. మీరే ఇచ్చుకోండి. (అని కేశవరాయుని చేతిని త్రోసివేయును)

కేశవ—అయితే నీవైతీసి నా చేతికి ఇమ్ము. ఇదిగో తాళము పుచ్చుకో.

కనకాంగి—(చేతిని మఱల త్రోసివేసి చుఱచుఱఁజూచుచు) కాఫీ పుచ్చుకొనిదాఁకా నైనా ఉండఁగూడదా యేమిటి? ఊరుకోండి కసింత సేపు తరువాత నన్నవతలకు పోనిచ్చి యిచ్చుకోండి మీఅత్తగారికి.

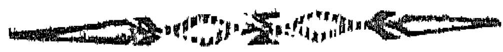
కేశవ—ఎప్పటికిచ్చినా మీయమ్మ నాకు అత్తగారే.

కనకాంగి—(సిలుగకప్పుతో కేశవరావు బుగ్గమీఁద పొడిచి) ఏమిటా కొంటెమాటలు!

తెర దించవలెను.

తృతీయాంకము—ప్రథమరంగము

కేశవరావు గృహము

(కచేరీసావడిలో కేశవరావు తండ్రి రామదాసు ఒక సిద్ధాంతి ప్రవేశింతురు. సిద్ధాంతి జాతకము చూచుచుండును)

రామదాసు—సిద్ధాంతిగారూ, రాజయోగముల కేమి లెండు. అవయోగము లేకున్న సుయోగ మున్నట్టే. మీరు నేనేదో గొప్ప ప్రయోజకుండ నని చెప్పుచున్నారు; గాని పిత్రార్జితము తక్క నేనేమియు నెఱుంగను.

సిద్ధాంతి—పిత్రార్జితమును భద్రము చేయుట గొప్ప ప్రయోజకత్వము గాదా?

రామదాసు—అట్లయిన మీమాట యథార్థమే. నేను స్వంతముగ నొక్క కాసయిన సంపాదించి యెఱుంగను. అట్లే పైతృకము నుపసతిని గవంతమున పాడుచేసి యెఱుంగను. జపతపములతోడనే నాకు కాలము సరిపోవుచున్నది. ఇంక లౌక్యవ్యాపారములు చేయుటకు అవకాశ మెక్కడిది?

సిద్ధాంతి—మీది యోగజాతకము; గావున కష్టపడి యెఱుంగరు. దేవేంద్రవైభవ మన్న మీదే. ఏడీ మన వైదికులలో మీయంత యదృష్టవంతుని జూపుడు.

రామదాసు—ఏమి యదృష్టమండీ? ఈజగత్తంతయు కేవలము మిథ్య. ఇది యథార్థ మనుకొని భోగము లనుభవించువాడు ఆముష్మికజ్ఞానము లేని కిరాతుడు. కేవలము ద్విపాత్పశువు.

సిద్ధాంతి—(స్వగతము) ఈతం డిట్టివాడు కావుననే అపారధన మార్జించుట కెన్నో అవకాశము లుండినను ముక్కుమూసికొని కూర్చున్నాడు. ఎట్టిగుణములు గలవాడు అట్టిగుణములనే బోధించును. (ప్రకాశము) మీరు

చెప్పినది యథార్థము; గాని జగన్మిథ్యాత్వజ్ఞానము పురాకృతపుణ్యఫలము వలన గాని కలుగదు.

రామదాసు—ఆవిషయ మంతటితో కట్టిపెట్టుదము. నాకిపుడు కావలసినది వేఱు. అఱువది యేండ్లు గడచినవి. కళత్రవియోగము గలిగినది. పుత్త్రవాఁడు పెద్దవాఁడై నేడో రేపో సంసారభారమును వహింపనున్నాఁడు. ఇప్పుడైన నాకు సన్న్యాసయోగ మున్నదా లేదా?

సిద్ధాంతి—(జాతకము చూచి వ్రేళ్లు లెక్కించి ఆకసమువంకఁ జూచి) ఆసన్నమై యున్నది.

రామదాసు—అనఁగా?

సిద్ధాంతి—కొలఁది కాలములోనే మీకాయోగ మున్నది.

రామదాసు—సిద్ధాంతిగారూ, మీరు నిజమే చెప్పుచున్నారా?

ఆ. వె. ఎపుడు సన్న్యసింతు—నీఘోరసంసార
జలధిదాఁటి యెపుడు సౌఖ్యపడుదు?
నేడొ, రేపొ, దినము నిర్ణయింపఁగలేరొ
అవధినైనఁ దెలుపుఁ డంటె చాలు.

సిద్ధాంతి—(స్వగతము) ఈయనకు సన్న్యాసమునీఁద నెంత కాంక్ష యున్నది. జాతకమున సన్న్యాసయోగము గలదు; గాని తుదకు భ్రష్టుఁ డగునట్లు తోఁచుచున్నది.

రామదాసు—ఆలోచింపుఁడు. తొందరవలదు. సందేహము వలదు. మొగమోటమి వలదు.

సిద్ధాంతి—(మఱల యోచించి) కాషాయవస్త్రములు ధరించియుండఁగా నెలలోపున మిమ్ము చూచెదను.

రామదాసు—(బ్రహ్మానందముతో) నిజమే నా? నెలలోపుగ నే నా? సిద్ధాంతిగారూ, మీమాటయే నిజ మయినచో నిఁక నాకును మీకును నేటితో ఋణము తీఱిపోయినట్లే గదా? మిమ్ము సత్కరించుట యెట్లును తప్పదు.

మీమాట యథార్థమో దబ్బరయో పరీక్షింతమన్న—కటాలున సన్న్యాసి నైనను నప్పుడేమి చేయుటకును లేదుగదా? కావున నిప్పుడే కానిండు. (సందుకా పెట్టె తెఱచి) పదిరూపాయలే యున్నవి. ఇవే స్వీకరింపుఁడు.

సిద్ధాంతి—(పుచ్చుకొని) మీవంటివారు నాప్రజ్ఞను పరీక్షించుటయే పదివేలు. అయినను బీదవాఁడను; గావున సత్కారము పొందవలసినది. (అని పుచ్చుకొనును) ఇఁక సెలవు.

రామదాసు—చిత్తము. తఱచు దర్శన మీయవలెను.

సిద్ధాంతి—తమ సెలవునకు బద్ధుఁడను.

(వెడలిపోవును)

రామదాసు—(స్వగతము) నెలలో సన్న్యాసయోగ మున్న దనియా యీయన చెప్పెను? ఇది యేమగునో? అబ్బా, సంసార మెంత నిస్సారము

వెంకన్న—(ప్రవేశించి) రెండు జాబులు వచ్చినవి. టపాబంట్రోతు నిన్ననే యిచ్చినాఁడు. (ఎదుట నుంచును)

రామదాసు—నేను రాత్రియే వచ్చియుండఁగా నప్పుడేల చూపలేదు?

వెంకన్న—మఱచితిని.

రామదాసు—సరేపో.

(వెంకన్న నిష్క్రమించును)

రామదాసు—(ఒకజాబు విప్పి చూచి) ఈన్యాయవాదుల కెప్పుడును సొమ్ము పంపు మనియే గోల. (దానిని క్రింద నుంచి రెండవజాబు విప్పి) ఏమిది? "మీకుమారుని ప్రవర్తనమును గుఱించి సందేహించుటకు మీకు ఎప్పుడయిన హేతువులు కనఁబడినవా?" యని ప్రశ్న. దీని కర్థ మేమి? కేశవుని ప్రవర్తనమును గుఱించి యిప్పుడేమి గందరగోళమువచ్చినది? ఇంతకు ఈజాబువ్రాసిన యాతఁ డెవఁడు? (కండ్లుచికిలించుకొనుచుఁ జూచి) దిక్కుమాలిన సంతకమువలెనే యున్నది. మొదట చూచిన ఇగ్లీషు. సంతకము నిసిందా వ్రాంత (మఱలఁజూచి) సూర్య.....మూర్తి యా? నడిమి యక్షరములు అలుముకొని

పోయినవి. (బాగుగా చూచి) పిడిచినట్లే యున్నది. నారాయణకు వచ్చిన పాట్లా యివి? న్యాయవాది గుమాస్తాగాఁడు వీఁడు. జాబు చూతము.

"నిన్న మధ్యాహ్నము బజారులో మీకుమారుఁడు కాన్పించినాఁడు. కూడ నొక తరుణి యున్నది. మొదట మీకోడలనుకొంటిని. వేషము కుల స్త్రీల కుచితముగ లేదు. వారిరువురును ఒక యింగ్లీషుదుకాణమునకుఁ బోయిరి నేను సందేహించి వారు వెడలిపోయిన తరువాత వాకబు చేయఁగా మూఁడు వందలరూపాయలకు పట్టుగుడ్డలు తీసినట్లు తెలిసినది. సొమ్ము ఆతఁడేయిచ్చెను. బిల్లు ఆ స్త్రీ పేర నున్నది. దుగ్గిరాల కనకాంగి యట. ఆమె యెవతె? నేను భ్రాంతిపడినచో క్షమింపవలెను.

సూర్యనారాయణమూర్తి"

(జాబు క్రిందఁబడవేసి) ఏమిది? దుగ్గిరాల కనకాంగియా? మూఁడువందల రూపాయలకు పట్టుగుడ్డలా? వేషము కులస్త్రీల కుచితముగ లేదా? ఈయూరున "దుగ్గిరాల" అను నింటిపేరుగల వారకాంతలు కలరు. కనకాంగి యెవతె? (ద్వారము దెసఁజూచి) ఎవఁడురా?

వెంకన్న—(ప్రవేశించి) ఏమి సెలవు బాబయ్యా?

రామదాసు—సూరయ్యను తీసికొనిరా.

వెంకన్న—ఏసూరయ్య బాబూ,

రామదాసు—హాస్యగాఁడురా. ఎఱుఁగవూ?

వెంకన్న—ఇప్పుడే ఈవీధిని వెళ్లుచున్నారు.

(అనిపోవును)

రామదాసు—(స్వగతము) మనస్సు కలఁగిపోవుచున్నది. కేశవునిమ. చలించినదా?

(అప్పుడు సూరయ్య ప్రవేసించును

సూరయ్య—ఏమి బాబయ్యా, సెలవు?

రామదాసు—ఏమీ లేదయ్యా; నా బంధువుల యింట శుభకార్యముఁ...

మేళము కావలె నఁట.

సూరయ్య—అభ్యంతర మేమిటి బాబూ? నీలాచలము మేళము ఉన్నది సుభద్రాచలము మేళము ఉన్నది. వీరభద్రము మేళము ఉన్నది. వెంకటరత్నము మేళము ఉన్నది. మాణిక్యము మేళము ఉన్నది. సూర్యకాంతము మేళము ఉన్నది. అమ్మణ్ణి మేళము ఉన్నది. శ్రీవిరాజ్యక్షము మేళగూడా ఇక్కడనే ఉన్నది. ఇంకా చిల్లర మేళాలు చాలా ఉన్నవి. ఏది చూడమన్నా తమ సెలవునకు అడ్డులేదు.

రామదాసు—మీరే మేళములో నున్నారు?

సూరయ్య—ఈయేడు విడిపోయినాను. కొందఱు సానులు కోరు చున్నారు. ఇంకా ఎక్కడా కుదరలేదండి.

రామదాసు—ఏమయ్యా, హాస్యములో పూర్ణవిద్వాంసుఁడవు. నీకే ఇట్లు రికామీగా నుండవలసివచ్చినదా?

సూరయ్య—ఏమి విద్వత్తు బాబయ్యా? తమవంటి ప్రభువులు సభలలో కూర్చుండుట మానివేసిన పిదప విద్వత్తు చూచేవారే లేరు. అందులోనూ వీరేశలింగముగారు బయలుదేఱిన తరువాత ముఖ్యముగా నాన్ కో ఆపరేషను వచ్చిన పిదప విద్యలను చూచువారే లేరు. పిల్లలు అందముగా ఉంటే చాలును. ముతక గుడ్డలు కట్టి గాంధి పాటలు పాడితే చాలు. ఈదెబ్బతో ఇప్పుడు అంతా నాయకురాళ్లే. అంతాహంగుదాళ్లే. మావంటివాళ్లకి ఇప్పుడు ఆదరము లేదండి.

రామదాసు—సరే. ఇప్పుడదంతా యెందుకు? మీరు చెప్పిన మేళము లేమీ పనికిరావు. దుగ్గిరాల కనకాంగి యఁట. దాని మేళము కావాలి.

సూరయ్య—చెప్పడము మఱచితిని. అది మంచిదే. తెలివయినదే. మఱల ఒక దశ వెలిగించ గలిగినదే; మనయింటికి వస్తూ పోతూ వుండే నారాయణ శాస్త్రిలుగారు దానికి సంస్కృతము చెప్పినారు.

రామదాసు—(చకితుఁడగును)

సూరయ్య—దానికీ, నాకూ మాటలు లేవండి.

రామదాసు—(స్వగతము) కనకాంగిది యీయూరేనా? నారాయణ శాస్త్రి దానికి గురువా? శాస్త్రి గొంతుకు కోసినవాఁడా? (ప్రకాశము) దాని మేళము కావలెను. మఱియెట్లు?

సూరయ్య—అయినా అది యిప్పుడు గ్రామములో లేదండి.

రామదాసు—(స్వగతము) గ్రామములో లేదా? అన్నీ యీజాబునే ధృఢపఱుచుచున్నవి. (ప్రకాశము) ఎక్కడ నున్నది?

సూరయ్య—చెన్నపట్టణము వెళ్లినట్లు తెలిసినది.

రామదాసు—(స్వగతము) చెన్నపట్టణమే వెళ్లినదా? ఇఁక సందేహ మేల? హా, నాయవస్థ,

ఆ. వె. చెడెను సుతుని గుణము చెడెను ధనం బెల్ల
చెడెను గౌరవమ్ము చెడెను కొంప.
గణిక కోడ లయ్యె తనయుండు విటుఁ డయ్యె
కూలఁబడితి నరకకూప మందు.

ఇంతకంటె మరణము మేలుగదా?

సూరయ్య—ఏమి సెలవు బాబయ్యా?

రామదాసు—కనకాంగి చెన్నపట్టణము వెళ్లి యెన్ని దినము లయినది? ఏల వెళ్లినది?

సూరయ్య—వెళ్లి నెలనైనది.

రామదాసు—(చకితుఁ డగును)

సూరయ్య—ఏదో జబ్బు చేయఁగా బాగుచేయించుకొనుటకు వెళ్లినట్లు తెలిసినది బాబయ్యా.

రామదాసు—(స్వగతము) సరే. కేశవుఁడు వెళ్లిగూడ నెల నైనది. జబ్బుచేసినదా? బాగుచేయించుకొనుటకా? (ఉద్వేగముతో) కాదు. కన్నెఱికము చేయించుకొనుటకు.

సూరయ్య—ఏమి సెలవు బాబయ్యా?

రామదాసు—సరే వెళ్లండి. ఈసంగతి వారికి వ్రాసి జవాబు తెప్పించెదను.

సూరయ్య—చిత్తము. తరువాత నాకే వర్తమానము చేయించండి, ఏదో యొక మంచిమేళము రాయితీగా కుదిర్చెదను.

(వెడలిపోవును)

రామదాసు—(స్వగతము) ఆహా, దైవమాయ

ఆ. వె. తలఁచుకొనిన ఫలము తప్పించుకొనిపోవుఁ
దలఁచుకొని వెల్లఁ దారసిల్లు;
వాన కురియు ననిన వడగండ్లు పడు; పిల్ల
పిడుగుపడును, వీఁచు పెద్దగాలి.

నాకొడుకు మంచివాఁడని నలుగురిలోను పొగడితిని. ఇప్పుడు పదుగురు నాకొడుకును నాయెదుటనే తెగడుదురు. ఇంతకంటె శృంగభంగ మేమున్నది? పన్నీటి జల్లును కాంక్షింపఁగా క్రాఁగిన యాముదపువాన కురిసినది. మంచిగంధపుకట్టె యనుకొనఁగా మిణ్ణాగై నెత్తిమీఁద పొడిచినది. దీపము అంధకారమును తొలఁగించు ననుకొనఁగా కొంప బూడిద చేసినది. హా, తల తిరిగిపోవుచున్నది. (పైకిచూచి) నారాయణశాస్త్రీ, నాసంసారమును నట్టేటఁ గలిపితివిగదా? (ఉద్వేగముతో) పేదవాఁడట. పండితుఁడట. ఆశ్రితుఁడట. తలఁచుకొనిన ఒడలు మండిపోవుచున్నది.

గీ. మేకయై వచ్చి పులి యయి మీఁదఁ బడియె,
కుక్కయై వచ్చి సింగమై కొంపముంచె,
శాస్త్రియై వచ్చి శస్త్రమై చక్కడంచె
ఆశ్రితుఁడ నంచు కాలాగ్నియై దహించె.

ఇరువదిరూపాయలు బహుమానము గొనిన శాస్త్రియా వీఁడు? మంచి యాశీర్వచనమే చేసినాఁడు. ఫలము ప్రత్యక్షముగ ——ఇహమునందే—— వెంటనే కలిగినది. ఆహా! తిన్నయింటి వాసాలు లెక్కించుట! ఎక్కడి విశ్వాసము? ఎక్కడి న్యాయ్యము? అమృతమయ మయిన విద్యయందు

వయసుగూడ సమానముగ నున్నదిగదా?—ఛీ, ఈప్రపంచముగతియే యిట్టిది. (యోచించి) కాని కేశవునకు ధన మెట్లు వచ్చినది?——పిల్లజమీందారునకు ధనమున కేమి లోపము? కలదుగదా శశిచంద్రుల చాటువారికి అప్పిచ్చి కొంపలుదీయు ధనికుఁడు? (మరల యోచించి) ఇంట నేమైన దొంగతనము జరిగియుండునా? సందేహ మేల? కలదుగదా నోరెఱుంగని ముద్దరాలు, నగలతో నిండి పూచిన తంగేడువంటి లక్ష్మి, నాగారాముకోడలు? కేశవుఁడు వెళ్లిన నాటనుండియు, ఆమె యొడలిమీఁద నగ లుండుట చూడలేదు. ఆమె పతి యూరున లేకుండుటచే నగలను ధరించుట లేదా? దొంగిలింపఁబడుటచే ధరించుట లేదా? అరయవలెను. (అని లేచి పరిక్రమించి) ఆమె యిప్పు డేమి చేయుచుండునో? (ఒక్క అడుగు వెనుకకువేసి) అయినను సంకోచించుట కిది సమయము గాదు. (అని మెట్లెక్కుట నభినయించి చూచి) అంతఃపురము నిశ్శబ్దముగా నున్నది. పిలిచెదను. (ముందుకుచూచి) పార్వతీ,

నేపథ్యమున

బాబయ్యా, వచ్చుచున్నాను.

(తలుపు తెఱచుకొని పార్వతి ప్రవేశించును. మంచముమీఁదఁగూర్చుండి లక్ష్మి కాన్పించును)

రామదాసు—నేను లక్ష్మినిఁ జూడవలెను.

లక్ష్మి—(స్వగతము) ఇప్పుడిది యేమి?

పార్వతి—దయచేయవచ్చును. (లోనికిఁ బోయి) మామగారు వచ్చినారు. లే తల్లీ!

రామదాసు—(ద్వారముచెంతకు వచ్చి) అమ్మా, లక్ష్మీ.

లక్ష్మి—(సిగ్గుతో) ఎందులకు మామయ్యా?

(మంచము దిగును)

రామదాసు—ఏమియు లేదమ్మా, నీనగ లన్నియు నొక్కమాఱు చూడవలెను.

లక్ష్మి—(స్వగతము) ఇప్పుడు నగల పని యేమివచ్చినది? (ప్రకాశము) మామయ్యా, తెచ్చుచున్నాను. (అని పెట్టె తెఱచి ఎదుట నుంచి జనాంతికముగ పార్వతితో) ఎందులకో నీవు ఎఱుఁగుదువటే?

పార్వతి—ఏమో నమ్మా,

(లక్ష్మి పార్వతి మాట రామదాసువినెనేమో యని చకితయై మోము గఱచి జంకెనచూపులతో పార్వతి నదలించి నోరుమూసి వదలును)

రామదాసు—ఏమియు లేదమ్మా, నిన్నరాత్రి యీనగలు అన్నియు దొంగలు దోచుకొనిపోయినట్లు స్వప్నమయినది. నా మనస్సును నేను నమ్మలేక చూచితిని.

పార్వతి—(సిగ్గును, ఆనందమును అభినయించుచు) బాబయ్యా, ఒక సంతోషవార్త.

(లక్ష్మి అదియేమో అని చెవులొగ్గివినును)

రామదాసు—అదియేమో చెప్పుము.

పార్వతి—ఇఁక ఆఱుమాసాల్లో మీకు మనుమని యెత్తుకొంటారు.

లక్ష్మి—(జనాంతికము) ఓసీ, వెఱ్ఱిలంజా, ఇదఁటే? (అని పార్వతిబుగ్గల మీఁదపొడిచి దూరమున శిరమువంచుకొని నిలుచును)

రామదాసు—(స్వగతము) అగ్గిగుండములో చందనచర్చ. ఈశ్వరా, నీనిర్ణయ మవాఙ్మానసగోచరముగదా?

చ. బ్రతుకు ఘటించు నోషధి కరాళవిషమ్మున, ఉక్కుతీవలం
దతిమృదునాదమున్, దహనునందు ప్రకాశము, నుప్పునీటిలో
రతనము, లాణిముత్తెముఁ, రాళ్లను కప్పకు జీవనంబులున్
జతురతఁగూర్తు వెయ్యది యసాధ్యము? నీకిఁక లోకబాంధవా!

పార్వతి—(లక్ష్మిచెంతకుఁ బోవును)

లక్ష్మి—(పార్వతి బుగ్గలు నులిమి జనాంతికము) ఆమాట యిప్పుడెందులకుఁ జెప్పితివే?

పార్వతి—(జనాంతికము) తప్పేమమ్మా?

రామదాసు—(స్వగతము) ఇంక నేమి చేయుదును? హా, యింక నిక్కడ నుండలేను. (అని మెట్లు దిగుట నభినయించును)

లక్ష్మి—(జనాంతికముగ) నేడు మామయ్యవాలక మెట్లో యున్నది చాటున నుండి కనిపెట్టిరావే. (అని పార్వతిని ముందుకపు గెంటును)

పార్వతి—సరే. (అని బయలుదేఱును.)

రామదాసు—(దిగివచ్చి) కేశవునకు సొమ్మెట్లు వచ్చినది? ఎవ రిచ్చిరో తెలిసికొనవలెను. (అని వీధిదెసకుఁ జూచి) అడిగో టపాబంట్రోతు. వానివలన కొన్ని విషయములు తెలిసికోవచ్చును. వెంకన్నా, (అని పిలుచును)

వెంకన్న—(ప్రవేశించి) ఏమి బాబయ్యా?

రామదాసు—వీధిలో టపాబంట్రోతు అట్లు పోవుచున్నాఁడు. తీసికొనిరా.

(వెంకన్న వెడలిపోవును)

(రామదాసు సందుకావద్ద కూర్చుండును. వెంకన్న టపాబంట్రోతుతో ప్రవేశించును. అప్పుడు పార్వతివచ్చి తలుపుచాటునపొంచియుండును)

టపాబంట్రోతు—ఏమి సెలవు బాబయ్యా, (అని చేతులు జోడించి నడుటి కానించుకొని నిలుచును)

రామదాసు—విశేషములు ఏమియు లేవుగా. అయితే మా కేశవరావు దస్తూరీ నీవు ఎఱుఁగుదువుగాదూ?

టపాబంట్రోతు—అయ్యో, బాబయ్యా, అంతమాత్రమే తెలియదా?

రామదాసు—ఆనాని పేర ఇక్కడ నుండి ఏమయిన జాబులు పోవుట గాని ఆతనివద్దనుండి యిక్కడకు—నాకుఁగాక—మఱియెవ్వరికైన జాబులు వచ్చుట గాని జరుగుచున్నదా?

టపాబంట్రోతు—లేకేమి దొరగారూ, వారముదినాలక్రిందట నాచేతులతో నేను చిన్నదొరగారి సంతకముతో వచ్చిన రెండు జాబులు ఇచ్చేను

సుబ్బిసెట్టిగారికి. మతి—(అర్థోక్తి)

రామదాసు—(చకితుఁడై) సుబ్బిసెట్టికా?

టపాబంట్రోతు—చిత్తము బాబయ్యా,

రామదాసు—(స్వగతము) సుబ్బిసెట్టిగూడ ఈకుట్రలోఁ జేరియున్నాడా? (ప్రకాశము) ఇంక నేమిరా?

టపాబంట్రోతు—నాలుగురోజులనాఁడు సుబ్బిసెట్టిగారు మాకచేరీలో చిన్నదొరగారి పేర నాలుగువందల రూపాయలు కట్టినారండి.

రామదాసు—నాల్గువందలేనా?

టపాబంట్రోతు—ఔనండి.

రామదాసు—సరే పో.

(టపాబంట్రోతు వెడలిపోవును)

పార్వతి—(స్వగతము) సుబ్బిసెట్టి చిన్నదొరకు రూపాయ లెందుకు పంపినాఁడో?

రామదాసు—(స్వగతము) ఇక్కడ కంతయు తేలిపోయినది. కేశవునకు దుర్బుద్ధి పుట్టించినవాఁడు శాస్త్రి. అగ్నిగుండములోనికి నెట్టినవాఁడు సెట్టి; గాని స్నేహితునకు నాల్గువందలేమి చాలును? చెన్నపట్టణములో రసికునకు నాల్గువందలు నెలకత్తెమునకే చాలవే. ఈనాల్గువంద లయినను నాల్గుదినముల క్రిందట వెళ్లినవే. వెంట కొంత సొమ్ము తీసికొనిపోయియే యుండును.

(అప్పుడు సుబ్బయ్య ప్రవేశించును)

రామదాసు—(స్వగతము) ఇడిగో శాస్త్రి తమ్ముఁడు సుబ్బయ్య. వీనిని నిర్బంధించినచో తక్కిన సంగతు లన్నీ తెలియును.

సుబ్బయ్య—(స్వగతము) తన వ్యాపారము తండ్రికిఁ దెలిసినదియు లేనిదియుఁ గనుగొని ప్రతిదినమును తనకు జాబు వ్రాయుచుండవలసిన దని కేశవరావు చెప్పెను; గాని నేఁటివఱకును నాకు తీఱికయే లేకపోయినది.

రామదాసు—రావోయి సుబ్బయ్యా, రా. కూర్చో.

సుబ్బయ్య—నేను ఈనడుమ నెలదినములనుండి సరిగ గ్రామములోనుండుటలేదు. క్షేమమా?

రామదాసు—ఆ మీదయవలన క్షేమమే. (ద్వారముదెసఁజూచి) వెంకన్నా,

వెంకన్న—(ప్రవేశించి) ఏమి సెలవు బాబయ్యా?

రామదాసు—తలుపులు బిగించి వాముచ్చెలు తీసికొనిరారా.

(సుబ్బయ్య వెలవెలబోవును. వెంకన్న వీధితలుపులుదీసి ముచ్చెలు తెచ్చి అక్కడనుంచి తాను నిలిచియుండును)

రామదాసు—(ఎడమచేత సుబ్బయ్య జుట్టుపట్టుకొని కుడిచేతముచ్చె యొకటి పట్టుకొని) చెప్పుము. నీవును నీయన్నగాఁడును గలసి కేశవుని విషయమున చేసిన కుట్ర అంతయుఁ జెప్పుము. (అని చెంపమీఁద కొట్టును)

సుబ్బయ్య—(వడఁకుచు) నన్నెందుకు కొడతారు? నన్నెందుకుకొడతారు? బాబోయి, బాబోయి, రామదాసుగారు నన్ను చంపేస్తున్నారు.

(బొబ్బలు పెట్టును)

రామదాసు—(చెంపమీఁద కొట్టి) నోరు మూసికో. ప్రేలకు. జరిగినదంతా చెప్పు.

వెంకన్న—ఆస్తే తెగనీలక్క చేసిన దొంగతన మేంటో చెప్పవయ్యా యెముక లిరగదన్నేను. (తన్నబోవును)

సుబ్బయ్య—ఓరిబోడీ, నీవు నన్ను తన్నెద వటరా? (అని వెంకన్నను జూచి గద్దించును)

పార్వతి—(స్వగతము) ఎప్పుడూ లేనిది పెద్దదొరగారు నేడిట్లు కోపము చేస్తున్నా రేమి చెపుమా? (ఆశ్చర్యపడును)

రామదాసు—తిన్ననా కన్నిచూపునా? ఏదీ? వెంకన్నా, కానీరా.

వెంకన్న—చెప్పుతావా లేదా? యేలాకోల మనుకున్నా వేంటి నాసంగతి? (తన్నును)

సుబ్బయ్య—(గింజుకొనుచు రామదాసుతో) కాపాడిచేత తన్నిస్తావుటయ్యా బ్రాహ్మణ్ణి? నీవు బ్రాహ్మణుడవు కాదూ?

రామదాసు—కాపువానిచే తన్నించెదనా? మాదిగవానిచే నీడ్పించెదనా? ఇంకను నిజము చెప్పవా? (మరల కొట్టును)

సుబ్బయ్య—నన్నెందుకొట్టుతావయ్యా? ఏమి చెప్పమంటావో యేమి

రామదాసు—ముందు నోరు సరి చేసికో. (అని నోటిమీద కొట్టి) ఇప్పుడు చెప్పుము. నీవు నీయన్నగారును కలిసి కేశవునివిషయమున చేసిన కుట్ర అంతా చెప్పుము.

సుబ్బయ్య—అయితే సావకాశముగా విను. నీకొడుకనుకొన్నాడే కేశవరావు? నీకుమారరత్నము? నీవంశోద్ధారకుడు? నీచిట్టిబాబు?

రామదాసు—(నోటిమీద మరల కొట్టి) అధికప్రసంగము చేయకు.

సుబ్బయ్య—ఆమహానుభావుడు దుగ్గిరాల కనకాంగికి కన్నెరికము చేయడానికి చెన్నపట్టం వెళ్లేడు. సుబ్బిసెట్టికి నోటు రాసియిచ్చి మూడు వేల రూపాయలు పట్టుకు వెళ్లేడు. అందులో రెండు వేలు కన్నెరికపు కట్నం తక్కినవి ఖర్చులకి. అవిచాలక ఉత్తరం రాస్తే సెట్టి మళ్లీ నాలుగువందలు పంపేడు. తెలిసిందా? ఇక చాలా,

రామదాసు—(మరల నాలుగుదెబ్బలు కొట్టి) ఇక చాలునా? పో బోడీ, (అని త్రోసివేసి) వెంకన్నా, వీనిని వీధిలోనికి గెంటివేయరా.

సుబ్బయ్య—(తీక్ష్ణముగా చూచుచు నిన్నూ, (వెంకన్నను చూపి) ఈవెధవనీ కైదులో పెట్టించేస్తాను చూడు.

రామదాసు—పోరా పూర్వసువాసినీ, నీకు దిక్కున్నచోట చెప్పుకో

వెంకన్న—పిరాదు రాసి కుంపట్లో దాఖలు చేసుకో తీరుస్తాం.

(ఒకచెంపకాయ కొట్టి వీధిలోనికి త్రోసివేయును)

పార్వతి—(స్వగతము) అదిరా, ఎంత పని జరిగింది?

లక్ష్మి—(ప్రవేశించి తలుపుచాటున నిలిచి చిటికెలువేసి పార్వతిని

లిచి జనాంతికము) ఆగందరగోళ మంతా యేమిటే?

పార్వతి—(జనాంతికము) అది చాలా వుంది. ఇక్కడగాదు. చెబుతానురా తల్లీ,

(ఇరువురు వెడలిపోవుదురు)

వెంకన్న—ఏమిటి బాబయ్యా యీగోరకలి?

రామదాసు—ఇదియా? ఇది ప్రళయాగ్నివిజృంభణము. నీవు తెలియదు పో.

వెంకన్న—(వెడలిపోవును)

రామదాసు—(స్వగతము) అంతయుఁ దెలిసినది. హా, ఇఁక నేటిబ్రతుకు ఏటి సంసారము? ఇఁక నిక్కడ నుడిన లోకులు నెత్తిమీఁద వెంట్రుక లుండనీయరు. వారిచే ఆయవస్థను పొందనేల? (వెడలిపోవును)

తృతీయాంకము—ద్వితీయరంగము

అంతఃపురము

[మంచముమీఁద కూర్చుండి లక్ష్మి, చెంత నిలిచి పార్వతి ప్రవేశింతురు]

లక్ష్మి—పార్వతీ, నీవెఱిఁగినంతవఱకు నేనెప్పుడయిన నాథునకు వ్యతిరేకము చేసితి నేమో చెప్పఁగలవా? లేకుంటే ఈప్రళయమేల కలుగవలెను?

పార్వతి—మీమీఁద దోషా లెంచేవారు పురుగు లోడి చస్తారు చిన్నిదొరచేసిన యీపనికి నారాయణశాస్త్రుల్లుకంటే కారణ మెవరున్నారు?

లక్ష్మి—మొన్న—సంక్రాంతిపండుగు నాఁడు నాథుఁడు నాచే శాస్త్రులుకు ఒకకాసు ఇప్పించెను. శాస్త్రులుకు నేనేమి అపకారముచేసినాను

పార్వతి—మీరు చేసిన దానం ఇట్లు ఫలించినది.

లక్ష్మి—ఔనుపార్వతీ, ఔను. నాదానా లిట్లు ఫలించినవి. నానోములిట్లు ఫలించినవి. నాపూజ లిట్లు పరిణమించినవి. అన్నిటికంటె నాపాపము ఇట్లు పండి బ్రద్దలైనది. ఒకళ్లే ననవలసిన పని యేమున్నది? పరకాంతలను కన్నెత్తి చూచి యెఱుంగని నాహృదయేశ్వరుండు ఇట్లు వారకాంతకు దాసుడగుట యేమి? అంతయు నాదురదృష్టము. నాప్రారబ్ధకర్మము. నాపతి మదైకజీవితుండను అని గర్వించితిని; గాని నానాథుని హృదయమునందలి నాపదవినిఒక వెలయాలు ఆక్రమించినది. ఇంక నీయిల్లుమాత్ర మాక్రమింపదూ? పార్వతీ, ఇంక నేను బ్రతుకుటకంటె చచ్చుట మేలుగాదా?

పార్వతి—అమ్మా, అట్లేల తలంచాలి? మీపుణ్యము మంచిదైతే దొరగారి హృదయము వెంటనే మాఱిపోఁగూడదూ?

లక్ష్మి—బాతినది; గావుననే యిట్లు జరిగినది. పార్వతీ, నాకు వారకాంత సవతియా? జీవితేశ్వరుండు దాని సెలవు లేనిదే ఇంక నాతో మాటలాడడూ? ఇంక నాకు వారకాంత పసుబత్తె మిచ్చునా? తోటివారందఱూ ఇంక నన్ను వ్రేలుపెట్టి చూపి ఈయభాగ్యురాలి మగండు భోగముదాని నుంచుకొనినాఁడని చెప్పుకోరా? ఓసీ, నాతల తిరుగుచున్నది. పట్టుకోవే. (కన్నులు మూసికొని ఒఱగును)

పార్వతి—(పట్టుకొని) అమ్మా, ఏల మీకీ వెఱ్ఱి?

లక్ష్మి—(మూర్ఛిల్లిపడిపోవును)

పార్వతి—అమ్మా (చూచి) ఈమె మూర్ఛిల్లినట్లు ఉన్నది. ఏమి చేయుదును?

(అప్పుడు కేశవరావు ప్రవేశించును)

కేశవ—పార్వతీ,

పార్వతి—(అటుచూడకయే) వచ్చితివా? హా, చిన్నదొరా, ఎంతపని చేసినావు? చలివేలువలె ఉండిన ససాళ మంటబొడిచినావే.

కేశవ—పార్వతీ,

పార్వతి—(చూచి) ఎప్పుడు రాక బాబూ?

కేశవ—ఇప్పుడే వచ్చితినే. వాకిటసామానున్నది. జాగ్రత్త చేసిరా

పార్వతి—(స్వగతము) జాగ్రత్తచేయడానికి ఇంకా సామాను మిగిల్చేవాతండ్రీ!

(అని పోఁబోవును)

కేశవ—ఓసీ, నాయనగారెక్కడకు వెళ్లినారు?

పార్వతి—(బొమలుముడిచి) ఇంటనే వున్నారు బాబూ.

కేశవ—లేరే. ఇప్పుడు నేను దిగిన బండిమీఁదనే ఎక్కడికో పోవుచున్నారు. ఎక్కడికో తెలియదూ?

పార్వతి—ఇదేమిటి? ఎవరికీ తెలియదు బాబూ ఎక్కడికి వెడుతున్నారో (స్వగతము) ఇంతలో ఇదేమి విపరీతము? పెద్దదొర ప్రయాణమేమిటి? (వెడలిపోవును)

కేశవ—(స్వగతము) నాయనగారెన్నిసారులు పిలిచినా పలుకలేదు. నేను చెన్నపురికి వెళ్లిన కారణము వారికి తెలిసియుండునా? అందులకై కోపించియుందురా? తెలిసికొందును. (మంచముమీఁదనున్న లక్ష్మినిఁజూచి) లక్ష్మి నిద్రించుచున్నట్లున్నది. ఈమె పగ లెప్పుడును నిద్రించి యెఱుఁగదు. నేఁడిది యేమి? నాతోడి వియోగము వలననా? అయియుండవచ్చును. (నవ్వి) పాపము. ఏమియు నెఱుఁగని గోల! నేను వెళ్లుట ఈమె కనులార ఎట్లు చూడలేదో అట్లే వచ్చుటగూడ చూడలేదు. ఇది గొప్ప మేలే.

(అని మంచము సమీపించి లక్ష్మిని ముద్దాడును. లక్ష్మి కదలక అట్లే యుండును)

కేశవ—[స్వగతము] నేనింత గాఢముగ చుంబించినను ఈమె మేలుకొనకున్న దేమి? మూర్ఛయై యుండునా? (పరీక్షించి బల్లమీఁది కూజాతో మొగముమీఁద పన్నీరు చిలికి చూచి) తెలివొందుచున్నది. (మరల ముద్దాడును)

లక్ష్మి—(లేచి కేశవరాయనిఁ జూచి నాథా, వచ్చితివా? అని యా

తని మెడ కౌఁగలించుకొని మరల మూర్ఛిల్లును)

కేశవ—స్వర్ణము, ఈమె మరల మూర్ఛిల్లినది. ఈమెవిరహవ్యాధి యెందుకుస్సహముగా నున్నది? ఇప్పుడేమి యుపాయము? పార్వతీ, పార్వతీ,

(అని పిలుచుచు క్రిందికి బయలుదేఱును)

తెరదించవలెను

చతుర్థాంకము—ప్రథమరంగము

కనకాంగి గృహము

(వసారాలో నారాయణశాస్త్రి పాప ప్రవేశింతురు)

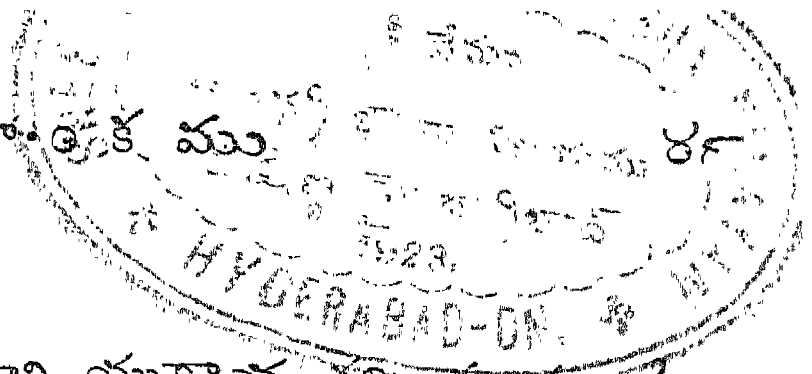
పాప—దీనివాలకము చూచిన నాకేమీ తోఁచుట లేదు. "ఇదేసమయమే, రాత్రీ, పగలూ, ఆయన నిన్ను కనిపెట్టుకొనియున్నంతకాలమే నీవు ఏదికోరినా వచ్చునే. దాటిపోనీయకే" అని యెంత చెప్పినా వినదు. ఎప్పటికి కప్పుడే "ఇప్పుడు గాదు. అడుగుతానులే" అని మొండిమాట పలుకుతుంది. మీరేనా కసింత కూకలు పెడుదురూ.

నారాయణ—పాపా, ఒక్క సంగతి విను. ఎంత సానియింట పుట్టినా మోహమనీ, ప్రణయమనీ, కొంతకాలమైనా ఉండకతీరదు. ఇంతేగాక కనకాంగి రసికురాలు. కేశవరావుగారు చక్కని సరసుఁడు. ఇద్దఱకూ సరిపోయినది. మదరాసులో నుండఁగా ఒకనాఁడు వారిసల్లాపము వింటినిగదా. పూర్వకవుల వర్ణనము మించియున్నది. "ఆహా, విధాత మంచి మిథునమును కూర్చె" నని పరమానందమనుభవించితిని.

పాప—మీ సర్వ్యామే యింత చేసినదా?

నారాయణ—చివరకు ముక్తాయింపు నామీఁదనేనా?

పాప—ఇప్పుడే మేలుకొనకపోతే యెట్లండీ? యౌవనము దాటిన

తరువాత సానిని చూచేదెవరు?

నారాయణ—అది నిజమే; గాని యుక్తాయుక్తవిచారణ వలదా?

పాప—మీదంతా మాటుదారి. ఇంటికి వచ్చినదే తడవుగ రంగయ్యసెట్టి కబురుచేసినాఁడు. "సంగతి యిది" అని నేను మెల్లగా చెప్పఁబోఁగా కనికి "ఊహు" అని గుఱ్ఱాలకళ్లాలాగ మెుగము త్రిప్పి అవతలకు లేచిపోయినది

నారాయణ—రంగయ్యసెట్టి అంటే? సుబ్బిసెట్టి కొడుకా? ఏడిచినట్లే యున్నది. వాని యందమునకు, వాని కంఠస్వరమునకు, వాని వాలకమునకు వాని సరసమునకు సాని—అందును కనకాంగి కావలసివచ్చినదా? నీవు బలవంతముగ వానిని యింటికి దెచ్చితివంటే కనకాంగి అన్నహితవు తప్పి పంచము పట్టును.

పాప—మీమాటలు బాగానే యున్నవి. మీవేదాంతాలు, మీమోహాలు, మీప్రణయాలూ నావద్ద చెప్పవద్దు. ఒక్క— రంగయ్యసెట్టివల్ల సంవత్సరములో పదివేలు సంపాదింపవచ్చును. మీకేమి తెలియును ఈరహస్యాలు?

నారాయణ—నాకేమీ తెలియని మాట నిజమే. నీపుణ్యమాయెను ఇట్టి విషయాలు నాకు బోధించకు.

పాప—నాకూఁతురే నేను చెప్పిన మాట త్రోసివేయుచుండఁగా మీరా వింటారు?

నారాయణ—కనకాంగి నేఁడెంత బిఱ్ఱబిగిసినా తుదకు సాటిసానులలో కలియక మానదు. ఆరు మాసములైనా తాళుము.

పాప—(గుండెలు బాదుకొని) అమ్మకొయ్యా, ఆఱుమాసాలే? ఆఱు మాసాలు. సంవత్సరములో సగము. మూఁడు ఋతువులు. నూటయెనుబది రోజులు. అమ్మో. నావల్లగాదు. రంగయ్యసెట్టి కబురు వినినప్పటినుండీ నాకు ఏరోజు కారోజే తెల్లవారుట లేదు. కామరాజుగారు కనకాంగిని చూడాలన్నారట. కృష్ణమూర్తిగారు గడుసుతనముగా జాబు వ్రాసినారు.

శ్యామలరావుగారు చతురికతో ఏమో అనబోయినారట. వీరంతా కనకాంగికోసము తపస్సు చేస్తున్నవారే.

నారాయణ—నేను మాట్లాడకపూర్వము కేశవరావునకు ఇట్టి యూహయే లేదు. ఆతనికి నేను అనేకవిధముల బోధించి మెడలు వంచవలసి వచ్చినది. నీవు చెప్పినవా రందఱూ కనకాంగికోసము ఎదురు చూచేవారే అయితే కన్నెరికము చేయుటకు కేల ముందుకు రాలేదు?

పాప—కొందఱు తాహతు లేక. కొందఱు ధైర్యములేక. కొందఱు ఆసుఖము తెలియక. కామరాజుగారు పరమ రహస్యముగా ఒక్కరాత్రి గడపితే "ఇవిగో" అని నూటొకటి రూపాయల నోట్లు మూఁడు చూపినారు.

నారాయణ—సరే. ఈ కబురులకు అంతముండదు. కనకాంగి సుకుమారాలు అనీ, దోషము లేని రసికురాలు అనీ, కుందనపు బొమ్మ అనీ, రూపాయలు చూపినవాండ్లు దాని పాదములవద్ద కూర్చుండుటకైన తగరనీ, యింత దూరము చెప్పినాను. అమీద నీయిష్టము. దాని భాగ్యము.

పాప—అంతేగాని మీరు కూకలు వేయరు.

నారాయణ—నీవు చెప్పిన "ఊహుంఁ" అన్నది గాని నేను చెప్పిన 'పోవమ్మా" అంటుంది. పైగా "కేశవరావుగారితో చెబుతాను" అంటుంది.

పాప—సరే. పైవాళ్లని ఎవరిని నమ్మినా యింతే. నావారి యేదో నేనే చూచుకొంటాను లెండి. కన్నదానికి నాకు తప్పునా?

నారాయణ—ఇంతకును ఇప్పుడు పెద్దచిక్కు ఒకటి వచ్చినది. రామదాసుగారు ఏమయినారో ఎవరికీ తెలియుటలేదు. ఆయనను గురించి యింటికొక మాట చెప్పుచున్నారు. మనుష్యుని కొక యూహ చేయుచున్నారు. వెళ్లుచు వెళ్లుచు ఆయన నాతమ్ముని చెప్పుదెబ్బలు కొట్టినాఁడట. వాని యార్భాటము పట్టలేకుండ నున్నాడు. నూటయిరూపాయలు ఇచ్చినఁగాని వాఁడు ఊరకుండ ననుచున్నాఁడు. ఇనుపపెట్టె తాళములకోసము ఇల్లంతా వెదకినా కేశవరావుగారికి దొరకలేదట. నుయ్యి పెట్టినట్టులు వెళ్లఁగా నెలదినములు తాళవలె ననుచున్నాడు.

పాప—ఇఁక నేమి? మీతమ్మునకు నూఱురూపాయలు ఇప్పించినఁగాని మీకు నిద్రపట్టదు. ఈసందడిలో నామాటలు మీకెక్కడ వినబడతాయి?

నారాయణ—ఇదే సరసము తెలియనిమాట. మదరాసులో నీకు నూట పదాఱు లిప్పించేదాఁకా నాకు నిద్ర పట్టినదా?

పాప—అయ్యకు చేతినరములు వెనుకకు లాగుచున్నవి. ఇఁక త్వరపడినగాని లాభము లేదు. (లోపలకుఁ బోవును)

నారాయణ—సరే. నీబుద్ధిని వినియోగించు. (అని ముందునకు వచ్చి గుండెలమీఁద చేయి యుంచుకొని) అన్నా, ఎంత గుండెలుతీసిన బంటురా యిది? ఇంటికివచ్చి మూఁడు రాత్రులైన గాలేదు. అప్పుడే బేరాలు. కనకాంగి యెంతకైన రసికురాలే. ఎంతకైనా ప్రణయవతియే, గాని యీరాకాసిముండ దానిని బ్రతుకనీయదు. ఈక్షణములో ఈముసలిది చచ్చిపోయినయెడల కనకాంగి బ్రహ్మానందపడును. మేమంతా పరమాన్నము చేసికొని తిందుము. కేశవరావుచేత వేయి బ్రాహ్మణ్యమునకు సంతర్పణ చేయింతును.

(వెడలిపోవును.)

తెరదించవలెను.

చతుర్థాంకము—ద్వితీయరంగము

అంతఃపురము

(తివాసీమీఁద కూర్చుండి విచారగ్రస్తయై లక్ష్మి, ఎదుటఁగూర్చుండి ఆమె యన్నకల్లూరి వేంకటరాయఁడు, చెంగట నిలిచి పార్వతి ప్రవేశింతురు)

వేంకటరాయఁడు—చెల్లాయీ, స్త్రీలకు ఇంతకంటె విచారకారణము ఉండదు. అయినా ముందు సంగతియోచించుకోవలెను; గాని యిట్లు విచారించుచు గూర్చుండిన నెట్లమ్మా?

లక్ష్మి—(విచారముతో) అన్నా, నాకేమి తోఁచుట లేదు. తలంచుకొనిన నా హృదయము దహించుకొనిపోవుచున్నది. నా బ్రతుకే నాకు భారముగా నున్నది. అమ్మగారిని నాయనగారిని చూచుటకు మాత్రమే నేను బ్రతికియున్నాను. అంతే.

వేంకట—వగచుటవలన నేమి ప్రయోజనమో చనిపోవుటవలనగూడ అదియే ప్రయోజనము. ఏదో యొక కారణమువలన వచ్చిన ఆపత్తును తప్పించుకొనలేక చనిపోవఁదలంచుటకంటెను, చనిపోవుటకంటెను మౌర్ఖ్యమూ, చేతగానితనమూ మఱిలేదు. ఆపదలు శాశ్వతములా? అఖండవిపత్తులలోఁ గూలినవారెందఱు ఇప్పుడు సుఖపడుట లేదు? ఇంతకును నాయనగారును అమ్మగారును నేఁడే తప్పితే రేపు వత్తురు.

వంటలక్క—(ప్రవేశించి) అమ్మా, (అని యెదుట వేంకటరాయనిఁ జూచి) ఎప్పుడు రాక నాయనా?

వేంకట—ఇప్పుడే వచ్చితినమ్మా.

వంటలక్క—మడికట్టుకోవచ్చును. స్నానము చేయండి. అమ్మా, శివరావుగారు భోజనము చేసి వెళ్లినారు. మీరు రారా?

లక్ష్మి—(తెల్లపోయి) అప్పుడే భోజనమే యైనదా?

వంటలక్క—అయినదమ్మా, వెళ్లియే అయిదునిమిషము లయినది.

లక్ష్మి—ఇప్పుడు రాను నేను.

వంటలక్క—నాయనా, మీరు లేవండి.

వేంకట—నాకింకను తొందర లేదు.

(వంటలక్క వెడలిపోవును)

లక్ష్మి—అన్నా, స్థితిగతులు ఇట్లున్నవి. ఇంకా యెప్పుడో బాగుపడతా మందు నేల?

పార్వతి—తల్లీ, తరువాత మాట్లాడుకొనవచ్చును. నేఁడుగూడ అన్నము మానినచో జబ్బు చేయును. నామాట విని కొంచెము భుజింపవమ్మా.

వేంకట—(ఆశ్చర్యముతో) చెల్లీ, నీవన్నము తినుట లేదా?

లక్ష్మి—(కన్నులు నీరు గ్రుక్కుకొనుచు నూరకుండును)

పార్వతి—లేదు తండ్రీ, ఎన్నివిధాల చెప్పినా నామాట వినుటలేదు. ఇట్లు నిద్రాహారములు మాని విచారించితే ఏమి ప్రయోజనము?

వేంకట—చెల్లీ, ఇదేమమ్మా ఇంత విపరీతము?

లక్ష్మి—(పైటచెంగుతో కన్నులు తుడుచుకొనుచు) అన్నా, నా నాథున కెప్పుడిట్టి దుర్బుద్ధి పుట్టినదో అప్పుడే నాకడుపు నిండిపోయినది నీవు పోయి భుజింపుము.

వేంకట—అయితే నేనుగూడ మానివేయవలసినదేనా?

నేపథ్యమున

పార్వతమ్మా, పార్వతమ్మా,

లక్ష్మి—వెంకన్న పిలుచుచున్నాడు. ఎందుకో పోయిరా.

(పార్వతి వెడలును)

వేంకట—రైలువచ్చెడి వేళ దాటినది. ఈబండిలో నాయనగారును అమ్మగారును వచ్చియుండవచ్చును.

పార్వతి—(ప్రవేశించి) ఏలూరుపాటి వెంకయ్యగారు చిన్నదొరకోసము వచ్చినారు. మీరు వచ్చినారని చెప్పగా అవశ్యము మిమ్ము చూడాలి అంటున్నారు.

వేంకట—నీవు ఇక్కడ నుండుము.

(అని క్రిందికి బోవును. వెంకయ్య నిలిచియుండును.)

వెంకయ్య—(ఆనందముతో) ఇదిగో ఎప్పుడు రాక?

వేంకట—మెయిలులో వచ్చితిని. క్షేమమా?

వెంకయ్య—ఆ. న్యాయవాదము బాగుగ జరుగుచున్నదా?

వేంకట—చిత్తము. మీయాశీర్వచనమువలన.

వెంకయ్య—దైవానుగ్రహ మనుడు. మీనాయనగారి యాశీర్వచన

పమడు. నేను వచ్చిన పని మఱి యేమీ లేదు. రామదాసుగారు కాశీనుండి తంతి యిచ్చినారు. వారు నిన్న సన్న్యసించినారట. పేరు బ్రహ్మానందభారతి. ఇదిగో తంతి. (ఇచ్చును)

వేంకట—(ఆశ్చర్యపడి అందుకొని) జరిగినదానికి చాల విచారము; గాని యిప్పుడు ఈసంగతి బయలుపడుపకద్దని ప్రార్థన.

వెంకయ్య—వ్యవహార మంతయు లోలక్రిందుగా నున్నది. ఇందు నావలన మీరు కావలసినంతసాయము పొందవచ్చును. కేశవరావుసంగతి మీనాయనగారికి తెలిసియుండునా?

వేంకట—చెప్పజాలను. వారు నేడు రావచ్చును.

వెంకయ్య—సరే. నాతో మాట్లాడుటకు ఒక స్నేహితుడు వచ్చియున్నాడు. మాట్లాడి యిప్పుడే వచ్చెదను.

వేంకట—ఇప్పుడే దర్శన మీయవలెను.

వెంకయ్య—చిత్తము. (వెడలిపోవును)

వేంకట—(స్వగతము) వ్యవహార మింత అసందర్భముగా నుండగా రామదాసుమామగారు ఇప్పుడే యేల సన్యసించినారో తెలియదు. సహజముగ సంసారమునెడల విముఖులై యున్న ఆయన మనస్సునకు కేశవరావు ప్రవర్తనవలన నొప్పి కలిగియుండవచ్చును. అయినను ఆయన సమయమునకు నాకు తంతి యిచ్చుట కొంత మంచిదే.

(అప్పుడు వేంకటరాయని తండ్రి గోపాలశాస్త్రి, తల్లి పద్మాక్షి బండి దిగి లోనికి వత్తురు)

గోపాలశాస్త్రి—(కుమారునిజూచి) ఇదిగో చిట్టిబాబు వచ్చినాడు. (సమీపించి) నీవు ఎప్పుడు వచ్చితి వోయీ?

పద్మాక్షి—(కుమారుని కౌగిలించుకొని) నాయనా, నెమ్మదిగానున్నావటోయీ? కోడలు సుఖముగా నున్నదా?

వేంకట—చిత్తము. నేను మెయిలులో వచ్చినాను. ఇక్కడి సంగతి

యేమీ బాగుగా లేదు. కేశవరావు సానిని ఉంచుకొనినాడట.

పద్మాక్షి—అయ్యో, (అని కూలబడును)

గోపాల—ఏమీ? (తెల్లపోవును)

పద్మాక్షి—నాయనా, లక్ష్మి బ్రతికియున్నదా? నన్నామె వద్దకు తీసికొనిపో. (కష్టముమీద లేచి నిలుచును)

గోపాల—ఘోరకలి.

వేంకట—రామదాసుమామగారు కలకత్తానుండి "నేను కాశికి వెళ్లుచున్నాను. ఇంక రాను. మాయిల్లు నట్టేటఁగలిసిపోవుటకు సిద్ధముగా నున్నది. పోయి కాపాడుము. దేవుని పెట్టె భద్రము" అని తంతి యిచ్చినారు.

గోపాల—ఆయన నాకుగూడ ఇట్లే తంతి యిచ్చినారు.

వేంకట—నేను ఇచ్చిన తంతి మీకు చేరలేదా?

గోపాల—లేదు.

వేంకట—మామగారు కాశిలో నిన్న సన్న్యసించినారఁట. ఏలూరు పాటి వెంకయ్యగారు ఇప్పుడే ఆతంతి యిచ్చినారు.

గోపాల—తంతి ఆయనకు వచ్చినదా?

పద్మాక్షి—ఈలాటి సమయములోనా ఆయనకి సన్న్యాసము.

వేంకట—అవును.

గోపాల—అట్లయిన ఆయనచేఁతికు పోయిరా. ఈసంగతి యింకా వెల్లడి కాఁగూడదు.

వేంకట—నేను ఆకట్టుదిట్ట మంతా చేసితిని.

గోపాల—అట్లయిన మనము మేడమీఁదికి—లక్ష్మి యెక్కడ నున్నది?

వేంకట—మేడమీఁదనే. దయచేయండి.

గోపాల—మీయమ్మను పట్టుకో.

(అందఱును మేడమీఁదికిఁబోవుదురు. అప్పుడు ఏలూరు పాటి వెంకయ్య వచ్చును)

వెంకయ్య—వేంకటరాయుడుగారూ,

(అని పైకి చూచి పిలుచును)

నేపథ్యమున

వచ్చుచున్నాను.

వేంకట—(ప్రవేశించి) నాయనగారు వచ్చినారు.

వెంకయ్య—అమ్మగారో?

వేంకట—వారును వచ్చినారు.

వెంకయ్య—అవును. తెలిసిన పిదప ఒక్క క్షణమైన నుండలేరు.

వేంకట—(పైకి చూచి) పార్వతీ, (అని పిలుచును)

నేపథ్యమున

ఏమి బాబూ?

వేంకట—ఇక్కడ నాయనగారి పని యున్నది.

వెంకయ్య—తొందరలేదు. వారే వచ్చెదరు.

గోపాలశాస్త్రి—(ప్రవేశించి) ఇదిగో వెంకయ్యగారా?

వెంకయ్య—చిత్తము. వ్యవహార మంతయు తలక్రిందుగా నున్నది. సమయానికి మీరు వచ్చుట చాల మంచిదైనది.

గోపాల—అంతా మీచేతిలో నున్నది. రామదాసుభావగారు సన్నద్ధించినవార్త ఇంకను వెల్లడి కాకుండవద్దని ప్రార్థన.

వెంకయ్య—ప్రార్థన అనవద్దు. ఆజ్ఞాపన అనండి. మీసెలవునకు బద్ధుండను. వారముదినములక్రిందట మారామదాసు అన్నగారు నాపరముగా నొక బ్రాహ్మణునకు వేయిరూపాయలు బదులు ఇచ్చినారు. ఇదిగో ప్రోనోటు. జాగ్రత్త సేయుండు.

గోపాల—(వెంకయ్యను కౌగిలించుకొని) మీతండ్రిగారికిని నాకును గల స్నేహమునునిలిపినారు. మీసౌజన్యమునకు ఆనందము. మీసాహాయ్యము మాకు పూర్తిగా కావలయును.

వెంకయ్య—చిత్తము. భోజనము చేసివచ్చెదను. పిమ్మట సావకాశముగ మాట్లాడుకొనవచ్చును.

గోపాల—అవును.

వేంకట—మఱల శీఘ్రముగా దర్శన మీయవలెను.

వెంకయ్య—చిత్తము.

గోపాల—అబ్బాయీ, అది గాదు. వెంకయ్యగారూ, ఈపూట మాకు మీసహపంక్తి దయచేయవలెను. మీరు వెళ్లవద్దు. (అని చేయిపట్టుకొనును)

వేంకట—అవును. అది బాగుగా నున్నది.

వెంకయ్య—చిత్తము. మీసెలవు. స్నానము చేసి వచ్చెదను.

గోపాల—ఆనందము (చేయివిడుచును)

తెరదించవలెను.

చతుర్థాంకము—తృతీయరంగము

(నారాయణశాస్త్రి, రంగయ్యసెట్టి ప్రవేశింతురు)

నారాయణ—ఎందుకు చెప్పెదరు లెండి. ఇంకా కొన్ని దినాలదాఁకా పైవ్యవహారాలకి పాపయే అంగీకరింపదు.

రంగయ్యసెట్టి—ఆమాటకి నేను అంగీకరించను. పాప ఆఱితేఱిన సాని. దానికి డబ్బే ప్రధానము. అందులోనూ నావిషయంలో అడ్డు చెప్పదు.

నారాయణ—మీరట్లు అనుకోవద్దు. కలిసిపదునైదు దినములుకాలేదు. ఇంతవఱకు కేశవరావుగారివల్ల మూఁడువేలు ముట్టినవి. ఇంకా బోలెఁ డంత ముట్టనున్నది. కనకాంగి అల్లరిచిల్లరిపనులు ఎంతమాత్రము చేసినట్లు తెలిసినా ఆయన మఱి ఆవైపు కన్నెత్తి చూడఁడు.

రంగయ్య—నన్నేమీ చేయలేరుగదా?

నారాయణ—ఏమో. అది నేనెట్లు చెప్పగలను?

రంగయ్య—ఇంక ఆమాటలు కట్టిపెట్టండి. నోరెత్తితే నోట్లుకోర్టులో దాఖలుచేస్తాను. కామరాజుగారిమీద దావాచేసినప్పటినుంచీ సబుజడ్జీగారు మన చేతులో వున్నారు. నిమిషంలో కేశవరావుమీద జప్తుకు వారంటు.

నారాయణ—సరే నాయనా, మీబలాబలాలు మీరు చూచుకోండి. మధ్య నాకెందుకూ ఈగొడవలు?

రంగయ్య—అవును. ఈగొడవలతో మీకు పని లేదు. మీగొడవలు వేరు. చూడండి. (అని శాస్త్రిచేయి పుచ్చుకొని ఒక నోటు ఉంచి) ఇంక మాటలాడకండి. గప్‌చిప్. క్షణంలో వ్యవహారం ఫయిసలు కావాలి. మా అయ్యకు తెలవగూడదు.

నారాయణ—(స్వగతము) ఏబదిరూపాయల నోటు. ఇంతటితో తృప్తిపడుదునా? చాలదు. (ప్రకాశము) అయ్యా, నాకు అక్కఱ లేదు. నేను ప్రయత్నించెదను. అందుకు మీరు నాకు ఏమీ ఈయనక్కఱలేదు. మీనోటు మీరు పుచ్చుకోండి. (ఈయబోవును)

రంగయ్య—అందుకోసంగాదు. నోటుమీవద్ద వుండనీయండి. (శాస్త్రులు చేయి దూరముగ నుంచును)

నారాయణ—వద్దువద్దు. నామాట వినండి. (మఱల ఈయబోవును)

రంగయ్య—శాస్త్రులుగారూ, నా సాహసము మీకు తెలిసింది గాదు. ఇదిగో పుచ్చుకోండి. (మఱియొక నోటు బలవంతముగా చేతిలో నుంచును)

నారాయణ—వద్దువద్దు. (అనుచునే పుచ్చుకొని స్వగతము) ఇంకొక నూఱు రూపాయలు. మొత్తము నూటయేబది. సంవత్సరగ్రాసము. ఎన్నిదినములు కష్టపడిన వచ్చును? (ప్రకాశము) సరే. నేను డబ్బే ప్రధానముఅయిన వాడనని మీరు తలచినట్లు ఉన్నది. అయినా బీదవాడను గనుక పుచ్చుకోవలసినది.

రంగయ్య—శాస్త్రులుగారూ, నాకు పనే ప్రధానంగాని డబ్బు గాదు. నాసంగతి యింకా మీకు బాగా తెలవదు. కొన్నాళ్లు పోనీయండి మీచేతనే "అచ్చే, కేశవరావు" అనిపిస్తాను.

నారాయణ—అయితే వినండి మరి. నేంటిరాత్రి వాళ్లు మేళానికి వెళ్లుచున్నారు. వారముదినములవరకు రారు. వచ్చిన పిదపమీవ్యవహారము—

రంగయ్య—చూడండి. వెళ్లినచోట అయితే మనకి మఱీ మంచిది. అయ్యకి అనుమానమే కలగదు.

నారాయణ—అయితే మూండో మేలు. ఇంక క్షణము.

రంగయ్య—సరే. దయచేయండి. మీకు బట్టలు గిట్టలు ఏమయినా కావలిస్తే కొట్టుమీదికి వెళ్లండి. గుమాస్తాతో చెబుతాను రహస్యంగా. చూడండి. అక్కడి బేరం తగ్గాలిసుమండీ.

నారాయణ—ఆమాట నాకు చెప్పవలెనా? నాతో వ్యవహారము చెట్టు చెట్టులాగున ఉండవలసినదే. పైవాళ్లు రాలుకు గాయలతో తృప్తిపడవలసినదే.

రంగయ్య—ఆం. అట్లుండాలి వ్యవహారం. మీకు తెలవ దేముంది? అచ్చే. సాన్నోళ్లకి గురువులోకు.

నారాయణ—అయినా కోపుట్లవద్దనా? మరిసెలవు. (అని ముందునకు వచ్చి స్వగతము) ఎవడు ఎట్లు పోయిన నాకేమి? ఒక్క కేశవరావు నేనమ్ముకొని యుంటే లాభము లేదు. కనకాంగి నామాటకు అడుగుదాటుట లేదు గదా? ఈరీతిగా నలుగురు ధనబాంధులను దాని పాదములవద్ద కూలవేసితి నంటే దానికి, నాకుగూడా రాజయోగమే. ఇక పైవాళ్ల సంగతి నాకెందుకు? ఈసమయములోనే మేలకొంటే నాలుగురాళ్లువోరకును. కామరాజు ఒకడు వెంటబడుచున్నాడు. ఆయనచేయి ఇంత పెద్దది గాదు. ఋణాలలో పడి ఉన్నాడు. పైగా ఇంటికద్ద భార్య పెత్తనము. అయినా వదలంగూడదు. కనకాంగి మేళముతో కాకినాడలో ఉన్న వారముదినములు దానికి కాసులతో అభిషేకము అయితే నాకు రూపాయలతో. నాప్రజ్ఞ యొక్కడ

ఉన్నదంటే? పాప ఎంత ధనవంతుని — ఎంత వదులుచేయువానిని తెచ్చినా కనకాంగి నాయాజ్ఞ లేనిదే మఱి మాట్లాడఁగూడదు. నలుగురు విషయములో ఇట్లు జరిగెనా మఱి పాపగూడ నన్ను విడువదు. నాకేమీ అభ్యంతరము చెప్పదు. కనకాంగికి మాత్రము బంగారము కురిపించవలెను. నాకేమి నష్టము? అది నాకుగూడ లాభకరమే. కాకినాడనుండి మేము వచ్చునంతవఱకు కేశవ రావు మాయింటఁబడి తినుచుండుఁగాక. ఈతఁడు పిల్లవత్తె వెంటఁబడిరానుండు మంచి అడ్డే తగిలినది.

తెరదించవలెను

చతుర్థాంకము — చతుర్థరంగము

నారాయణశాస్త్రి యిల్లు

(ఒక గదిలో నులకమంచముమీద కూర్చుండి కేశవరావు పుస్తకము చూచుకొనుచు నుండును)

కేశవ — (చూచుచున్న పుస్తకము నొకచేతఁబట్టుకొని) ఎంత మంచి కల్పన యెత్తినాఁడు కాళిదాసు "యువతిజనేషు శనైః శ్శనై రనంగః" అఁట. ముగ్గురు కవులకు తోఁచని ముఖ్యమైన భావము ఇది. ఇది లేకుంటే తక్కిన శ్లోకము కేవలము శబ్దముల సమూహమే. దీనితో ఎందుకట్టె చిగిర్చినట్లయినది. అయితే యీకల్పన యెత్తిన కాళిదాసు గొప్పవాఁడా? కాళిదాసు కవనమునందలి ప్రత్యేకతను గ్రహింపఁగలిగిన భోజుఁడు గొప్పవాఁడా? ఇదీ విషయము. కల్పన, గ్రహణము ఇక్కడతూఁచవలసిన వస్తువులు. కల్పన అంటే చిన్నదో, పెద్దదో, నీరసమైనదో, సారసమైనదో యేదో యొకభావము ప్రతి వానికి — (అగ్గోక్కిలో నల్లికుట్టఁగా దిగ్గున ఉలికిపడిలేచి) ఎంత గట్టిగాకఱచినదీ నల్లిపోతు? నలుసంత నల్లి. అణువుకంటెచిన్ననోరు; గాని కాటు మాత్రము

ముకుందగిరి బల్లెపుపోటును మించినది. నల్లగుండెకు వాడిబాణము నాటిన ట్లయినది. దీనిబాధ యింత దగుటచేతనే కాంబోలు నల్లులను నాశనము చేయు మందుల ప్రకటనలు ప్రతివార్తాపత్రికయందును కుప్పతిప్పలుగా నుండును— ఈ మంచము మీఁద రాత్రి పరుండుట యెట్లు? తాటాకుల చాపమీఁద పరుండవలసినదేనా? (యోచించి) జమీందారుల మందిరములను మించు దివ్యభవనము ఉండఁగా నాకీగతి యేమి? సన్నబియ్యపుటన్నము, వేపుడు కూరలు, అప్పుడు కాచిన నేయి, మీగడతోడి పెరుగు వెండిపళ్లెము నుండఁగా నాకీపాట్లేమి? కుషనుషీటు కుర్చీలు, హంసతూలికాతల్పము నుండఁగా నాకీయవస్థ యేమి? నాకు ఈయజ్ఞాతవాస మేల? నాయింటినుండియే నేను కనకాంగి యింటికి బోయిన—అథవా, దానిని నామేడకే తెచ్చుకొనిన నాకడ్డుచెప్పఁగలవాఁ డెవఁడు? లోకులు వ్రేలుపెట్టి చూపిన మగవాఁడను నాకు బాధ యేమి? ఛీ, సొంతయూరున—దివాలాకోరువలె—అప్పులవాళ్లకు జడిసి దాఁగినవాని వలె యీపరాయియింట—ఒక బీదవానితాటియాకుల కొంపలో—రహస్యముగా నేనిట్లేల పడియుండవలెను? నేను నాయింటికే పోయి సుఖముగా నుందును. (అని చప్పున కొంచెము ముందునకు నడిచి నిలిచిపోయి) ఏమితోఁచినది; ఇంటికిఁ బోయి ఏ మొగము పెట్టుకొని లక్ష్మిని చూడఁగలను? పార్వతీపరమేశ్వరులవంటి అత్తమామలయెదుట ఎట్లు నిర్భయముగా సంచరింపఁగలను? యుగంధరుని మించిన నయశాలి వేంకటరాయఁడుబావయెదుట చైతన్యముతో నెట్లు నిలువఁగలను? నేనెంత తెలివితక్కువ పని చేసితిని? నారాయణశాస్త్రి చెప్పుట, నేను చేయుటయునా? ఏమి మంచికార్యమని సాహసించి యీ పని చేసితిని? సానులకు కన్నెరికము చేసినవారు అనేకు లున్నారు. సానుల నుంచుకొనినవా రనేకు లున్నారు. కన్నెరికపు దినములలో లేని భీతి నాకు ఇపుడేల? ఛీ, ఇంత మూర్ఖుఁడనైపోయితి నేమి? పిల్లజమీందారుఁడను, సకల వ్యవహారముల నెఱిఁగినవాఁడను, సంస్థానములను బాలింప శక్తి గలవాఁడను— ఒక వేశ్యాపురుషుఁడు—తార్పుడుగాఁడు చెప్పినట్లు నడువనా? ఎంత పొరబాటు?

ఎంత తప్పు? ఎంత తెలివిమాలిన పని? (క్రిందికిఁజూచి) గోతిలో పడిపోయితిని. అంధకారబంధుర మగు పాడునూతిలో కూలఁబడితిని. ఇఁక నింటికి పోయి నను ఈముద్దు పోదు. ఈవార్త మాయదు. ఈచులుక మానదు. "కేశవరావు సానినుంచుకొని భార్యను అత్తమామలను చూచుటకు మొగము చెల్లక కొన్ని దినములు ఒక దరిద్రుని యింట దాఁగినాఁడు" ఈవాదు ఇఁక నీజన్మములో పోదు. (శిరముగొట్టుకొని) అయ్యో, చెడితిని. (నుదుట చేయి నుంచుకొనియోచించి) నాబ్రతుకు ఎన్ని విధముల పాడైనది? ఏగూరిపాటివారి యింటఁబుట్టి, కల్లూరివారి దౌహిత్రుఁడనై, వారి పిల్లను పెండ్లియాడుట యేమి? సానిదానికి కన్నెరికము చేయుట యేమి? ఎంత పాడుపని? ఎంత నిర్భాగ్యపుకార్యము? అనేకులకు వేలకొలఁది అప్పుపెట్టఁగలవాఁడను ఒకనివద్ద అప్పు పుచ్చుకొని బొంకుట యెఱుఁగనివాఁడను మాయపన్ని, పాదసేవకు తొందరపడుచున్న కులకాంతను ఎడమకాల తన్ని ఈపాడుపని నిమిత్తముచెన్నపట్టణముపోవుటా? అయ్యో, భ్రష్టుఁడనైతిని. దేవగురువువంటి నాయనగారి వార్త తెలియదయ్యెను. జానకిని బోలు లక్ష్మి యింట నిద్రాహారములు మాని కుందుచుండెను. నేను వారకాంత యింట వాసమా? దానిని విడిచి యుండలేకపోవుటా? కాకినాడనుండి అది వచ్చునంతవఱకు దినవారము మొల్లని తీఱని వెంగయా? దానితోఁగూడ కాకినాడ వెళ్లుటకువీలులేక ఇక్కడ ఇట్లు క్రుళ్లుటా? ఛీఛీ, ఏమి పని యిది? ఇంతకంటె మరణము మేలేమో. (కండ్లు మూసికొని ధ్యానించి) కనకాంగి— నేను కన్నెరికము చేసిన సానిపిల్ల త్రోసివేయవలసినదేనా? నేననిన నెంత భక్తి? ఎంత ప్రేమ?— గాని అదినాయొక్కనితోడనే యుండిపోవునా? పాప అట్లుండనిచ్చునా? కనకాంగికి ఊరితన నిలుచునా? కాకినాడలో వ్రతభంగము కాకుండ ఇంటికి చేరునా? అయితే నారాయణశాస్త్రి మేళముతోఁగూడ వెళ్లవలసినపని యేమి? మున్న రంగయ్యసెట్టికబురు చేయఁగా పోయివచ్చి బదులు సంగతి మాట్లాడుట కని చెప్పెను. అది నిజమే యగునా? రంగయ్య కనకాంగిమీఁద కన్ను వేసియుండునా? (ద్వారము దెస

జూచి) సుబ్బయ్యా, (అని పిలుచును)

సుబ్బయ్య—(ప్రవేశించి) ఎందులకు?

కేశవ—చూడు. రంగయ్యసెట్టిదగ్గరకుఁ బోయి నాపేర ఖర్చువ్రాసికొని యేఁబదిరూపాయలిమ్మని తీసికొనిరా.

సుబ్బయ్య—సరే. (వెడలిపోవును)

కేశవ—(స్వగతము) రంగయ్య సంగతి దీనితోఁ గొంత తెలియవచ్చును. అతని బుద్ధి మంచిది గాదు. కొంతకాలము నీలాచలము కూఁతురు నుంచుకొని యిప్పుడు సుఖజాడ్యములతో బాధపడుచున్నాఁడు. సుబ్బిసెట్టిమాట కొడుకువద్ద గడ్డిపోఁచయు అసట లేదు. అతని సంపాదన ఇతని ఖర్చునకు చాలుట లేదు. (యోచించి) ఈవిషయమున నేను రంగయ్య నాక్షేపించుటా? నెల మీఁద పదిదినములలో నాలుగువేలు బూడిద చేసినవాఁడను ఒకని ఖర్చును గురించి నేను విమర్శించుట యేమి? నాయనగారి నిర్వాహకత్వమును మంట గలుపుచున్న నేను సుబ్బిసెట్టికొడుకు నాక్షేపించుట యెందులకు?

సుబ్బయ్య—(ప్రవేశించి) రంగయ్య గ్రామములో లేఁడు. కాకినాడ వెళ్లినాఁడట. వారముదినములవఱకు రాఁడన్నారు. (వెడలిపోవును)

కేశవ—సరే. (స్వగతము) తేలినది సంగతి. (ఉద్వేగముతో) కనకాంగి చెడిపోయినది. ఈకుట్ర శాస్త్రి పన్నినాఁడు. లేకుంటే శాస్త్రి కిప్పుడు కాకినాడలో నేమి పని? అన్నా, ఎంత పని చేసినాఁడు శాస్త్రి? ఇంతకంటె కృతఘ్నత యుండునా? ఇంతకంటె ద్రోహము ఉండునా? శాస్త్రి నుప్పుపాతర వేసినను పాపము లేదు. సరే. ఇంటికి రానిమ్ము—శాస్త్రి గడ్డితింటే, పాప పూరి మేస్తే, కనకాంగికైన అన్నము తినదా? ఏమో? చెప్పలేము. ఎటు నిశ్చయించుటకును వీలు లేదు. చెడుటకు మాత్రము అవకాశములు చాలఁ గలవు. ఇంతకూ నిజము తేలుట యెట్లు?—(ప్రకాశముగా) సుబ్బయ్యా,

సుబ్బయ్య—(ప్రవేశించి) ఎందుకు?

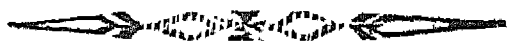
కేశవ—(యోచించి) సరే. ఇప్పుడు కాదు పో.

సుబ్బయ్య—(స్వగతము) ఇతనికి మతి పోవుచున్నట్లున్నది. (వెడలి పోవును)

కేశవ—(స్వగతము) నాకీ కంగారు ఎందులకు? అవి యెట్లు పోయిన నేమి? ఇంకను కనకాంగితో సుఖింపనా? (యోచించి) ఎట్లయినను నారాయణశాస్త్రి వచ్చువఱకును ఈయేకాంతవాసము తప్పదు. ఎప్పుడో చేసిన పాపము ఇప్పుడు అనుభవించుచున్నాను. నాయనగారివార్త కొంచెము తెలిసిన ధైర్యముతో నుందును. లక్ష్మి కుశలవార్త రవంత తెలిసిన ఈయలజడి లేకపోవును; గాని ఏమి చేయవచ్చును? తొందరవద్దు.

తెరదించవలెను.

పంచమాంకము—ప్రథమరంగము

కేశవరాయని గృహము

(తివాసీలమీఁద కూర్చుండి గోపాలశాస్త్రి వేంకటరాయఁడు ప్రవేశింతురు)

వేంకట—రొక్కము ఎనిమిదివేల మూఁడువందల డెబ్బది రూపాయల మూఁడు అణా లున్నది.

గోపాల—పత్రములు?

వేంకట—దస్తావేజులు ఇరువదివేల కున్నవి. అందు అనేకములు తన ఖామీఁద పుట్టినవి. ప్రోనోట్లు పదివేల కున్నవి. ఈయంకెలు అసలు. వడ్డీ రూపాయకు తక్కువ లేదు.

గోపాల—తీరుమానము లెట్లున్నవి?

వేంకట—దస్తావేజుల తాలూకు వాయిదాలు ఒకటిరెండు మాసములు హెచ్చుతక్కువగా సరిగా వసూలుచేయఁబడుచున్నవి. ప్రోనోట్లు రెండు సంవత్సరములు మించినచో తిరిగి వ్రాయించుకొనఁబడుచున్నవి. వసూళ్లుగూడ

సరిగనే యున్నవి.

గోపాల—ఇంతలో కాలదోషముపట్టినవి లేవుగదా? సరిగా చూచితివా?

వేంకట—లేవు. చూచితిని. పదివేల రూపాయలు తాకట్టుమీఁద నున్నవి. అన్నియు బంగారువస్తువులు. వానిపరిశీలనముగూడసరిగనే యున్నది.

గోపాల—సంచినిలువ చిఠానిలువ సరిపోయినవా?

వేంకట—లేదు. రెండు వందల పదిరూపాయలు సంచిలో లోటు. అవి మామగారు కాశికి పోవునప్పుడు తీసికొన్నారేమో. పార్వతి చెప్పిన మాటలు చూడఁగా ఆయన చేత చెంబు పుచ్చుకొనుటకుఁగూడ వీలు లేనంత తొందరగా ఇల్లు విడిచినట్లు తోఁచుచున్నది. ఆకారణముచేత ఆఖాతు ఏదో చిఠాలో వ్రాయఁబడలేదు.

గోపాల—ఈసంవత్సరము సాదరు ఎట్లున్నది?

వేంకట—పదునొకండువందల ముప్పది రూపాయలు ఖర్చు ఉన్నది. నెలకు నూఱు రూపాయల చొప్పున తేలుచున్నది.

గోపాల—బాగానే యున్నది. మనకు నూటయేఁబది యగుచున్నవి.

వేంకట—చెల్లాయి యినుపపెట్టె చూచితిరా?

గోపాల—అన్నియూ నున్నవి. చంద్రహారముమాత్రము లేదు.

వేంకట—చంద్రహారమే?

గోపాల—అవును. అమ్మాయి తెలియదనుచున్నది.

వేంకట—వేయిరూపాయల పైచిల్లర. అది సాసిపాటై యుండును. ఇది ఆలోచింపఁదగిన విషయమే.

(అప్పుడు ఏలూరుపాటి వెంకయ్య ప్రవేశించును)

వేంకట—దయచేయండి. (తాను జరిగి తివాసీ చూపును)

గోపాల—ఇక్కడిక్కడ. (తనవద్ద చూపును)

వెంకయ్య—(గోపాలశాస్త్రివద్ద కూర్చుండును)

గోపాల—ఎట్లున్నది?

వెంకయ్య—జోరుగానే యున్నది.

గోపాల—ఏమాత్రము?

వెంకయ్య—ప్రోనోటు మూడువేల కున్నది. నాలుగువందల లాక బాపతు, రెండు వందలాక బాపతు చిఠాలో ఖర్చున్నది.

గోపాల—ఏమంటాడు సెట్టి?

వెంకయ్య—"మోసపోయినాను. క్షమించండి." అని చేతులు పట్టుకొన్నాడు.

గోపాల—(కొడుకు దెసఁజూచి) మొత్తము అయిదువేలకు మించినది.

వేంకట—అవును.

వెంకయ్య—ఎట్లు?

గోపాల—ఇంట చంద్రహారము కనిపించదు.

వెంకయ్య—శ్రీహరీ, అది లక్ష్మిని విడిచి ఎక్కడనుండిన అక్కడ సర్వనాశమే.

గోపాల—కావలెను.

వెంకయ్య—అగును. నేఁడు కాకుంటే రేపు. మాసములు దాటవు.

వేంకట—ఆర్థికవిషయ మిట్లున్నది. ఇఁక నడుపవలసిన తంత్రము?

గోపాల—యోచింపుము.

వెంకయ్య—యుగంధరులు. మీకు మేము చెప్పటా?

వేంకట—ఇది స్వవిషయము. పైగా మీరు స్థాపితులు.

వెంకయ్య—ఏమయినను మీరు చెప్పునది గూడ మేము గ్రహింపలేము. మా తెలువు లంతటివి.

గోపాల—కేశవరావు సంగతి? కాకినాడ వెళ్లకున్న ఏమయినట్లు?

వేంకట—ఈయూరనే యున్నాఁడు. వెంకయ్యమామగారూ, మీరు శ్రమపడవలెను.

వెంకయ్య—నిద్రాహారములుగూడ విడిచి పనిచేసెదను.

వేంకట—ముందు పూటకూటియిండ్లన్నీ చూడవలెను. సానియింటనే గూడ ఉండవచ్చును. సామనస్సు నారాయణశాస్త్రి యింటివైపునకు పరుగెత్తు చున్నది.

గోపాల—అది కేశవరావువంటివానికి నివాసయోగ్యమా? నిలుచుటకు గూడ అర్హత లేని దని విన్నాను.

వేంకట—దివ్యభోగము విడిచి ఉన్న యూరున పూటకూటియింట తిన్నవాఁడు ఇంద్రభవనము విడిచి గుడిసెలో నుండుటలో సందేహము లేదు.

వెంకయ్య—కాని యొకటున్నది. శాస్త్రిభార్య పడుచుపిల్ల. కొంచె మందగత్తె. శాస్త్రి సంశయాత్ముకుఁడు.

వేంకట—కేశవరావువిషయమున అయభ్యంతరము లుండవు. పైగా చెప్పుదెబ్బలు తినిన సుబ్బయ్య కాపుండును.

వెంకయ్య—బాగున్నది ఆలోచన. కావచ్చును. మీసెలవయినది. ఇఁక నీయూరున ఇండ్లే గాదు. భూమిగూడ తిరుగవేసెదను.

గోపాల—మీశ్రమ చెప్పనలవి గాకుండ నున్నది. మీఋణము తీర్చు కొనుటకు మార్గములు లేవు.

వెంకయ్య—(చేతులు జోడించి) మహానుభావా, అట్లనవద్దు. ఇది వేదమూర్తికి సేవ. పతివ్రతాశిరోమణికి పాదసేవ. తపస్సు చేసినను లభింపనివీ యివి. రామదాసుఅన్నగారు నాకు చేసిన సాహాయ్యముముందు ఈసేవ అణు వును బోలదు.

గోపాల—(వెంకయ్య మోడ్పుకేలు పట్టుకొని) మీసౌజన్యము దేవ లోకమునగూడ లోభమును పుట్టించును.

వెంకయ్య—వారముదినములలో కేశవరావును ఇంటికి తీసికొనివచ్చు భారము నాది.

గోపాల—ఇప్పటి స్థితిలోనా?

వెంకయ్య—కాదు. సంపూర్ణ మయిన పశ్చాత్తాపముతో. గాని యొక ప్రార్థన.

గోపాల—ఏమి టది?

వెంకయ్య—కేశవరావు ఇంటికి వచ్చుటయేమో క్షణము; గాని వానిని ఎవరును ఏమియూ—

గోపాల—ఎందుకు? ఏమీ అనవక్కఱ లేదు. అతని గుణము చాల మంచిదయినది. ఏగ్రహదోషమువలననో యీమచ్చ తటస్థించినది. నయముననే అతని బుద్ధి త్రిప్పవచ్చును.

వెంకయ్య—అదే నాయభిప్రాయము.

వేంకట—అసలు అతఁడు మామాయనగారి యెదుటఁబడుటకే సందేహించును. ఎదుటఁబడిన తరువాత ఇఁక సానియింటికి పొమ్మనినను పోఁడు.

వెంకయ్య—అవును.

గోపాల—నాకు స్నానమునకు సెలవీయండి. మీరు శీఘ్రముగా రావలెను. అబ్బాయీ, ఆలోచనలోఁబడి బావగారికి ప్రొద్దుపోనీయకు.

వెంకయ్య—బాధలేదు. బావగారూ, మీరుదయచేయండి.

వేంకట—ఆలోచనయే లేదు.

గోపాల—(నిష్క్రమించును)

వేంకట—మామగారూ,

వెంకయ్య—ఏమి సెలవు?

వేంకట—మీరట్లనవద్దు. గ్రామములో మీపలుకుబడి యెట్లున్నది.

వెంకయ్య—ఏమీ లోటు లేదు. కూలికి విష—

వేంకట—అయితే చాలు. మీరు ఆవులించిన పేవులు లెక్కింతురు. పైగా నన్ను కొండ యెక్కింతురు.

వేంకట—గరుడుని యెదుటి గద్దను. ఏలూరులో మీయింట కొన్ని దినములుండి శుశ్రూష చేయు నభిలాష గలదు. ఎప్పుడో యొకప్పుడు యీ భారము మీమీఁద పడును.

వేంకట.—మా గృహము పావనమగును. "మహాత్ముల పాదధూళి వాకిటమునఁ బడ్డు" గాని యేలూరు వచ్చిన మావీధికే రారన్నమాట.

వెంకట—ఎప్పుడో జరిగిన పొరబాటు మాటిమాటికి ఉద్ఘాటించుట ధర్మము గాదు.

వేంకట—క్షమింపవలెను. మీరు స్నానము చేసి దయచేయండి.

వెంకయ్య—నిమిషము. (వెడలిపోవును)

వేంకట—(స్వగతము) ఎంత పని జరిగినది? లక్ష్మీ చంద్రహారమే? దానిని ధరించుటకు పరాయివాళ్లకు ఎన్నివేల గుండెలుండవలయును? అయిదు వేల ఋణము. ఇందులకై నేనా యినుపపెట్టె తాళము త్రిప్పుదును?

గీ. వస్తుతత్త్వము తెలియఁగ వసతు లుండ
వంటయామధ మేల? అభ్రకము నేల?
అడవి యుసిరిక నూరించి కడలియుప్పు
తెచ్చి కలిపించి రోగార్తు తృష్ణ తీర్తు.

తెరదించవలెను.

పంచమాంకము—ద్వితీయరంగము

ఊరిబైట శివాలయపుకోనేరుగట్టు

(సుబ్బారాయఁడు కూర్చుండియుండును. వేంకటరావు ప్రవేశించును)

వేంకట—ఓహో, సుబ్బారాయఁడుగారు ముందే వచ్చినారే.

సుబ్బా—దయచేయండి. ప్రతిదినము మీరు గుడివద్దకు వత్తురు; గాని గుడిలో మాత్రము అడుగు పెట్టరు కాఁబోలు.

వేంకట—ఔనండీ. అది నాకు వ్రతము. పామరులవలె మనము గూడ రాతిబొమ్మకు మ్రొక్కుట యేమిటండీ? ఈగుడిలో తప్ప ఈశ్వరుఁడు మఱి యెచ్చటా లేఁడా?

సుబ్బా—ఆహా, ఎంతయసిద్ధాంతమండీమీదీ? మెచ్చుకొనవచ్చును.

వేంకట—కాకుంటే ఇట్టి మూర్ఖపు పని యెవఁడు చేయునండీ?

సుబ్బా—చూడరండి పాశ్చాత్యులను?

వేంకట—ఏమి?

సుబ్బా—వారు చర్చికి ఎందుకు పోవుదురు?

వేంకట—దేవుని ప్రార్థించుటకు. వారికి దైవభక్తిమెండు.

సుబ్బా—అయితే చర్చికి పోయి ప్రార్థించినగాని దేవునకు వినిపింపదా? దేవుని చెవులు చర్చిలోమాత్రమే యున్నవా?

వేంకట—ఏమన్నారు?

సుబ్బా—కోపించిన చెప్పఁజాలను. బైట నెట్టి శూన్యస్థల మున్నదో చర్చిలోఁగూడ నట్టి శూన్యస్థలమే యున్నది. ఎక్కడకు వెళ్లినా శూన్యమే యగునప్పుడు బైటనున్న శూన్యతనే యంగీకరింపఁగూడదా?

వేంకట—ఇది యోచింపవలసినదే; గాని మీరు ఎప్పుడూ అడ్డుప్రశ్నలే వేయుచుందురు. ఏవిషయమునందును మీరు సంస్కారమును అంగీకరింప రని తోఁచుచున్నది.

సుబ్బా—మీయభిప్రాయమున పూర్వులు చేసిన నియమముల నన్నిటిని తలక్రిందుగా దిద్దివేయుటయే సంస్కార మని తోఁచుచున్నది.

వేంకట—మీప్రశ్నలకు బదులు చెప్పలేను; గాని యీప్రశ్నలే మఱి యొకరు వేసిన నేను శాంతమును నిలుపుకొనలేకపోయియుందును. మీరునాకు కేవలము వ్యతిరేకముగ వాదించినను మీమాటలు వినిన నాకు ఆనందమగుచుండును.

సుబ్బా—అయితే నేను అదృష్టవంతుఁడనే.

వేంకట—మీరు నావలె సంఘసంస్కరణవాదు లైతిరా? దేశమంతా మీరు బ్రహ్మరథము పట్టుదురు.

సుబ్బా—అట్లు కాకపోవుటవలనఁగూడ నేను అదృష్టవంతుఁడనే.

దీనికేమి గాని మనకు భోగమువాళ్లవిషయము ఇంకా పూర్తి కాలేదు. దయ చేయండి.

వేంకట—(కూర్చుండి) మీరు భోగమువాళ్లను విడువరు కాబోలు.

సుబ్బా—మీరు వాళ్లని బ్రతుకనీయరు కాబోలు.

వేంకట—మీమాటలు వింటే నాకు నవ్వు వచ్చును. కానిండు.

సుబ్బా—ఏలూరుపాటి రామదాసుగారి కుమారుఁడు కనకాంగి అనే సానిపిల్లకు కన్నెరికము చేసినాఁడు.

వేంకట—అవునఁట, విన్నాను. ఎంత మంచి కుఱ్ఱవాఁడు చెడి పోయి నాఁడండీ!

సుబ్బా—అందుకే నేను విచారించుచున్నాను.

వేంకట—మఱి భోగమువాళ్లు ఉండాలంటారు!

సుబ్బా—ఎందుకు ఉండఁగూడదు? ఎవఁడో ధనయౌవన మత్తుఁడు ఇట్లు అగు నని మనము విద్యలను చంపుకొందుమా?

వేంకట—మొదటినుండియు మీవాదము చాల గడుసుదనముమీద నే యున్నది. ముఖపిధానము చేయుటకు మంచి యుక్తి పన్నినారు. విద్యను మాటుపెట్టి వారకాంతల వ్యభిచారమును సమర్థించుచున్నారు మీరు.

సుబ్బా—మీరు యోచించి మఱీ మాట్లాడుట మంచిది. వ్యభిచారము మంచి దని సమర్థించుటకు నాకేమి పట్టినది?

వేంకట—క్షమింపవలెను. అది గాదు నాయభిప్రాయము.

సుబ్బా—మఱి విద్యలు నశింపఁగూడ దనుట తప్పా? మన కళలు అన్నీ నశించిపోయిన వని యిపుడు దేశీయులు అనేకులు చింతించుచున్నారు. నూలు వడుకుట, అద్దకము, నగిషీపని, చిత్తరువులు వ్రాయుట, చెక్కుట, ఇంక నిట్టి సకల కళలను పున రుద్ధరింపవలె నని అందఱును చెప్పుచున్నారు.

వేంకట—కళలను తప్పకుండ ఉద్ధరించి తీరవలెను. దేశాభిమానిగా నవాఁడు ముఖ్యముగ చేయవలసిన దిదియే.

సుబ్బా—మీమాటలు వినిన నాకు నవ్వు వచ్చును. పెండ్లికిఁబోవుచు పెండ్లి కూఁతురును మఱచి పోయినారఁట. కళలను ఉద్ధరింపవలెనంటారు మీరు. అయితే మీరు వేనిని ఉద్ధరింపవలె ననుచున్నారో ఆకళలలో అభినయముకంటె గొప్పది యేదో చెప్పండి. మనసాహిత్యముయొక్క మార్గము వేఱు. ఇపుడు ఈసంస్కరణ పరాయణులకు ఆంగ్లేయమేగాని స్వకీయము తెలియకపోవుటచేత అభినయమును అర్థము చేసికొనలేకుండ నున్నారు. ఒక మాఱు వ్రతభంగమునకైన అంగీకరించి వారకాంతలను మట్టుపెట్టఁజూచుచున్న యీసంస్కరణపరాయణు లందఱును పేరుపొందిన వేశ్యచే అభినయము చేయించి చిత్తగించిన బాగుండును. అప్పు డయిన వారికి తాము ఎట్టి మనోహరమయిన కళను నాశనము చేయుటకు దీక్ష పూనినదియు అట్లు చేయుట ఎంత అనాలోచిత కృత్యమైనదియు తెలిసివచ్చును.

వేంకట—మీరు చెప్పినది నిజమే కావచ్చును. అయితే అభినయమునకు వ్యభిచారసంపర్కము కలుగుచున్నది. అదే మేము వలదనుటకు కారణము. భోగము మేళములు చూచుటవలన అనేకుల మనస్సులు చలించిపోవచ్చును. కేశవరావువంటి యువకులు పాడయిపోవుచున్నందుల కయిన మీరు వగపరు.

సుబ్బా—కావలసినంత వగచుచున్నాను. భోగమువాళ్లవంటి ప్రత్యేక జాతి లేని ఇతరదేశములలో యువకు లెందఱు చెడిపోవుట లేదు? ఏమి చేయవచ్చును? రామశాస్త్రిలుగారు బెల్లపువర్తకములో నేలమట్టము అయినారు. ఇతరులు ఆవృత్తిని మానినారా? కొండమాచార్యులుగారి కోడలు పూదేకుల వానితో లేచిపోయినది. మొదటిభార్య ఇట్లయ్యెనని ఆయన కొడుకు రెండవ పెండ్లి మానుకొనియెనా? మీ రేది మంచి దందురో దానియందు మంచికంటె చెడ్డ అధికముగ నున్నది. దేనిలో చెడుగు లేదో మీరు చెప్పండి.

వేంకట—అవును.

సుబ్బా—మనదేశమున భోగమువాండ్రు ఉన్నారు.

వేంకట—కుప్పలుతిప్పలుగా.

సుబ్బా—ఇతరదేశములలో వ్యభిచరించు స్త్రీలకు పెద్దపెద్ద కంపెనీలు ఉన్నవి.

వేంకట—అవును. విన్నాను. మాబావ చెప్పినాఁడు. అదిమరీఘోరము.

సుబ్బా—ఏమి? ఇతరదేశములలో మన భోగమువాళ్లవంటి ప్రత్యేక జాతి స్త్రీలు లేని లోటు తీఱినదా?

వేంకట—(యోచించి) అవునండీ. ప్రపంచమునందలి సకలజాతుల వారి యాచారములకు సమన్వయము చేయుద మన్న అంధకార బంధుర మగు పాడు నూతిలో కూలినట్లగుచున్నది. యోచించిచూడఁగా "భారతదేశమునకు ప్రత్యేకత యున్న" దని మీరు చెప్పినమాటలో యథార్థముకాన్పించుచున్నది.

సుబ్బా—సంతోషము.

వేంకట—ఇతరదేశములవారు తమ యాచారములే యెట్లు మంచి వని భావించుచున్నారో అట్లే మన యాచారములుగూడ మంచి వను భావనతో ఇతరుల యాచారములను పరిశీలించిన అనేకములు ఏవగలిగించునవి గలవు.

సుబ్బా—మనలను జూచి వారు మార్చుకొనుచున్నారా?

వేంకట—లేదు. పోషించుకొనుచున్నారు.

సుబ్బా—ఏల?

వేంకట—స్వధర్మ మని. దేశమున పారంపర్యముగ నున్న ఆచారమని. ధారావాహికముగ వచ్చు సాంప్రదాయ మని.

సుబ్బా—అవివేకము మనకు వలదా?

వేంకట—తెలియుచున్నది. మన సంస్కర్తల దృష్టి కేవలము పశ్చిమాభిముఖమై యున్నది. భోగమువాళ్లవిషయమునందే గాదు. సకలవిషయములయందును మనవారు బహిర్ముఖులుగ నేయున్నారు. ఇంకను అంతర్ముఖులు కాలేదు.

సుబ్బా—మీహృదయమున ఇదివఱకే ప్రజ్వలించియున్న దేమో నిన జ్ఞానజ్యోతి ఇప్పుడే ప్రారంభ మైనది.

వేంకట—అవును. తెలియుచున్నది. తలంచికొనినసిగ్గగుచున్నది. నేను గూడ సంస్కర్తనే. సంఘము ఇట్లేల నిర్మింపబడినదో తెలియదు. తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నము లేదు. సంఘమును దిద్దుటకు మాత్రము మహోత్కంఠ్యమున్నది. ఎక్కడ దిద్దవలెనో, ఎట్లు దిద్దవలెనో, ఏల దిద్దవలెనో, ఎట్లు దిద్దిన ఎట్లు పరిణమించునో తెలియదు. దిద్దఁబడిన ఆచారములు ఎదురుతిరిగి మీఁద పడుచుండుటగూడ తెలియుట లేదు.

సుబ్బా—చిత్తము.

వేంకట—నాతప్పు తెలిసినది. నాయపరాధము బోధపడినది. ఈజ్ఞానోత్పత్తికి ఉదాహరణముగ ఇప్పుడే స్వామిని సేవించెదను. ముందు సంధ్యావందనము నేర్పండి.

సుబ్బా—దయచేయండి. మీకు స్వధర్మనిష్ఠ కలిగినందులకు ఆనందము. ఇఁక సంస్కర్తృశిఖామణులు కొందఱు వారకాంతలకు దాసులైయుండుట మీకు ప్రత్యక్షముగ చూపవలసియున్నది.

వేంకట—అవును. అది నాకు గొప్పసందేహమే.

సుబ్బా—నాలుగుదినములలో తీర్చెదను. దయచేయండి. సంధ్యావందనము చేసికొందము.

తెరదించవలెను.

పంచమాంకము—తృతీయరంగము

—::O::—

కేశవరావు గృహము

(తివాసీలమీద కూర్చుండి గోపాలశాస్త్రి, వేంకటరాయఁడు ప్రవేశింతురు)

గోపాలశాస్త్రి—అవును; గాని వెంకయ్యగారు లేకున్న వ్యవహారములు ఇంతె సులభముగా తేలకపోవును.

వేంకట—అవును. ఆయన రాత్రింబగళ్లు నిద్రాహారములుగూడ సరిగ చూచుకొనుట లేదు.

గోపాల—మంచివాఁడు.

వేంకట—కానున్న పెదతండ్రి మనుమఁడు చెడిపోవుచున్న ఇంత బెంగ యేదాయాది కుండును?

గోపాల—రామదాసుగారుగూడ వెంకయ్యగారి నష్టే చూచినారు. ఆయన వెంకయ్యగారిని, కేశవరావును ఒక్క భావముతో చూచినారు. వెంకయ్యగారు ఆవిశ్వాసమును చూపుచున్నారు.

(అప్పుడు ఏలూరుపాటి వెంకయ్య ప్రవేశించును)

గోపాల—దయచేయండి. మీ సౌజన్యమునే మననము గావించుకొనుచున్నాము.

వెంక—మీరు పెద్దలు. నావిషయమునఇట్లుమాట్లాడుటధర్మముగాదు.

గోపాల—పెద్దవాఁడను; గావున ఆశీర్వచించుచున్నాను.

వెంకయ్య—చిత్తము. అదే నాకు కావలసినది. మఱి ప్రకృతము. కేశవరావు శాస్త్రియింట నున్నట్లు ఆచూకీ తెలిసినది. ఇఁక క్షణములో తెచ్చెదను; గాని ముందు నేను శివాలయమునకు పోవలయును. బ్రహ్మానంద భారతీస్వాములవారు వచ్చి కబురు చేసినారు.

వేంకట—(తండ్రితో) జ్ఞాపక మున్నదా? బ్రహ్మానందభారతు లంటే రామదాసుమామగారు.

గోపాల—(శిరము ఊఁపి) అవునవును. బావగారు తొందరపడి రసాభాసము చేసినారు. పోయి తీసికొనిరండు.

వెంకయ్య—(చేతులు జోడించికొని) ఒక ప్రార్థన. వారు ఇక్కడ మకాము చేయుటకు వీలు లేదుగదా? మాయింట భిక్ష చేయుదురు. మీరు ఉభయులు అక్కడకు దయచేయవలెను.

గోపాల—చిత్తము. అందుల కేమి అభ్యంతరము? నాకు మేడమీఁద

కొంచెము పని యున్నది. సెలవు. (వెడలిపోవును)

వెంకయ్య—మామగారూ, వ్యవహారముచాలవఱకు తేలిన దన్నమాట. స్వాములవారిని తెచ్చిన ఉత్తరక్షణమున కేశవరావు తమ సన్నిధి నుండును. కేశవరావు ఉంచుకొనిన కనకాంగి మేళము ముగించుకొని కాకినాడనుండి రైలుదిగి వచ్చుచుండఁగా ఊరికి అరమైలుదూరములో దొంగ లడ్డుకొని కొట్టి కట్టుగుడ్డలదగ్గరనుండీ దోచుకొన్నారు. సుబ్బిసెట్టికొడుకు రంగయ్య రహస్యముగా కనకాంగిని కాకినాడలో వశపఱుచుకొన్నాఁడట.

వేంకట—ఇది మనకు శుభవార్త.

వెంకయ్య—ఏల?

వేంకట—ఈసంగతి తెలిసిన కేశవరావు మఱి దానిని చూడఁడు.

వెంకయ్య—వాని స్వభావ మట్టిదే. కనకాంగి రంగయ్య ఒక బండిలో నున్నారఁట. దెబ్బలకు జడిసి సాని నగ లన్నీ యిచ్చివేసినదఁట. రంగయ్య బీరములు పలుకఁగా చావుదెబ్బలు కొట్టి విడిచిపెట్టినారు దొంగలు.

వేంకట—శాస్త్రి ఏమయినాఁడు?

వెంకయ్య—వానికి చేయి విరిగినది.

వేంకట—ఇఁక కేశవరావు చెప్పుదెబ్బలు కొట్టును. తప్పను. ముందు మనము జాగ్రత్తపడవలెను.

వెంకయ్య—ఎట్లు?

వేంకట—ఈయూరున సర్కిలు ఇన్స్పెక్టరెవఁడు?

వెంకయ్య—సాహేబుగారు. పేరు రహిమాన్ ఖాన్.

వేంకట—ఇతఁడేనా? అయితే మనకు బాధ లేదు.

వెంకయ్య—ఏమి?

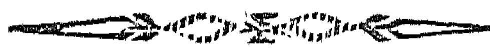
వేంకట—ఇతఁడు నన్ను నమ్మిన శిష్యుఁడు. ముందుగ్ మీరు ఆతనివద్దకు వెళ్లి నేను ఈయూరున ఉన్నానని యీపనిమీద వచ్చితి నని సంగతి యంతయును చెప్పి మఱిపొండు.

వెంకయ్య——అయితే మూడో మేలు. నేనిదే వెళ్లుచున్నాను.

వేంకట——చిత్తము.

తెరదించవలెను.

పంచమాంకము——చతుర్థరంగము

నారాయణశాస్త్రియిల్లు

(పూర్వపుగదిలో కేశవరావు ప్రవేశించును)

కేశవ——(స్వగతము) కనకాంగి మేళమునకు వెళ్లి నేటికి వారము పూర్తియైనది. ఇంకను రాలేదు. శాస్త్రిగూడ రాలేదు. మేళముమీద మోహము కలిగియుండునా? రంగయ్య——తప్పితే మఱియొకడు నిలిపివేసెనా? ఏమయినను ఫల మొక్కటే. కనకాంగి చెడుట యేమో యథార్థము. అంటే ఇప్పటికిన్నా దురదృష్టదేవత విడిచిన దన్నమాట. దాని కేమి? అది దాని కులవిద్య. శాస్త్రి కేమి పోగాలము వచ్చినది? (తలయూపి) సరే. నేడు——తప్పితే రేపు వాళ్లు వత్తురుగదా? అంతవఱకును నాకు ఈవిచార మేల? (అని పుస్తకము తీయును)

నేపథ్యమున

౧. దండాలు బాబయ్యగారూ, రాత్రి ప్రాణాలుపోయేదే బాబయ్యా. ఇంకా యేలినోరిపాదాలు కొలుచుకోటానికి యోగంవుండడంచేత ఈ క్షణానికి ఇలా వున్నాను.

౨. ఏమిరా సంగతి?

కేశవ——(స్వగతము) మా వెంకయ్యబాబు కంఠస్వరము వినవచ్చుచున్నది. ఇప్పటికి మావాళ్లు నాకొఱకు వెదకుచుండుట తెలిసినది. ఎదుటికి పోదునా?

నేపథ్యమున

౧. రాత్రి పదకొండుగంటల బండిలో కనకాంగి మేళం దిగిందండి. మూడుబళ్లు కుదిర్చేరు. సగంవాకిలిలోనికి వచ్చేటప్పటికి పదిమంది దొంగలు

కఱ్ఱలతోటీ, కత్తులతోటీ అడ్డుకొన్నారండి.

శా. ఏమి జరిగినది?

కేశవ—(స్వగతము) దోచుకొన్నారా యేమి? రాత్రియే వచ్చిన నాకేల తెలుపలేదు? శాస్త్రి యింటి కేల రాలేదు?

నేపథ్యమున

౧. అందర్నీ చితకకొట్టేరండి. బళ్లోళ్లకి కూడా తగిలేయండి బాబయ్యా దెబ్బలు. నాకు కొప్పుమీద దెబ్బ తేచిందండి.

శా. నీబండిలో ఎవ రున్నారురా?

౧. కనకాంగి రంగయ్యసెట్టిగారు ఉన్నారండి.

కేశవ—(ఉలికిపడి స్వగతము) ఏమి? రంగయ్యయేనా? తలఁచినది యథార్థమైనది. కనకాంగి ఇఁక ఏమయిన నగుఁగాక.

నేపథ్యమున

౧. కనకాంగిని, రంగయ్యగారినివద్దంటూంటే నారాయణశాస్త్రుల్లుగారు నాబండిలో ఎక్కించేరండి.

కేశవ—(స్వగతము) ఇది శాస్త్రి పనియే.

నేపథ్యమున

౧. కనకాంగి జడిసి నగలన్నీ యిచ్చేసిందండి. రంగయ్యగారు మాత్రము "ఎవఁడ్రా" అనేటప్పటికి పడిపోయేయండి కఱ్ఱదెబ్బలు. ఆయనకి తలమీద గాయమైందండి. కాలిరిగిందండి.

శా. ఇంక నెవరెవరికి తగిలినవిరా దెబ్బలు?

౧. పిడేలోటిబద్దలాసిపోయిందండి. మద్దెల చెక్కలై పోయిందండి. ముక్కు చితికి పోయిందండి. ఇంకోసానిదవడపొంగిపోయిందండి. నారాయణశాస్త్రుల్లంగారి చెయ్యిరిగిందండి. దొంగలుదమ్మిడీకూడా లేకుండా నల్లపూసలకాణ్ణుంచీ దోచుకొన్నారండి బాబయ్యా.

కేశవ—(స్వగతము) శాస్త్రికి ఆశిక్ష చాలదు. నేను పూర్తిచేసెదను.

నేపథ్యమున

౨. ఇంక నేమిరా?

౧. అర్ధరాత్రికాడే బకీరల్లిపోయిందండి. వెంట నే పోలీసోళ్ళొచ్చేరండి.

౨. ఇప్పుడు నీవు ఎక్కడకు రా?

౧. నాబండిచక్రం ఇరిగిపోయిందండి బాబయ్యా. ఏకీనవాంకిలో చెప్పుకొని పదిరూపాయలు బదులట్టుకుపోదా మని బయలుదేరేనండి. ఇక్కడ వున్నారేం బాబూ?

౨. మావస్తువు ఒకటి తప్పిపోయినదిరా. వెదకుటకు వచ్చినాను.

౧. ఎవడూ తీసేడు బాబయ్యా? ఎక్కడనున్నా ఆడిగుండెలు పగల్దన్ని తీసికొస్తాను సెలవీయండి దొరగారూ,

కేశవ—(స్వగతము) హా, మా వాళ్లయావస్థ ఇంకనున్నాటూ? (ప్రకాశము) బాబయ్యా, మీవస్తువు ఇక్కడ నున్నది. (అని తలుపు తీయును)

(వెంకయ్య బండివాఁడు లోపల ప్రవేశింతురు)

వెంకయ్య—(కేశవుని కౌఁగిలించుకొని) ఎన్నాళ్లకు దొరకినవి? కళ్లు చల్లఁబడినవి.

కేశవ—(విచారముతో) పాపాత్ముఁడను. పశ్చాత్తాపము గలిగినది. క్షమించవలెను.

వెంకయ్య—నాయనా! క్షమించుట కేమున్నది? విచారించకు.

కేశవ—బాబయ్యా, లక్ష్మి బ్రతికి యున్నదా?

వెంకయ్య—కొనయూపిరితో.

కేశవ—(నెత్తిమీదబాదుకొని) ఎంత దుర్మార్గుఁడను.

సీ. కనలేవొ సింగార మని ముందునకు వచ్చి
నుసిముసినవ్వుల మురియు బాల
వినలేదొ యని కోర్కె "వినవు? వినరా" అంచు
మాటిమాటికి బలిమాలు గోల

పిలుతునో యని ముందె "సెల వేమి" యని భావ
మెఱింగి కోర్కెలు ఘటియించు లోల
కినిసెదనో యంచు వణఁకుచు బెంబేలు
పడి నాయురమ్మున వ్రాలు బేల
గీ. తపసు చేసిన దొరకని తరుణి, కులము
పూత మొనరించు నిల్లాలు, ముద్దులాడి
సేవలో నండ త్రోసివచ్చితిని; మఱల
పాపకర్ముఁడ మొగ మెట్లు చూపువాఁడ?

వెంకయ్య—అబ్బాయీ, మఱియొక సర్వనాశము సంభవించినదోయీ!

కేశవ—(ఆత్రముతో) ఏమిటి బాబయ్యా?

వెంకయ్య—మీ నాయనగారు సన్న్యసించినారు.

కేశవ—హా, తండ్రీ, (అని క్రిందఁబడి)

సీ. జనకుని సర్వనాశము గోరె వీఁ డని
పించుటకై సన్న్యసించినావె?
పాపకర్ముఁడు ప్రేమ చూపరా దని నిశ్చ
యించి ధీయని సన్న్యసించినావె?
పరలోకములకు నాపత్తని బంధమ్ము
త్రెంచికొంటకు సన్న్యసించినావె?
నాయధః పతనమ్మునకు సమగ్రతఁ గూర్ప
నెంచి చట్టున సన్న్యసించినావె?
గీ. అనుఁగుకోడలు, లక్ష్మి, చూలాలు, పౌత్రు
నెత్తుకొనునంతవఱకేని చిత్తవృత్తి
వశమునం దుంచుకొనక యీపగిది భ్రాంతి
పడితి వటికి? తొందరపడితి వేల?

వెంకయ్య—కేశవా, ఇఁక నెందులకు? ఎంత వగచినను ప్రయోజనము లేదు. లెమ్ము.

కేశవ—(లేచికూర్చుండి) బాబయ్యా, వారు ఉన్నారు; గానియిఁక "నాయనగారూ" అని పిలుచుటకు లేదు. చూచుచుండఁగా మమ్ము నాయనగారి నెంత దూరము చేసికొన్నాను? ఎంత నిర్భాగ్యుఁడ నైతిని?

వెంకయ్య—అబ్బాయీ, ఈలోప మిఁక తీఱునది గాదు. ఈసంగతి నీకు తెలియనిదా?

కేశవ—వారెక్కడ సన్న్యసించినారు?

వెంకయ్య—కాశీలో.

కేశవ—(లేచి నిలిచి) అవును. నేను మదరాసునుండి వచ్చునప్పుడు ఏబండిమీఁద దిగినానో ఆబండిమీఁదనే వారు బయలుదేఱినారు. గ్రహింపలేకపోయితిని.

వెంకయ్య—నేఁటి ఉదయమే వారు మాయింటికి వచ్చినారు. నేఁడు మాయింట భిక్ష యైనది.

కేశవ—ఇది మఱీ విచారకరము.—అవును. ఇఁక నేమి లాభము? అనుభవింపక తప్పదు. బాబయ్యా, భోజనము లైనవా?

వెంకయ్య—ఎంతసేపు నాయనా? నీకు భోజన మైనదా?

కేశవ—ఎలిదిభోజన మయినది. ఇఁక నిక్కడ నెందులకు? కొట్టుసీతట్టునీ వారి సన్నిధికే వచ్చెదను. నాకు ఆవేదన పుట్టి అయిదు దినము లయినది. ఒక పనినిమిత్తము ఇక్కడ నుండిపోయినాను. (చెవియొగ్గి ఆలకించి) శాస్త్రి వచ్చుచున్నాఁడు. మీరిద్దరు నీగదిలో నుండుఁడు.

(వారు గదిలోనికిఁ బోవుదురు)

కేశవ—(స్వగతము) చెప్పులు వదులఁగా నున్నవా లేవా? (చూచి) సమయము గ్రహించియే యున్నవి.

(అప్పుడు నారాయణశాస్త్రి ప్రవేశించును)

నారాయణ—(కేశవునిఁ జూచి) క్షేమముగదా? సంగతి యంతయు తెలిసినదా?

కేశవ—అంతయుఁ దెలిసినది. (జోడునుండి ఎడమకాలు మెల్లగ దీయును)

నారాయణ—అందఱకు చావుదెబ్బలు తగిలినవి. ప్రాఁతగుడ్డదగ్గఱనుండీ పోయినవి. కనకాంగిమీఁద దెబ్బ పడకుండఁజూచుట బ్రహ్మాండ మయినది. నాచేయి విఱిగినది. (అని కట్టు చూచుకొనుచుండును)

కేశవ—(జోడుచేత పుచ్చుకొని) చండాలుఁడా, నీకు చాలదు. (అని దవడమీఁద చెప్పుదెబ్బ కొట్టును)

నారాయణ—హరిహరీ,—(అని నోరు మూసికొని కూలఁబడి (చేతిలో పళ్లు రాలుట, చేయి అంతా రక్త మగుట చూచి తెల్లవోవును)

కేశవ—(శాస్త్రిగుండెలమీఁద తన్ని పడద్రోసి వక్షస్థలమున అడుగు వేసి త్రొక్కి నిలిచి) పాపీ, కనకాంగిని రంగయ్యకు కూర్చితివి గాదా? (మఱల తన్నును)

నారాయణ—(నెత్తిబాదుకొని) గడ్డితిన్నాను. క్షమించండి. (చేతులు జోడించి మ్రొక్కును)

(వెంకయ్య వెలటికి వచ్చును. నారాయణశాస్త్రి సిగ్గుచేత ముఖము త్రిప్పుకొనును)

వెంకయ్య—నాయనా, పండ్లూడినవి. రక్తము కాఱుచున్నది. ఇఁక స్వారస్యము లేదు. విడువుము.

కేశవ—శిక్ష చాలునా?

నేపథ్యమున

సుబ్బయ్యా, వాకిట్లో కొంప మునుఁగుతూంటే దొడ్లో దాసీదానితో సరసా లేమిటి?

వెంకయ్య—వచ్చినవాఁడు. ఇఁక విడువుము.

(అప్పుడు రభసముతో సుబ్బయ్య ప్రవేశించును)

సుబ్బయ్య—విడిచి ప్రాణాలతో ఎక్కడికి పోతాఁడు?

బండివాఁడు—(తటాలున ఇవ్వలకు వచ్చి సుబ్బయ్య కెదురుపోయి) నోరెత్తితే పళ్లూడఁగొడతాను. కదిల్తే గుండెలు పగలదన్నుతాను.

సుబ్బయ్య—(తెల్లబోయి నిలిచిపోవును)

వెంకయ్య—(సుబ్బయ్యను చూచి) ఒకసారి నీకు మంగళాష్టకాలు అయినవి. చాలదా?

బండివాఁడు—సెలవీయండి దొరగారు.

వెంకయ్య—ఆఁడుముండరా. వానిమీఁదనా నీసాము?

కేశవ—బాబయ్యా, (నారాయణశాస్త్రిని చెప్పులకాళ్లతో వార్లించి) వీఁడు బ్రాహ్మణచండాలుఁడు. తాఁకఁగూడదు. ఇఁక పోదమా?

వెంకయ్య—రా నాయనా.

కేశవ—శివాలయమునకుఁ బోయి స్వామిదర్శనము చేసినఁగాని నేనింటికి రాఁగూడదు.

వెంకయ్య—అక్కఱలేదోయి. సాలగ్రామతీర్థ మిచ్చెదనులే.

కేశవ—సరే.

(కేశవరావు, వెంకయ్య, బండివాఁడు నిష్క్రమింతురు. శాస్త్రి లేచి కూర్చుండును. సుబ్బయ్యసమీపించును)

నారాయణ—తమ్ముఁడూ. ముందుఆసుపత్రికి వెడదాము.

సుబ్బయ్య—తరవాత?

నారాయణ—మేస్త్రీటుకచేరీకే. కనకాంగినాచేతి బొమ్మయైయున్నది. మేస్త్రీటు రంగేళీపురుషుఁడు. కేశవరావునకు జైలు తప్పదు.

తెరదించవలెను.

షష్ఠాంకము—ప్రథమరంగము

——::O::——

కేశవరావుగృహము

(తివాసీమీఁద గోపాలశాస్త్రి, వేంకటరాయఁడు, బ్రహ్మానందభారతీస్వాములవారు ప్రవేశింతురు)

బ్రహ్మానందభారతి—బావా, నిజముగా నేను తొందరపడినాను. బండి యెక్కుచుండఁగా కేశవుఁడు పదిసారులు పిలిచెను. కోపమునుపట్టజాలకపోయినాను. కలకత్తా చేరిన తరువాత "అయ్యో, పలుకకపోయితినే" యని పరితాపపడినాను.

గోపాలశాస్త్రి—మనస్సునరవంతయైనఁ లొంగదీసికొనలేనప్పుడు సన్న్యాసమేల? మీమాటలు, మీపిలుపులు, మీయలజడి ఇవియేమైన సన్న్యాసులకు అర్హములైయున్నవా? ఎవరయినఁ జూచిన భిక్షుకైనఁ జేయుదురా?

బ్రహ్మానంద—నీవు చెప్పినది నిజమే. అయితే జరిగిపోయినదానికి ఏమి చేయవచ్చును? నేను ఎక్కడికి భిక్షకే పోను. శివాలయమునొద్ద మఠము నిర్మించుకొని శిష్యులకు పాఠములు చెప్పుచునుందును. మా వెంకయ్యద్వారా ఇంటిలోని క్షేమసమాచారములుమాత్రము తెలిసికొనకుండ నుండలేను.

వేంకట—మఠములో నుండుటయే మంచిది. తమ దినవెచ్చములకు కేశవరావు ఏర్పాటు చేయును.

బ్రహ్మానంద—అవును. వాఁడుత్తముఁడే. వాఁడు ఇంటిపెత్తనము చూచుకొనుచుండఁగా పైగానుండి పర్యవేక్షణము నేను చేయు యోగము మాత్రము నాకు లేకపోయినది. కానైతే యిప్పుడు సంసారభారమంతా వానిమీఁద పడినది. నేను మాత్రము దూరముగానుండవలసివచ్చినది.

గోపాల—కడచినదితలఁచి యేమిలాభము? ఈస్థితినైన చెడకుండ చూచుకొనుటమంచిది.

(అప్పుడు వెంకయ్య కేశవరావు ప్రవేశింతురు. కేశవ
రావు అందరికి సాష్టాంగపడును.)

గోపాల—(లేవదీసి) నాయనా, విచారింపకుము. ఏదో గ్రహము వక్రించుటచే ఇట్లు జరిగిపోయినది.

బ్రహ్మానంద—నాయనా, ఇట్లయిపోయినాను. నేను తొందరపడి నిన్ను ఒంటిగానిని జేసినాను.

వేంకట—బావా, దౌర్భాగ్యదేవత రెండుమాసములు నిన్ను బాధించినది. దాని శక్తి సన్నగిల్లినది. ఇంక వగపు వలదు.

కేశవ—(తలవంచుకొని) పశ్చాత్తాపము గలిగినది. బుద్ధి వచ్చినది. అందఱూ క్షమింపవలెను.

గోపాల—క్షమించుట కేమున్నది? దుర్వ్యసనము, దుస్సహవాసమును. ఇంత శీఘ్రముగా వదలినందుకు మాకు సంతోషముగా నున్నది.

కేశవ—(ప్రణమిల్లుటకుఁ బోయి శిరము వంచుకొనియే చేతులు మోడ్చి) "నాయనగారూ" అనుటకుమారుగా "స్వామీ" అని పిలువవలసి వచ్చినది. ఇది నాకు స్వయంకృతాపరాధము. మీరిక నెక్కడకూ పోవద్దు. వారము దినములలో దేవాలయమునకు సత్రము తయారగును. అందు ఉండి మమ్ము కాపాడుచుండఁగోరెదను.

బ్రహ్మానంద—(కేశవుని శిరమునఁ జేయిడి) వత్సా, విచారము వలదు. అట్లే చేసెదను.

గోపాల—(వెంకయ్యతో) బావగారూ, అప్పడుగాడిప్పుడు చెప్పం మీ ఋణము తీర్చుకొనుటకు మార్గములున్నవా?

వెంకయ్య—(చేతులు జోడించుకొని) మహాత్మా, అట్లనవద్దు. నే చేసిన దేమీ లేదు.

వేంకట—అంతా మీరు చేసినదే. మీరు నడుము కట్టుకొనక కేశవరావు ఇంత సులభముగా తేలిపోయియుండునా.

వెంకయ్య—మీరు గోరంతలు కొండంతలు చేయుచున్నారు. నాప్రయోజకత్వము బుద్ధిగర్వమంత లేదు. ఒక్క ప్రార్థనమాత్రము గలదు. కోర్టులకట్టివేసి వారముగూడ గాలేదు. మఱల తెలియునంతవఱకును మీరిక్కడనుండి నన్ను కేశవరావును దిద్దుకోరెదను.

బ్రహ్మానంద—అదే కోరవలసినది. అల్లుడా, వయసున నీవు చిన్నవే; గాని బుద్ధికి బృహస్పతివి. కేశవుని మార్గమును నిష్కంటకము గావింపుము.

గోపాల—పెద్దల యానతి మీఱరాదు. ఉండి వారిని సంతోషపెట్టవోయి నాయనా.

వేంకట—చిత్తము. వెంకయ్య మామగారికి నామీద ఇంత అక్కసు ఏలనో తెలియదు. వారు మాటిమాటికి నాకు ముందరికాళ్లకు బంధము వేయుచుందురు.

వెంకయ్య—తమ క్షేమమన్నను సంతోషము. రేపే ఏలూరు వెళ్లి నాకొమార్తను దీసికొనివచ్చెదను. (గోపాలశాస్త్రిదెస జూచి) తామున్ను, అక్కగారునుగూడ వారము దినములవఱకు ప్రయాణ ప్రస్తావము సేయవద్దు.

బ్రహ్మానంద—అవును.

గోపాల—తమ సెలవు.

వేంకట—మామగారూ,

వెంకయ్య—సెలవీయవలెను.

వేంకట—ఎవని జీవితమున మొదటి పొరపాటే గొప్పదగునో వాని జీవితమున మఱి పొరపాటులు జరుగవు. కేశవరావు కన్నులు తెఱచిన తరువాత చేసిన పని యిదియే. ఇదియే గొప్పపొరపాటులలో చేరిపోయినది. ఇంక, ఈతఁడు పొరపాటుపడఁడు.

వెంకయ్య—చిత్తము. చాల విలువవైనమాట సెలవిచ్చినారు.

వేంకట—మేడమీఁదలక్ష్మి ఇతనినిమిత్తము నిమిషములు యుగములుగా గడుపుచున్నది. సెలవీయవలెను.

బ్రహ్మానంద—అవశ్యము తీసికొనిపొమ్ము.

వెంకయ్య—ఇదే ముఖ్యమైనది.

గోపాల—నాయనా, లక్ష్మి పసిబిడ్డ. మర్యాదగా మసలుకొనుమనుము.

బ్రహ్మానంద—బావా, నీవు ఇప్పుడు ఉపదేశింపనక్కఱ లేదు. మీ వంశమున అందఱివద్దను ఉన్న సుగుణములు అన్నియు ఒక్క లక్ష్మివద్దనే యున్నవి.

వెంకయ్య—ఇంత చిన్న వయస్సులో ఇంత సౌజన్యమును చూడలేదు. మాయింటికి దీపముగా నున్నది లక్ష్మి.

గోపాల—ఇంత స్వల్పకాలములో మీయనుగ్రహమును పూర్తిగా సంపాదించుకొనిన మా లక్ష్మి అదృష్టవంతురాలు.

వేంకట—బావా, రమ్ము. (కేశవుని చేయి పట్టుకొనును)

కేశవ—బావా, మొగము చెల్లుట లేదోయి.

వేంకట—వెఱ్ఱివాఁడా, మనము చిన్నవాళ్లము. పొరపాటులు వచ్చుచునే యుండును. బెంగపెట్టుకోకు. (అని కౌఁగిలించుకొని తీసికొనిపోవును)

వెంకయ్య—స్వామీ, వేంకటరాయఁడుగారిని జూచిన నాకు బ్రహ్మానంద మగుచుండును. ఇంత చిన్నతనమున ఇంత సౌజన్యము నెందును చూడము. బుద్ధిలో ఇంతవాఁడు మఱిలేఁడు.

బ్రహ్మానంద—నీవు చెప్పునది హీనోక్తి గాని అతిశయోక్తిగాదు.

గోపాల—అంతా పెద్దల యాశీర్వచనము.

(అప్పుడు వేంకటరాయఁడు ప్రవేశించును)

బ్రహ్మానంద—వేంకటరాయని వెంకయ్యను జూచి) మీరు మాట్లాడుచుండుఁడు (గోపాలశాస్త్రితో) బావా, నీతో కొన్ని సంగతులు చెప్పవలయున్నవి. ఇటురమ్ము.

గోపాల—నాలోకంటె మాచిట్టిబాబుతో చెప్పుటమంచిది. అయినా రండు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

వేంకట—మామగారూ, ఇంక సెట్టిబాకీ నిలిపియుంచుట యెందులకు, వడ్డీనష్టము.

వెంకయ్య—ఋణము ఉంచగూడదు. ఉంచవలసిన పనిలేదు.

వేంకట—మీవద్ద కేమాత్రము చేరినది?

వెంకయ్య—రొక్కము ఆఱువందల పైచిల్లర మాత్రమే. బంగారము ఇప్పుడు కదుపవద్దు.

వేంకట—దానిసంగతి తరువాత యోచింతము. తరువాయి ఇచ్చెదను. సెట్టివద్దకుంబోయి "కేశవరావువంటికుమారుడు నీకును కలడు. ఎప్పుడుతండ్రి చాటువానికి ఋణము పెట్టవద్దు. అది ముందుముందు సర్వనాశమునకు హేతువగు" నని చెప్పిసొమ్ము ఇచ్చివేసెదరండు.

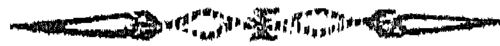
వెంకయ్య—అక్కఱ లేదు. సెట్టికి ఈయవస్థ చాలదినములక్రిందటనే ప్రారంభమైనది నిన్న రాత్రిపాపపురుషుడ బ్రద్దలైనది.

వేంకట—ఈమాట ఉద్ఘాటించి మఱీ రండు.

వెంకయ్య—చిత్తము.

తెరదించవలెను.

షష్ఠాంకము—ద్వితీయరంగము

అంతఃపురము

(సాష్టాంగపడికేశవరావు అతనిని లేవనెత్తుచు లక్ష్మి ప్రవేశించును)

లక్ష్మి—అయ్యో, నాకీపాపము నేలఅంటగట్టెదరు! నేను మాయమ్మల కేమి అపరాధము చేసినాను? (లేవనెత్తును)

కేశవ—(లేచికూర్చుండి) లక్ష్మీ, నేను చండాలుఁడను. ఏమియు నెఱుఁగని నిన్ను యమయాతనపాలుచేసినాను.

లక్ష్మి—(భర్తచేతులు పట్టుకొని) మీరిట్లనవద్దు.

కేశవ—నీపాదములంటుటకైన నాకర్హతలేదు. నేను పాపాత్ముఁడను.

లక్ష్మి—నేను మీపాదములు పట్టవలసినదానను. మీరు నాశిరమున మీపాదమును ఉంచవలసినవారు.

కేశవ—అయ్యో, పెట్టిదానా, నేను నీశిరమున పాదము పెట్టి నిన్ను పాతాళమునకు త్రొక్కివేయలేదా?

లక్ష్మి—మీరిట్లనవద్దని మఱల ప్రార్థన. మీరేమి చేసిన అదియే నాకు పరలోకమున ఆధారము.

కేశవ—గోలా, నీయెదుట నిలుచుటకేని నాకర్హత గలదా?

లక్ష్మి—నన్నేల శూలములతో నొప్పించెదరు?

కేశవ—అమృతకలశమును కాళ్లతోఁ దన్నివేసి మద్యభాండమును చేఁబట్టిన అధముఁడను. సిరిని నిరాకరించి పెద్దమ్మనాశ్రయించిన అభాగ్యుఁడను నీపేరు ఉచ్చరించుటకైన నాకు అధికారము గలదా?

లక్ష్మి—అయ్యో, ఇదేమి విపరీతము? ఇంకను నామీద అనుగ్రహము కలుగలేదా? (పాదములు పట్టుకొనును)

కేశవ—లక్ష్మీ, నామీఁదికోపమును మానవా? నాయెడల ననుగ్రహము పూనవా? నన్ను క్షమింపవా?

లక్ష్మి—అక్కటా! మీమాటలు నేను వినలేను. నాహృదయము బ్రద్దలయి పోవుచున్నది.

కేశవ—లక్ష్మీ, వలదువలదు. నీహృదయమును నేను ఎఱుఁగుదును. ఎఱిఁగియుండియే చెడితిని. నీవు నాహృదయక్షేత్రమున ప్రవహింపఁజేసిన ప్రణయవాహినిలో విషము కలుపుకొన్నాను. అయినను నీవుతొల్లిటి ప్రణయస్వరూపమవే. ఇది నీపుట్టినయింటి మాహాత్మ్యమునకు గుఱుతు.

లక్ష్మి—నేను మీయెదుట మాటలాడఁజాలను. నన్ను ఆయాసపెట్ట వద్దు. నన్ను రక్షింపుఁడు. (మరలపాదములు పట్టుకొనును)

కేశవ—(చేతులుపట్టుకొని) లక్ష్మీ, వలదు. ఇది నేనుచేయఁదలఁచిన పని. మీయమ్మగారు ఎక్కడనున్నారు.

లక్ష్మి—పిలుతునా?

కేశవ—వలదువలదు. నన్నే వారికడకు కొనిపొమ్ము. నన్ను వారి పాదములమీద పడవేయుము. నాయెడల అనుగ్రహము చూపవలసినదనినీవు ప్రార్థింపుము.

లక్ష్మి—పార్వతీ,

నేపథ్యమున

ఏమి తల్లీ,

లక్ష్మి—అమ్మగారి దర్శనమునకు వచ్చుచున్నాము.

నేపథ్యమున

రావచ్చును తల్లీ.

కేశవ—ముందు నీవు నడువుము.

లక్ష్మి—దయచేయుఁడి. (చేయి పట్టుకొనును)

తెరదించవలెను.

షష్ఠాంకము—ప్రథమరంగము

వేశ్యవాటిక

(ఒక యింటియెదుట సుబ్బారాయుఁడు వేంకటరావు ప్రవేశింతురు)

సుబ్బారాయుఁడు—వేంకటరావుగారూ,

వేంకట—ఏమి చెప్పు?

సుబ్బా—ఒక ప్రయోజనము నిమిత్తము నేను మిమ్ము పోరంబోకుస్థలములకు తీసికొనిపోవుచున్నాను.

వేంకట—ప్రయోజనము సిద్ధించినచో బెంగ ఉండదు.

సుబ్బా—ఉన్నవానిలో మంచి స్థలము. నాజీవితమున ప్రప్రథమమున ఒక్కమాఱుమాత్రమే గురుదక్షిణ స్వీకరించుట కెచ్చట కరిగితినో అక్కడకే మిమ్ము కొనిపోవుచున్నాను.

వేంకట—అయితే మఱీ సంతోషము.

సుబ్బా—ఇదిగో ఈయిల్లు సుభద్రాచలము అను సానిది. ప్రఖ్యాతి పొందిన సానులలో నిది యొకటి. ఈలోపలకే మనము పోవలయును. దయచేయండి.

(ఇరువురు గుమ్మమెక్కి లోపల ప్రవేశింతురు)

సుబ్బా—మన మెవరికోసము వచ్చితిమో వారితో మాత్రమే యింటి పాంథ్రతో మీరు సహ్లాద నక్కఱ లేదు.

వేంకట—చిత్తము.

(అప్పుడు సుభద్రాచలము ప్రవేశించును)

సుభద్రాచలము—నమస్కారములు. కూర్చుండవలెను.

(ఆగంతుకులు కూర్చుందురు)

సుభద్రాచలము—ఆలస్యమైనదే యని యెదురు చూచుచున్నాను. ఇంక లోపలకు పోదునా?

సుబ్బా—ఏమి వేంకటరావుగారూ, మీరు సిద్ధముగ నున్నార

వేంకట—చిత్తము.

సుబ్బా—ఇటురా. (అని సుభద్రాచలమును కొంచెము దవ్వునకు గొనిపోయి చెవిలో నేమో చెప్పును)

సుభద్రాచలము—(మందహాసము చేయుచు) అయ్యో. సిగ్గులచేటు.

సుబ్బా—తప్పదు. మేము చూడవలసిన స్థితి యదీ.

సుభద్రాచలము—(అర్థాంగీకారముతో) సరే మఱీ. మీయాజ్ఞ తప్పదు. (?)

నన్ను ముందు పోనిండు. తరువాత అయిదు నిమిషములు తాళుడు.

(వెడలిపోవును)

సుబ్బా—నీవే ముందు పొమ్ము. మేముపోయిన నేమున్నది? (వేంకట రావును తనవద్దకు పిలిచి) మీరు గదిలో ముందు ప్రవేశింపవలెను. ఇక్కడే నుండూడు. (అని తన ముందు నిలుపుకొనును)

వేంకట—నాకు కాళ్లు వడకుచున్నవి.

సుబ్బా—ఏల?

వేంకట—రారానిచోటికి వచ్చితి మనీ.

సుబ్బా—ఈభయ మెప్పుడూ ఉండునట్లు చూచుచున్నాడు. (అంతట ఒక తెఱ లేచును. ఎదుట కుర్చీమీద సాంబశివరావు కూర్చుండియుండును. సాంబశివరావు ఒడిలో సుభద్రాచలము కూర్చుండియుండును. ఒక బల్లమీద తోలుపెట్టె, సెతస్కాపు ఉండును)

సుభద్రాచలము—(సరసుని చుబుకము దువ్వుచు) రాజా, నాకు బనారసు చీర కొనిపెట్టవూ?

సాంబశివరావు—అలాంటి విదేశీ గుడ్డలు ఇంక పనికిరావు. రాట్నము కొని తెస్తాను. నూలు వడుకుము. చీర నేయింతును.

సుభద్రాచలము—నేను కట్టలేను బాబూ ముతక చీరలు.

సాంబశివరావు—మఱిరామ్లేస్? విదేశీ గుడ్డ కట్టనని నాకు వ్రతం

సుభద్రాచలము—ఇప్పుడేమి కట్టినావు?

సాంబశివరావు—నీపోరు పడలేక నీయింట నున్నంత కాలం గ్లాస్గో కట్టుచున్నాను.

సుభద్రాచలము—కనుక బనారసు చీర కొను. నీవ్రతము నీవు కట్టుకొనిన పెండ్లాముదగ్గ చెల్లించుకో. ఇక్కడను పది సంవత్సరములనుంచి సంవత్సరమునకు మూడు బనారసు చీరలు కొంటున్నావు. ఇప్పుడీ వికారమేం? బనారసు చీర రేపు కొనక తప్పదు. ఊఁ. ఇదిగో ఇదేచెప్పడం

సాంబశివరావు—సరేలే. ఏదీముద్దు?

(సుభద్రాచలము బుగ్గ ఇచ్చును. సాంబశివరావు ముద్దుగొనును. ఈ సమయములో సుబ్బారాయుడు వేంకటరావును ముందునకు ద్రోసి

తాను వెనుకకుఁ బోవును,

వేంకట—(ధైర్యముగా నిలిచి) శివరావు? (అని పిలుచును)

(సాంబశివరావు తెల్లవోవును. సుభద్రాచలము లేచినిలుచును. కిన్కకతన సాంబశివరావు లేవలేకకూర్చుండియే యుండును)

వేంకట—సాంబశివరావు!

సుభద్రాచలము—(ముంగోపముతో) ఎవరు వీరు?

వేంకట—సాంబశివరావు!

సాంబశివరావు—అసమయమున వచ్చుటయే గాక ఇంకను వెంటి ప వేల? (కుర్చీలో సరిగా కూర్చుండును)

వేంకట—నీవు ఇక్కడి కేల వచ్చితివి?

సాంబశివరావు—వైద్యమునకు. నీ వెందుకు?

వేంకట—నిజము చెప్పుము. ఇక్కడి కెందులకు వచ్చితివి?

సాంబశివరావు—నాగరికత తెలియని పూర్వకాలపు మనుష్యులవలె—కోయవానివలె—కొండవానివలె ప్రవర్తించుచున్నావు. (కొంచెము కోపముతో) నీ వెందులకు వచ్చితివి?

వేంకట—నిన్ను చూచుటకు (చిఱునవ్వు నవ్వును)

సాంబశివరావు—నేను నీకొఱకే వచ్చి యిక్కడ కనిపెట్టికొనియున్నాను

వేంకట—తోచినది యిప్పటికి యుక్తి. అయితే ముందు వచ్చి యేమి చేయుచున్నావు?

సాంబశివరావు—ఇంక సహింపజాలను. అవతలకు బోయెదవా లేదా?

(కుర్చీమీదనుండియే యార్భాటము సేయును)

వేంకట—నీ భేషజములకు నేను జడియను.

సుభద్రాచల—అయ్యా, సాని, సానుడు సరసాలాడుకొనుచుండగా—

సాంబశివరావు—(చేయిజాడించుకొని తనలో) చంపేసిందిరా?

సుభద్రాచలము—ఇట్టిసమయములో వచ్చుటయే గాక పైగా మాటు

మాటలాడెద వేల?

వేంకట—నీకు కోపము వలదు. ఇదే పోవుచున్నాను. క్షమింపుము.

(బయలుదేఱును)

సుభద్రాచలము—(వెంటనమ్మముఖకుటును వచ్చి) సరసం తెలియక పోతే సరి. చదువుకోఁగానే సరా? ఇలాంటి మొగాలే సానియింటికి రావలసినవి. (అని తలుపు వేసికొనును)

వేంకట—(ఇవతలకు వచ్చి సుబ్బారాయనిఁ గలిసికొనును. సుబ్బారాయఁడు నవ్వుచుండును)

వేంకట—చాలునిఁక దయచేయండి.

సుబ్బారాయఁడు—తీరినదా మీ గొప్ప సందేహము?

వేంకట—తీరినది. ఇక్కడ కాదు. రండి.

(అని యిరువురు వీధిలోనికి వత్తురు)

వేంకట—హరహరా, ఏమి కాలమండీ. ఏమి పోగాల మండీ వీనికి? సానులను నాశనము చేసెదనని ప్రతిన. సానిని ఒడిలోకూర్చుండఁబెట్టుకొని ముద్దులాట. ఛీ, ఎవనిని నమ్మఁగూడదండీ.

సుబ్బా—మీపుణ్యమాయె ఈదెబ్బ అందఱిమీఁదికి విసరకండి.

వేంకట—అంతా ఇట్టివాళ్లే ఉంటారా? వేశ్యాబహిష్కారమునుగుఱించి వైద్యము ప్రారంభించినప్పటినుండీ అనగా పమ్మైదేండ్లనుండీ వీఁడు చేయు ఆర్భాటమునకు మేర లేదు.

సుబ్బా—పదియేండ్లనుండి యీయన ఈవృత్తిలో నున్నట్లు సాని మాటలవలనమీరు గ్రహించియే యుందురు.

వేంకట—అవును. నాహృదయముదహించుకొని పోవుచున్నది. గ్లాస్గో మల్లుగూడ కట్టినాఁడు.

సుబ్బా—అది సానియింటి వేషము

వేంకట—వీని పిండాకూడు. మొన్న సదరాసులో జరిగిన కాంగ్రెసు

కమిటీమీటింగులో వేశ్యాపరిహారము జనులకు బోధించు నుపాయములనా లోచించుటకు ఒక కమిటీ ఏర్పఱుపఁబడినది. దానికి వీరిని జాయింటుసెక్రటరీగా నియమించినారు.

సుబ్బా—చిత్తము.

వేంకట—వీఁడు దొమ్మరలాడి ఆపదవి పుచ్చుకొన్నాఁడండీ.

సుబ్బా—చూచినారా?

వేంకట—ఛీ, వీనిబ్రతుకు కాలా.

సుబ్బా—సెల వయితే ఇంకొక చిత్రము చూపెదను.

వేంకట—ఏమిటది?

సుబ్బా—ఈయనకు ఆవీధిని ఒక భోగముది ఉన్నది ఇది సాక్షి.

వేంకట—అది యొకటా?

సుబ్బా—ఇది కిష్టప్పగారు నాకు చెప్పిన మాట విననని యిక్కడకు తీసికొనివచ్చినాను. అక్కడఁగూడ అభ్యంతరముండఁగూడదు. పోవుదమా?

వేంకట—వలదువలదు. ఇది చాలును. రెండు మాటలు పలికి నేనటకుఁ బోయిన మూఁడవ మాఱు మనస్సు స్వాధీనము తప్పి పోవచ్చును.

సుబ్బా—అవును. తరవాత ఏమనుకొనినను ప్రయోజనము లేదు. మీవ్రతము చెఱిపి సానియింటికి తీసికొనివెళ్లినందులకు క్షమించవలెను. (పాదములు పట్టుకొనును)

వేంకట—అక్కటా లేవు స్వామీ, మీరు మాసికొనపోయిన నాకన్నులు తెఱచినారు. లోకములో ఎన్ని చిత్రాలు ఉన్నవండీ?

సుబ్బా—నాయనా, మీరేమి చూచినారు? ఇలాటివాళ్లు నాకంటి యెదుట లక్షలైనారు.

సీ. "ఇదె రాజమండ్రి వెళ్లెద" నంచు బండెక్కి
కల్వవాకిలి తట్టు క్లేద లోకము
"పవళింపు, చీట్లాటి కత్తు" నంచు నిశీథ

గణిక యింటికిఁ జేరు కరణ మెట్లనఁగ

"గంధి చెప్పెను గణికలఁ జూడవ" ద్దంచు

స్వేయ ముంచుకొను వలంటీయ రొక్కంబు,

"డ్యూటీ" కటంచిల్లు దాఁటి రాత్రుల, సాని

తో సుఖంబుండు పోలీ సాకంబు.

గీ. వైద్యమున కంచు సంస్కర్త, బదులు గొనిరో

కనుగొనెద నంచు కాంగ్రెసుకమిటి కధిపుఁ

డేమొ, యేమో యటం చింక నెంద రేని

చనుచు నే యుంద్రు భోగాల సరసములకు.

వేంకట—ఎన్ని తమాషా లైన నుండవచ్చును.

సుబ్బా—కావున నామనవి యేమనఁగా! భారతజాతియొక్క సాంప్రదాయము మారినంత కాలము వేశ్యాబహిష్కారము సాధ్యము గాదు. ప్రయత్నించినకొలఁది చెడును. దానికై చేసిన ప్రయత్నమూ, వెచ్చించినధనమూ, గడపిన కాలమూ వ్యర్థములు. మీ దేశమున వేశ్యాజాతియనునది ఉండ నేగూడదని తలంతు రేని పాశ్చాత్యుల సంఘనియమముల నన్నిటిని అవలంబింపుఁడు.

వేంకట—అట్లయిన భారతీయత చచ్చిపోవును. అది వలనుపడదు.

సుబ్బా—కానిచో ఇది సాధ్యపడదు.

వేంకట—నిశ్చయమే.

సుబ్బా—ఈనిశ్చయజ్ఞాన మిప్పటికైన మీకు కలిగినందులకానందము, దయచేయుండి స్వామిదర్శనమునకు వేళ యగుచున్నది.

తెరదించవలెను.

సంపూర్ణము

